

**UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2008

Bc. Michal Brandejs

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Účast StB na akci „B“
(Banderovci v Čechách a na Moravě)

Bc. Michal Brandejs

Diplomová práce

2008

**University of Pardubice
Faculty of Arts and Philosophy**

**Participation of the National security organization in “Action B”
(Bandera’s Members in Bohemia and Moravia)**

Bc. Michal Brandejs

Diploma work

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal BRANDEJS**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Účast StB na „Akci B“ na území Čech**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Na základě archivních materiálů, které jsou k dispozici v archivu Ministerstva vnitra ČR, dobového tisku a dostupné literatury bych se rád ve své diplomové práci pokusil zmapovat podíl a míru účasti StB při boji s Ukrajinskou povstaleckou armádou na území Čech.

Stručná osnova:

Kdo to byli Banderovci

Činnost a organizace band UPA

Co bylo podstatou „Akce B“

Činnost StB - rozkazy

- instrukce

- úspěchy, vyznamenání

- střety s UPA, počty obětí

- zbraně

- výsledky

UPA a civilní obyvatelstvo

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Archiv ministerstva vnitra v Praze

Dobový tisk

Fiala, Jan, Zpráva o Akci B, Praha 1994.

Mlynářík, Jan, Osudy banderovců a tragédie řeckokatolické církve, Praha 2005.

Chlňoupek, Bohuslav, Banderovci, Bratislava 1989.

Kaplan, Karel, Nebezpečná bezpečnost, Brno 1999.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Václav Veber

Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání diplomové práce:

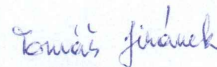
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární a archivní prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a pramenů.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 6. 2009

Michal Brandejs

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi pomohli vytvořit tuto diplomovou práci. Děkuji zejména vedoucímu diplomové práce panu doc. PhDr. Václavu Veberovi za jeho podnětné připomínky a cenné rady k mé práci. Dále bych poděkoval pracovníkům a pracovnícím Národního archivu, Národní knihovny a Archivu bezpečnostních složek v Praze, zvláště paní Jitce Bílkové, která mi ochotně a trpělivě připravovala potřebné archiválie. Rád bych poděkoval všem, kteří mi věnovali při práci svůj drahocenný čas, zejména pak Tomáši Malinskému za jeho pomoc při řešení technických záležitostí. Poslední a největší dík patří mým rodičům a mé sestře za psychickou i finanční podporu po celou dobu studií.

Souhrn

Tato práce se snaží zmapovat účast bezpečnostních složek na potírání Ukrajinské povstalecké armády (UPA), která procházela přes Československo v roce 1947 do americké okupační zóny v Německu. Zaměřil jsem se hlavně na území Čech a Moravy. Ukrajinská povstalecká armáda vznikla za druhé světové války. Jejím cílem bylo s exilovými ukrajinskými organizacemi vznik svobodné „Velké Ukrajiny“. Ukrajinská povstalecká armáda operovala v Polsku a Sovětském svazu. Po rázné polské armády na jaře roku 1947 se část ukrajinské armády rozhodla, že se pokusí projít přes Československo do německého okupačního pásma v Bavorsku.

První skupiny UPA, pronikly na Moravu přes Slovensko v červenci 1947. Na Moravě byl vytvořen kordon „Vlára“, který tvořili zábranu na řece Moravě a Bečvě. Do akce proti nepříteli byly nasazeny vojenské jednotky, příslušníci SNB a později i partyzáni. V září pro jednotné velení všech složek na Moravě bylo zřízeno velitelství „Sosna, jež řídilo veškeré operace na Moravě.

V Čechách jsou první příslušníci UPA na začátku září 1947. Velitelství „Rudolf“, jež koordinovalo akce v jižních Čechách, sídlilo v českých Budějovicích. Hlavním nástrojem při likvidaci UPA v Čechách byly létací oddíly. Celá akce skončila v druhé polovině listopadu 1947.

Klíčová slova

ukrajinský nacionalismus – ukrajinská povstalecká armáda – Stepan Bandera – Ukrajina – Československo 1945-1947 – státní bezpečnost – sbor národní bezpečnosti – banderovci

Summary

This diploma thesis deals with the participation of national security units in abatement of the Ukrainian Rebellious Army that was crossing the territory of Czechoslovakia in 1947 with the aim of reaching the American zone of occupation in Germany. I've concentrated especially on the territory of Bohemia and Moravia. The Ukrainian Rebellious Army was formed during World War Two and it was aimed at the foundation of the independent "Large Ukraine". The Ukrainian Rebellious Army operated in Poland and the Soviet Union. After a crackdown performed by the Polish army in spring 1947 one part of the Ukrainian Rebellious Army tried to get via Czechoslovakia to the German zone of occupation in Bavaria.

The first groups of the Ukrainian Rebellious Army broke to Moravia from Slovakia in July 1947. The ledgement of "Vlára" was set up in Moravia and made a barrier on the Morava and the Bečva rivers. Military troops, policemen and later on even partisans were set to this action against enemy. In September the unified guidance of all units operating on the Moravian territory was established by the "Sosna" Command.

The first members of the Ukrainian Rebellious Army appeared in Bohemia in early September 1947. The "Rudolf" Command that coordinated operations in South Bohemia had its residence in České Budějovice. The flying service represented the main instrument for liquidation of the Ukrainian Rebellious Army in Bohemia. The whole action finished in late November 1947.

Key words

Ukrainian Nationalism – Ukrainian Rebellious Army – Stepan Bandera – Ukraine – Czechoslovakia 1945 -1947 – National Security – National Security Corps – Bandera's Members

Obsah

Úvod	1
I. Období Třetí republiky 1945 – 1947	5
I.1 Československo po 2. světové válce	5
I.2 První kroky v nové republice	6
I.3 Volby roku 1946	8
I.4 Rok 1947 – Nástup komunistů	10
I.5 Únorový převrat	14
II. Vznik bezpečnostních složek Československé republiky v letech 1945 – 1948	16
II.1 První kroky	16
II.2 Vznik sboru národní bezpečnosti (SNB)	18
III.3 Osvětová služba v SNB	21
IV.4 Státní bezpečnostní a zpravodajská služba	22
IV.4.1 Zpravodajská služba	22
IV.4.2 Státní bezpečnost	24
III. Ukrajinci po 1. světové válce vznik ukrajinských nacionalistických organizací	26
III.1 Vznik samostatné Ukrajiny	26
III.1.1 Ukrajina pod ruskou správou	26
III.1.2 Západní Ukrajina	28
III.2 Vznik Organizace ukrajinských nacionalistů	29
III.2.1 Založení organizace ukrajinských nacionalistů	29
III.2.2 Ukrajina za 2. světové války	32
III.2.3 Vznik „Ukrajinské nezávislé republiky“ a UPA	34
IV. Organizační struktura Civilní sítě OUN a UPA	36
IV.1 Organizace civilní sítě	36
IV.2 Organizace UPA	40
V. Vpád UPA na území Československá 1945 – 1947	42
V.1 První vpád UPA na Slovensko	42
V.2 Druhý průnik na jaře 1946	43
V.3 Přejít na západ – poslední velký vpád 1947	45
VI. První Banderovci na Moravě	47
VII. Začátek akcí na Moravě	54

VII.1 Kordon „Vlára“, postup při potírání UPA	54
VII.2 Velitelství sosna a situace od poloviny září 1947	60
VIII. Banderovci v Čechách	65
IX. Státní bezpečnost při odhalování podzemních sítí OUN	84
IX.1 Pražský výbor	84
IX.2 Kurýr „Zilinskij“	86
IX.3 Přepážka na řeckokatolické faře v Praze	88
IX.4 Kurýři z Polska	89
X. Českoslovenští občané a „akce B“	92
XI. Závěr „akce B“	99
XI.1 Výsledky akce v Čechách	99
XI.2 Výsledky akce na Moravě	103
XI.3	
Epilog	106
Závěr	109
Summary	112
Seznam pramenů a literatury	114
Legenda k obrazové příloze	117
Obrazová příloha	119

Úvod

V mé diplomové práci jsem se snažil zachytit průběh činnosti bezpečnostních složek státu v akci proti Ukrajinské povstalecké armádě (UPA), která od června do listopadu 1947 přecházela přes Československo do amerického okupačního pásma. Zaměřil jsem se hlavně na operace, které probíhaly na území Moravy a Čech. Téma Banderovců je v české historiografii poněkud opomíjeno, alespoň co se týče bezpečnostních složek (StB, SNB) a jejich podílu na „akci B“, což bylo označení pro celou operaci.

Články a publikace napsané před rokem 1989 představovaly Banderovce jako fašisty a teroristy, kteří měli na svědomí tisíce lidských životů. Zejména dobový komunistický tisk z inkriminovaného období zobrazoval členy Ukrajinské povstalecké armády jen v tom negativním světle. Komunisté se snažili přesvědčit obyvatele, že Banderovci loupí, vraždí, přepadávají vesnice a snaží se ohrozit republiku a demokracii, kterou jsme nedávno získali. Po roce 1948, respektive po únoru 1948, vznikla v průběhu několika let řada filmů s banderovskou tematikou, jelikož si komunistická propaganda byla vědoma síly hraného filmu.¹ Vedle filmových zpracování boje československých bezpečnostních orgánů byla vydána řada knih, které můžeme zařadit do beletristického žánru.²

Od listopadu 1989 se začínají objevovat drobné studie, které mapují ve vybraných moravských okresech průběh akcí proti Banderovcům.³ V roce 1994 vydal knihu Jan Fiala⁴, který líčí boj po stránce vojenské. Jen v poslední kapitole se zmiňuje o operacích na Moravě a v Čechách. U této knihy vidím problém, že její jádro zřejmě vzniklo v 60. letech minulého století, kdy autor publikoval několik studií na toto téma. Kniha sice vyšla až v 90. letech, ale jeho pohled je poněkud jednostranný, kdy Banderovce představuje jako zbytky přísluhovačů nacistického Německa. V posledních letech vyšly dvě publikace opačného rázu. Zejména kniha Jana Mlynárika⁵ představuje v tomto směru téměř až extrém. Členové Ukrajinské

1 Akce B, drama, Československo, 1951, režie: Josef Mach. 30 případů majora Zemana – Rubínové kříže, Československo, 1975, režie: Jiří Sequens a další.

2 KAUCKÝ, František, VANDŮREK, Ladislav, *Ve znamení trojzubce*. Praha, 1965. SLAVÍK, Václav, *Pravá tvář Banderovců*. Praha, 1948. Wladyslaw, Jarnicki, *Spálená země*. Praha, 1972. NETOLIČKA, Jaroslav, *Čas mlhavých nocí*. Ostrava, 1978. A řada dalších titulů.

3 KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In: Policista 12/2002. KUX, Jan, *S banderovci měli zkušenosti i lidé na Hodonínsku*. In: Slovácko, č. 41, 2002, s. 26.

4 FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*. Praha, 1994. ISBN 80-7021-066-4.

5 MLYNÁRIK, Ján, *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-204-X.

povstalecké armády jsou zde líčeni jako bojovníci proti komunistickému útlaku, kteří usilovali jen o vznik svobodné Ukrajiny. Jednou z posledních publikací, která vyšla v roce 2008 je od Milana Syručka⁶. Na základě ukrajinských pramenů se snažil podat objektivnější popis Banderovců a jejich historie.

Pro to téma jsem se rozhodl, protože se zajímám o novodobé dějiny. Když jsem se náhodou dozvěděl, že v Archivu bezpečnostních složek je věnován jeden fond právě Banderovcům, a já si uvědomil, že mám jen letmé povědomí o této problematice, rozhodl jsem se dovědět něco více o Banderovcích. Zjistil jsem, že hlavní pozornost byla věnována vojenským jednotkám a SNB působících na Slovensku. Rozhodl jsem se, že se pokusím zmapovat postup Banderovců přes Moravu a Čechy a zásah bezpečnostních složek proti nim. A také zda šlo o tak nebezpečného nepřítel jak byl líčen dobovou historiografií.

Jako hlavní pramen, ze kterého jsem čerpal, byl fond 307 v Archivu bezpečnostních složek. Jedná se o fond, který vznikl z organizační a služební agendy útvarů SNB, nasazených v roce 1945 – 1948 proti ozbrojeným skupinám UPA, jež přecházely na západ přes československé území. Z hlediska StB obsahoval archiv poznatky o vzniku a organizaci UPA. Dále se zde nacházejí protokoly zajatých Banderovců, ze kterých se dovídáme o taktice přechodu a dalších zpravodajských informacích. Tyto poznatky byly předávány na velitelství SNB, aby mohly být využity při boji proti Banderovcům. Jsou zde poznatky o československých státních příslušnících, kteří se setkali s Banderovci. Dále jsem využíval částečně fond 305, jež obsahuje materiály Ústředny Státní bezpečnosti a fondu 300 Zemský odbor bezpečnosti. Pro všeobecný přehled jsem využíval dostupnou literaturu po roce 1989.

Vycházel jsem ze situačních hlášení, jednotlivých rozkazů, protokolů, směrnic, zpravodajských poznatků atd. Cílem měl být text, který by mapoval průběh akce jako celek. Bylo by možné zpracovat jednotlivé okresy, jak se o to pokusil již KUX, když se snažil zmapovat boj proti Banderovcům v okresech Blansko nebo Hodonín. Práce by se však rozbíhala do stran a byla by zřejmě poněkud nepřehledná.

Práci jsem rozdělil do XI. hlavních kapitol. První kapitola měla přiblížit historii tzv.

6 SYRUČEK, Milan, Banderovci – hrdinové, nebo bandité? Praha, 2008. ISBN 978-80-7250-433-6.(Pražská vydavatelská společnost).

„třetí republiky. Je to období mocenského zápasu. Navíc začátek akce spadá do poloviny roku 1947, kdy se boj o demokracii přiostrčil. V druhé kapitole jsem se pokusil popsat organizaci bezpečnostních složek našeho státu, protože tyto složky byly v této práci hlavním „protivníkem“ v cestě Banderovců na západ. Proto jsem se rozhodl podrobněji obeznámit čtenáře se strukturou ministerstva vnitra. Jednotlivé složky se navzájem doplňovaly a podporovaly. Třetí kapitola by měla čtenáře obeznámit s problematikou ukrajinského nacionalismu od jeho samotného počátku. Dovíme se zde o vzniku ukrajinských organizací, jejich struktuře nebo o předních představitelích ukrajinských myšlenek. V další kapitole je rozkreslena organizační struktura Civilní sítě Organizace ukrajinských nacionalistů a Ukrajinské povstalecké armády. Ukrajinská povstalecká armáda byla velmi dobře organizovaná a také se navenek prezentovala jako regulární ukrajinská vojenská organizace.

Další kapitola popisuje první „rejdy“ banderovských skupin na východní Slovensko, při kterých se Banderovci snažili informovat obyvatele na východním Slovensku o svém programu a svých cílech. Poslední vpád na Slovensko v červnu 1947 byl zapříčiněn zesílenou aktivitou polských vojenských orgánů. Šestá a sedmá kapitola se věnuje akcím, jež probíhaly na moravskoslezském území. Šestá kapitola se tedy věnuje prvním bezpečnostním opatřením na Moravě v červenci 1947. Kapitola ještě popisuje přechod sotně „Hromenko“, jež jako jediná přešla organizovaně přes Československo až do Bavorska. Sedmá kapitola seznamuje čtenáře s detailním rozdělením jednotek na záchytném kordonu „Vlára“ a s postupem jednotek dislokovaných na Moravě proti ozbrojeným Banderovcům. Osmá kapitola popisuje téměř den po dni postup Banderovců a následná opatření ze strany velitelství „Rudolf“ v Českých Budějovicích.

V deváté kapitole jsem se pokusil odkrýt ilegální ukrajinskou organizaci, která operovala na území Československa již od roku 1945. Dále se tu dovíme o dalších aktivitách bezpečnostních složek, které měly za úkol pozorovat podezřelé osoby, cizince nebo vyšetřovat občany podezřelé ze spolupráce s Banderovci. Desátá kapitola se věnuje tomu, jaký dopad měly operace proti Banderovcům na civilní obyvatelstvo. V plánech československých bezpečnostních orgánů hrálo civilní obyvatelstvo důležitou roli při „likvidaci“ ozbrojeného nepřítele. Poslední závěrečná kapitola shrnuje všechny dosavadní poznatky získané v „akce B“ na Moravě a v Čechách. Dovíme se o taktice Banderovců při postupu nepřátelským územím, o smýšlení obyvatelstva o celé akci, o chování příslušníků SNB nebo StB.

Doufám, že tato práce přinese čtenáři nové informace o boji proti Banderovcům. Snad se mi podařilo podat věrohodný obraz o činnosti bezpečnostních složek, pro které to byla zatěžkávací zkouška.

I. Období Třetí republiky 1945 – 1948

I.1 Československo po 2. světové válce

Po druhé světové válce ČSR patřila k vítězným mocnostem. Exilová vláda v čele s Edvardem Benešem se v období války snažila v zahraničí o znovuvytvoření samostatného Československého státu a odčinění Mnichova.⁷ Z válečného konfliktu vzešly dvě nové velmoci – USA a SSSR, které si ještě společně s Velkou Británií rozdělily svět na sféry vlivu. Sovětskému svazu připadla převážná část dřívější střední a celá východní Evropa, což znamenalo, že se ČSR dostává do mocenského orbitu moskevského obra.⁸

Beneš se domníval, že se nový stát stane jakým si mostem mezi Západem a Východem. Nechtěl se rozloučit se svými západními spojenci a hlavně se Spojenými státy, ale pro prosazení svých zájmů se více obracel do Moskvy, i přesto že v minulosti neměl příliš valné mínění o demokracii v SSSR.⁹ Ke sblížení dochází v průběhu války, kdy dochází k podpisu československo-sovětské smlouvy o přátelství a poválečné spolupráci. Postupem času a představ londýnské exilové vlády o budoucím státu se stával Sovětský svaz jediným a bezvýhradným spojencem. Ten svého spojence chytře zavazoval a upevňoval tak postavení, což z něho mělo učinit jediného a nejdůležitějšího přítele a pomocníka.¹⁰

Jedním z nejdůležitějších kroků k odčinění „mnichovské zrady“ spatřoval Beneš ve vytvoření národního státu Čechů a Slováků v předmnichovských hranicích. Většina politiků v čele s Benešem spatřovala, jako jedinou možnost, neopakování se Mnichova, v odsunutí německé menšiny. Politická elita přijala princip o kolektivní vině jako celku, jen asi jedné desetiny bylo přiznáno občanství a mohla zůstat v republice. Tento projekt se rodil několik let a měl u nás dva průběhy – divoký odsun a organizovaný odsun. Západní velmoci byl z počátku proti tomuto plánu, ale opět zde zasáhnul náš spojenec a podpořil náš návrh.¹¹ Vedle

7 Pro obnovu byla vypracována koncepce tří zásad: obnova Československa v předmnichovských hranicích, zabezpečit zemi proti německé hrozbě a orientace na SSSR a vytvořit záruky, aby se už nikdy neopakoval Mnichov. KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha, 1990, s. 5. ISBN 80-7038-193-0.

8 KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945-1948*. Část 1., Praha, 1991, s. 6. ISBN 80-04-25699-6. Další základní literatura: KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Toronto 1985. ISBN 0-88781-157-4.; VEBER, Václav, *Osudové únorové dny*, Praha 2008. ISBN 978-80-7106-941-6.; KAPLAN, Karel, *Československo v poválečné Evropě*. Praha 2004. ISBN 80-246-0655-0.; DEJMEK, Jindřich, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století*. Praha 2002. ISBN 80-86547-07-8.

9 O vztahu a smýšlení E. Beneše k Sovětskému svazu více: LUKEŠ, Igor, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha 1999. ISBN 80-7260-015-X.

10 KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945-1948*. s. 7.

11 PROKŠ, Petr, *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*, In: *Moderní dějiny 3*, Praha, 1995, s. 176. ISBN 80-85268-23-X. Další literatura: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*.

otázky německé menšiny se objevil mnohem komplikovanější problém, jak vyřešit otázku maďarského obyvatelstva na Slovensku? Jednak se proti odsunu stavěly západní mocnosti a později i samotný J. V. Stalin. Nakonec se uplatnilo podobné pravidlo jako pro německé obyvatelstvo. Maďarským antifašistům byl přiznáno československé občanství a část byla vyměněna za Slováky žijících na území Maďarska. Značná část Maďaru se stala obětí tzv. reslovakizace a vnitřní kolonizace za asistence Bezpečnosti.¹²

Dále se musela naše politická reprezentace při obnově hranic potýkat s hraničními nároky svých sousedů. Zejména se to týkalo polských sousedu o oblast Těšínska. Spory se hlavně vedly o zachování předmnichovských hranic a právní postavení Poláku v ČSR. Na konec se do sporu vložil Sovětský svaz, který již ve středoevropském regionu ochraňoval své mocenské zájmy, a tedy dochází k podpisu československo-polské spojenecké smlouvy (10. března 1947). Jedinou úpravou hranic se tak stala východní hranice, kdy Podkarpatská Rus připadla SSSR.¹³

I.2 První kroky v nové republice

Komunisté, pod dohledem Kremlu, se systematicky připravovali na převzetí moci po válce, a i proto měli demokratičtí politikové stíženou pozici při vyjednávání o novém státním uspořádání v Moskvě. Je nutno podotknout, že to dost komunistům usnadnilo, když některé jejich požadavky byly razantnější než stoupenců moskevské linie nebo naopak v některých až příliš ustupovali. Jedním z takových případů se stalo zrušení některých demokratických předmnichovských politických stran. Další vyhocená jednání se týkala vzájemného poměru Čechů a Slováků. Na Slovensku již byla ustavena zákonodárná a výkonná moc, kterou reprezentovala Slovenská národní rada a Sbor pověřenců. Výsledek jednání předznamenal trvalý zdroj sporů a rozbrojů mezi politickou elitou obou národů.¹⁴

Dohodnutý vládní program, který byl přijat na moskevském jednání, byl vyhlášen v Košicích 4. dubna 1945. V nově vytvořené prozatímní vládě získali komunisté ty nejdůležitější ministerské posty. Prozatímní národní shromáždění mělo 300 členů, kteří byli rozdělení paritně po padesáti mezi strany Národní fronty. Košický program sebou přináší

Praha 1991. ISBN 80-200-0328-2.; SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1948*. Praha 2002. ISBN 80-7205-901-7.

12 KAPLAN, K., *Československo v letech 1945-1948*. s 15-16.

13 KAPLAN, K., *Pravda o Československu*. s. 23-66.; HÜBL, Milan, *Češi, Slováci a jejich sousedé*. Praha, 1990. ISBN 80-206-0279-8.

14 KAPLAN, K., *Pravda o Československu*. s. 159-170.

několik novinek, se kterými demokratické strany souhlasily ale které měli výrazně usnadnit cestu komunistům pro konečné získání moci. Tou první novinkou byla tedy Národní fronta Čechů a Slováků.¹⁵ Šlo o koalici nesourodých stran s protichůdnými politickými cíli. Komunisté se snažili prostřednictvím NF o vytěsnění jakékoliv opozice. Mezi další novinky patřily národní výbory, které měly nahradit dosavadní systém státní a veřejné správy na všech úrovních. Jistě nebude s podivem, že i zde obsadili ty nejdůležitější posty.¹⁶

Komunisté však nehodlali ponechat nic náhodě a již od května se snažili získat své lidi v ostatních politických stranách. Převažovali mezi nimi informátoři s vyhlídkou na budoucí spolupráci. V druhé etapě se věnovali komunističtí předáci na formování levicových frakcí v nekomunistických stranách. Jejich cílem bylo strany oslabit, rozštěpit, rozložit a pak ovládnout. Navíc získávali cenné informace o politických záměrech či krizích v nekomunistických stranách. Ke spolupracovníkům KSČ patřili starší členové jednotlivých stran, ale rozešli se s jejími politickými kroky. Druhým typem spolupracovníků byli mladí či noví členové nekomunistických stran, kam je sami záměrně posílali. Do zvláštní kategorie patřili tajní členové KSČ. V sociální demokracii bylo nejvíce informátorů a národní socialisté měli ve svých řadách nejvíce tajných pracovníků komunistické strany.¹⁷

Poválečný vývoj přinášel sebou další hluboké a rozsáhlé společenské změny. Jednou z prvních změn se mělo stát znárodnění průmyslu. Vládní program se o ní nezmiňoval, i když se již za války počítalo se znárodnění majetku Němců a kolaborantů. V průběhu roku jara a léta 1945 se objevuje požadavek ze závodů a odborových rad na znárodnění klíčového průmyslu silně podporovaný komunisty, kteří obratně využívají ekonomických a sociálních problémů. Jednotlivé strany měly různý názor na rozsah znárodnění. Politici se snažili otázku znárodnění řešit kompromisem, a tak nedošlo prozatím k politické krizi. 24. října 1945 podepsal prezident E. Beneš dekret o znárodnění klíčového průmyslu a peněžnictví. Tímto zásahem došlo k narušení podnikatelských aktivit ve velko a středně podnikatelské sféře. Druhou největší změnou vlastnických vztahů byla pozemková reforma. V první etapě byla konfiskována zemědělská půda Němců, Maďarů, kolaborantů nebo zrádců. Komunisté ovládli pozemkový fond a snažili se využít přerozdělování půdy ve svůj politický prospěch. Je sice

15 Národní frontu tvořily čtyři české strany: Komunistická strana Československa, Československá strana sociálně demokratická, Československá národně socialistická strana, Československá strana lidová a dvě slovenské strany: Komunistická strana Slovenska, Demokratická strana. Později ještě přibýly Strana práce a Strana slobody.

16 VEBER, V., *Osudové únorové dny*. s. 22-23. DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*. Svazek II, Kniha 1. Praha, 1992, s. 17-28. ISBN 80-7023-114-9.

17 KAPLAN, Karel, *Pět kapitol o únoru*. Brno, 1996, s. 11-16. ISBN 80-85765-73-X.

pravda, že došlo k osídlení pohraničí a zmírnění sociálního napětí, ale pro dlouhodobý rozvoj zemědělství to mělo velmi negativní důsledky.¹⁸

Úporný boj se též vedl o znění retribučních dekretů, velký retribuční dekret a pak velmi zálužný malý retribuční dekret, jež měly postihovat nacistické zločince a jejich přísluhovače. Pro KSČ bylo retribuční soudnictví velmi vhodným prostředkem, kterým mohlo vyřizovat účty se svými politickými protivníky i do značné míry ovlivňovat výsledek voleb.

Asi nejvíce problematické a diskutované jsou tzv. Benešovy dekrety. Některé z nich byly zmíněny již v předešlých odstavcích. Dekrety spolu s vládou suplovaly parlament, který se v prozatímní podobě sešel až v říjnu 1945. Jednalo se tedy o zvláštní „druh demokracie“, kdy je vyřazena zákonodárná složka. To jistě hrálo v dalším vývoji nezanedbatelnou úlohu.¹⁹

Na závěr nesmíme opomenout zásadní postavení Revoluční odborové rady (ROH) v čele s Antonínem Zápotockým. ROH se stala výraznou mocenskopolitickou silou. Vedle sociální otázky nebo úpravy mezd se angažovala v tvorbě hospodářské politiky státu. KSČ si zde, i v dalších masových organizacích, snažila zajistit výrazné postavení, aby si za pomoci nátlakových akcí vynutila prosazení svých zájmů. Všechny tyto spory i drobné dílčí střety sehrály svoji roli v předvolebním zápase, který vyvrcholil květnovými volbami roku 1946.²⁰

I.3 Volby roku 1946

Není pochyb o tom, že květnové volby sehrály důležitou roli v budoucím vývoji státu. Termín voleb se stal předmětem sporů. Prezident Beneš prosazoval volby v krátkém časovém úseku po osvobození země. To však nebylo příliš výhodné pro KSČ, která se ještě nestihla konsolidovat a upevnit si své postavení, proto pod taktovkou Moskvy prosadila odsunutí. Ostatní strany, zvláště národní socialisté, spojovali svobodné volby s odchodem obou armád usazených na našem území. Parlament nakonec stanovil datum voleb na 26. května 1946, strany začaly s přípravami v lednu a samotný předvolební boj započal od března. Komunisté byli instruováni z Kremlu o tom jak mají vést předvolební kampaň. Předseda strany K. Gottwald v půli ledna 1946 přišel s návrhem tzv. „bílých lístků“, které měly podle něho dát možnost voličům, aby dostali možnost vyjádřit se k dosavadnímu režimu, když si nemohou

18 KAPLAN, K., *Československo v letech 1945-1948*, s. 21-26.

19 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 32.; Další literatura: DEJMEK, J.; KUKLÍK, J.; NĚMEČEK, J., *Kauza: tzv. Benešovy dekrety*. Praha, 1999. ISBN 80-7286-001-1.; KUKLÍK, Jan, *Mýty a reality tzv. Benešových dekretů: dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

20 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 33.

vybrat z kandidátky NF (Republikánská (agrární) strana, živnostenská strana, národní demokraté a na Slovensku Hlinkova slovenská ľudová strana). Byla to z jeho strany pouhá blamáž a politický kalkul, jimž sledoval oslabení ostatních nekomunistických stran. V konečném výsledku ale bílé lístky sehrály zanedbatelnou roli, když tvořili asi 0,45% voličů.²¹

Demokratické strany mohlo více poškodit, než bílé lístky, přesun Rudé armády přes Moravu z Rakouska do Německa. Pa protestech politiků došlo k pozastavení přesuna na dobu po volbách.²² Vedle těchto „předvolebních bojů“ komunisté obratně využívali tzv. malého retribučního dekretu, jež svou vágností umožňoval téměř kohokoliv obvinít z protistátní činnosti za války a tím pádem ho zbavit volebního práva. Národní výbory, pod které tato pravomoc spadala, dokázaly toho obratně využít. O právo volit přišly ještě neslovanské menšiny jako Němci nebo Maďaři. Nesmíme opomenout velké retribuční procesy, které se konaly v prvních měsících roku 1946 a staly se pro komunisty vhodným tématem k volebnímu boji. Na ministra spravedlnosti byl vyvíjen silný tlak, aby obvinění byli exemplárně a co nejtvrději potrestáni. Komunisté pro to chtěli využít svých oblíbených nátlakových akcí v ulicích a snažili se pořádat manifestace.²³

Jedním z posledních pokusů jak oslabit opozici bylo vytvoření dvou nových politických stran před volbami na Slovensku. Národní fronta se rozšířila o Slovenskou stranu práce a Slovenskou stranu slobody. Komunisté tímto sledovali snížení členské základny Demokratické strany a odlákání jejich voličů. Obě strany se ale nestihly v tak krátkém čase konsolidovat a upevnit své postavení, proto jejich volební výsledek je zanedbatelný.²⁴

Květnové volby, podle očekávání, vyhráli komunisté s celkovým počtem mandátů 114 (KSČ a KSS), na druhém místě skončila strana Národně socialistická s 55 mandáty, dále nasledovali lidovci 47, Demokratická strana 43 a na sociální demokraté 36. Nově vzniklé strany získaly dohromady 5 křesel v parlamentu. Nemůžeme sice mluvit o drtivém vítězství komunistu, hlavně na Slovensku utržila KSS výraznou porážku, proto se snažili přesunout své politické požadavky z parlamentu do ulic. Do značné míry tomuto úspěchu napomohlo ovládnutí ministerstva vnitra a také armády komunisty, kteří pomocí těchto silových rezortů se snažili zasahovat nejen do volebního boje ale i do všeobecného života lidí v republice. Pro demokratické strany přinesl výsledek volek zklamání i rozčarování nad vítězstvím komunistů

21 DRTINA, P. *Československo můj osud*, Svazek II, Kniha 1, s. 147-159.

22 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 46-47

23 DRTINA, P. *Československo můj osud*, Svazek II, Kniha 1, s. 187-218.

24 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 48-49.

a docházelo i k vnitřním krizím.²⁵

Pro vítězství komunistu hovořilo několik faktorů – sympatie voličů k Sovětskému svazu jako vítězi nad fašizmem, poválečný sociální radikalismus, vliv ministerstva vnitra nebo národních výborů, hospodářská krize nebo mnichovská zrada. Komunisté dovedně manipulovali s hesly o hospodářských reformách a sociální spravedlnosti. Využili poválečné pozemkové reformy a získali si hlasy rolnických voličů. Musíme připočítat de facto neexistující opozici, protože všechny strany se soustřeďovaly v NF. Komunisté se projevíli jako schopní organizátoři, lépe propracovali svá hesla a důkladněji se na volby připravovali. Snažili se sázet na masovost, a proto si rozšiřovali svoji členskou základnu.²⁶

Ani po volbách komunisté neztráceli čas. Na sjezdu dva dny po volbách předseda strany K. Gottwald zhodnotil výsledek jako dobrý a dále se zde stanovil postup pro následující volby, ve kterých se komunisté zavázali získat většinu národa. Mezi prvními kroky byla snaha o diskreditaci Demokratické strany. Své útoky opírali o falešné dokumenty dodávané bezpečností, ale nejsilnější útoky přišly až na podzim roku 1947.²⁷

Komunisté jako nejsilnější strana vzešla z voleb byla pověřena sestavením vlády a vládního programu. V ustanovené vládě nedošlo oproti dřívějšímu k výrazným změnám. Nový vládní program, známý jako Budovatelský program nové Gottwaldovy vlády, parlament 11. 7. 1946 jednomyslně schválil. Program obsahoval dva důležité body – vytvoření nové ústavy a dvouletý plán obnovy a výstavby. Přes drobné protesty ostatních stran a dílčích úprav nakonec došlo k podpisu.²⁸

I.4 Rok 1947 – Nástup komunistů

Následující rok 1947 přinesl sebou nejvíce změn. Mezinárodní politická situace se také začala více vyhrcovat a bylo nad sluce jasnější, že se svět rozděluje na dva mocenské póly – „Západní a Východní.“ Zásadní politickou událostí se stalo vyhlášení Marshallova plánu 5. června 1947 na Harvardové univerzitě. Spojené státy přišly se štědrá nabídkou hospodářské pomoci na obnovu válkou poničené Evropy. Evropské státy si měly sami určit,

25 Hlavně pro sociální demokraty byl výsledek velkým překvapením a vyvolal první vážnější vnitrostranickou krizi. KAPLAN, K., *Československo v letech 1945-1948*, s. 48-57.;

26 PROKŠ, P., *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*, s. 185.

27 KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, s. 64-66.

28 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 58-59.

jaký druh pomoci nejvíce potřebují a Spojené státy pak rozhodly o jejím způsobu provedení. USA nechtělo vyvolat nový válečný konflikt o středoevropské a východoevropské státy, a proto se rozhodlo přenést boj na ekonomickou rovinu. Domnívalo se, že tímto způsobem může dát větší šanci zemím čelit „tlaku z východu.“ Moskva přes první vstřícné stanovisko nakonec na Marshallův plán nepřistoupila a začala postupně podnikat kroky, aby o tom přesvědčila ostatní státy ve svém mocenském orbitu.²⁹

Poválečná ekonomika u nás nebyla tak postižená a rozvrácená jako v okolních zemích. Obnově země napomohla i pomoc v rámci UNRRA. Náš obchod se převážně orientoval na západní trhy a za pomoci amerických půjček se ekonomika pozvolna stavěla na nohy. V polovině roku 1947 se začaly ohlašovat hospodářské obtíže. Znárodněný průmysl sice navyšoval objem výroby, ale drahé náklady na provoz činily zboží méně konkurenceschopné a hůře se prosazovalo na zahraničních trzích. Chyběla zkušená kvalifikovaná německá pracovní síla. Nejvíce postiženo bylo vývozní odvětví – textilní a strojírenský průmysl. Navíc po výsledcích voleb v květnu 1946 poklesl zájem o poskytování zahraničních zejména amerických půjček. Proto byla účast Československa na tomto americkém projektu velmi důležitá a proto naše vláda jednala velmi energicky a projevila zájem na účasti v projektu.³⁰

Vláda o nabídce účasti na pařížské konferenci o Marshallově plánu jednala 24. června 1947. Politici zvažovali všechny možnosti, v jejich kalkulacích také hrál důležitou roli názor Moskvy, nechtěli se dostat do konfliktu se sovětským spojencem. I přes neúčast Moskvy na Marshallově plánu nakonec českoslovenští politici souhlasili s pozváním na konferenci do Paříže. V následujících několika dnech se udála zlomová událost pro další historii našeho státu. Tři členové vlády odjeli se poradit do Moskvy o návrhu americké hospodářské pomoci a dalších hospodářských záležitostech. Po příjezdu do Moskvy Gottwald měl zřejmě velmi ostrý telefonický rozhovor s někým ze Stalinova sekretariátu, ve kterém si vyslechl kritiku, že vůbec dopustil účast na pařížské konferenci. Ve večerních hodinách se delegace setkala se Stalinem. Ten jí sdělil, že účast ČSR na Marshallově plánu bude kvalifikována jako porušení spojenecké smlouvy. Svůj výstup Stalin zakončil doporučením, aby vláda svoji účast na Marshallově plánu odvolala. Po tomto nátlaku československá vláda na mimořádném zasedání 10. července 1947 se zřekla účasti na konferenci v Paříži.³¹

29 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 81-84.

30 KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, s. 81-82.

31 DRTINA, P., *Československo můj osud*, Svazek II, Kniha 2. s. 323-340.; VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 90-104.

ČSR si tímto rozhodnutím definitivně uzavřela dveře dalším půjčkám ze západu. Jak je uvedeno výše, československé hospodářství se dostávalo do krize. Navíc díky velkému suchu v létě 1947 byla země postižena neúrodou. Mezi obyvatelstvem se šířila vlna nespokojenosti. Napětí chtěli demokratičtí politici snížit půjčkou ve Spojených státech. Bohužel tato iniciativa nakonec vyšla na prázdno. Pro komunisty se naskytl ideální příležitost k užšímu provázání československé a sovětské ekonomiky, a tak došlo 11. prosince 1947 v Moskvě k podpisu hospodářské smlouvy. Od této chvíle se směr zahraničního obchodu obrátil ze Západu na Východ. Sovětský svaz vypomohl velkými dodávkami obilí a posílil pozici komunistů v republice a demokratické síly oslabil.³²

V polovině roku 1947 si komunisté povšimli, že se dostávají postupně do izolace v NF, a proto také obtížněji prosazovali své návrhy a požadavky ve vládě a v parlamentu. Sbližování nekomunistických stran a sdružování do opozice komunisté nesli velmi nelibě a politické spory se snažili řešit nátlakovými akcemi na ulici. Začali uvažovat o vhodném řešení, jež by jim pomohl změnit poměr mocenských sil. Z několika možností a variant se rozhodli pro „vnitřní převrat“ v nekomunistických stranách. Akce spočívala v tom, že se v ostatních stranách vytvoří levicové frakce, které budou prosazovat komunistické zájmy, nebo strany rozložit a rozštěpit. Dalším krokem měla být spolupráce v rámci socialistického bloku. Gottwald tento postup vyhlásil 21. srpna, kdy chtěl obnovit socialistický blok a využít levicové sociální demokraty, aby jim pomohli z izolace. Rudolf Slánský doma referoval o schůzi na začátku října.

Další usměrnění pro KSČ přišlo v září 1947, kdy došlo k vytvoření Informačního byra komunistických stran. Sovětská delegace zde zhodnotila mezinárodní situaci a předložila nový směr evropské politiky. Informbyro sloužilo ke koordinaci komunistických stran, ale vše mělo fungovat pod taktovkou Moskvy, která si chtěla více podřídit své „partnery“. Výsledkem jednání bylo zostření kurzu, jednoznačná orientace na administrativně-mocenská a represivní opatření.³³

Rok 1947 je také rok nástupu komunistů. Na jaře ministr zemědělství J. Ďuriš vyhlásil 4. dubna Hradecký program, který měl dokončit parcelaci půdy nad 50ha. Tímto krokem chtěl upevnit pozici na venkově mezi drobnými a středními rolníky a získat nové voliče. Zároveň tím sledoval další likvidaci zbylých velkostatků. Proti nátlaku komunistů na přijetí jejich programu zorganizovali nekomunistické strany v Nechanicích u Hradce Králové soutěž tzv.

32 PROKŠ, P., *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*, s. 194.

33 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 194-199.

Selských jízd, kde se mělo ukázat, že na vesnici nevládnou jen komunisté. Ti naopak se snažili dělat vše proto, aby ke sjezdu nekonal. Celá záležitost měla nakonec dohru v parlamentu. Musíme, ale zde přiznat, že to bylo jedno z nejviditelnějších vystoupení nekomunistických stran v oblasti zemědělské politiky.³⁴

Od léta do konce roku komunisté přešli do razantního útoku a ve své režii připravili několik kauz, které rozhodně nepatří do parlamentní demokracie. Vše směřovalo k rozbití NF a vyvrcholilo krizí na přelomu let 1947 a 1948, kdy se koalice definitivně rozpadla. Tou první se stala v období sucha tzv. milionářská daň, se kterou přišel 27. srpna ministr financí J. Dolanský. V milionářské dani požadovali komunisté zdanění nejbohatšího obyvatelstva, podnikatelů a velkých sedláků. Nekomunistické strany ve vládě poprvé přehlasovaly komunisty a na zasedání 2. září nepodpořily selektivní zdaňování občanů. Komunisté cítili, že se v NF dostávají do izolace, ale neúspěch je nastartoval k ofenzívě. Vedle kampaně v tisku a vyhrožování masovými stávkami využili rozkolu a pochyb v sociální demokracii a uzavřeli s levicovým vedením sociální demokracie dohodu o politické spolupráci. 12. září tisk zveřejnil zprávu o dohodě, která zasáhla ostatní strany jako blesk a v sociální demokracii vyvolala hlubokou vnitrostranickou krizi. Komunisté nakonec za pomoci levých sociálních demokratů dosáhli přijetí svých návrhů ohledně milionářské daně.³⁵

Během sporů o milionářskou dávku obdrželi tři ministři Zenkl, Drtina a Masaryk podezřelý balíček, který obsahoval podomácku smontovanou výbušninu. Političtí představitelé to kvalifikovali jako pokus o atentát a rozjelo se vyšetřování. Stopy vedly do sekretariátu komunistické strany v Olomouci a do parlamentu, proto vyšetřování bezpečnostních složek, ovládané komunisty, probíhalo velmi zdlouhavě a nevedlo k odhalení skutečného viníka.³⁶

Nejzávažnější krizí, kterou komunisté zinscenovali, bylo jistě „protistátní spiknutí“ na Slovensku. Tažení proti Demokratické straně začala hned po volbách, protože se komunisté nehodlali smířit s drtivou volební porážkou na Slovensku, a proto přemýšleli o tom jak svůj neúspěch napravit. Prvním krokem se měl stát soud s Josefem Tisou, kdy proces s bývalým prezidentem Slovenské republiky měl poškodit katolické kruhy a rozštěpit stranu. Druhý pokus se začal rýsovat na začátku roku 1947 a spočíval ve změně stranicko-politické struktury. Snažili se nejrůznějšími způsoby destabilizovat režim a průběžně obviňovali

34 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 171-176.

35 DRTINA, P., *Československo můj osud*, Svazek II, Kniha 2. s. 363-368.; KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 173-177.

36 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 139-142.; DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Smrt pro tři ministry*. Třebíč 2000.

demokraty ze spolčování s „lud'áky“. Vše vyvrcholilo v polovině září 1947 tzv. „protistátním spiknutím“, které vykonstruovalo ministerstvo vnitra. Cílem této kampaně, vedle rozbití Demokratické strany, bylo oslabení vlivu katolické církve na slovenskou společnost. Kampaň proti demokratům trvala až do listopadu a doprovázela ji nevybíravý zákulisní tlak komunistů, mnoho funkcionářů demokratické strany bylo zatčeno, mezi nimi i dva generální tajemníci, osoby z blízkého okolí téměř všech ministrů a pověřenců demokratické strany.³⁷

Když komunistická nomenklatura viděla, že jejich „spiknutí“ nepřináší kýžený úspěch a obžalovaní funkcionáři demokratické strany se úspěšně brání vykonstruovaným důkazům, postupně se stáhla a nechala vyznít celou aféru do ztracena. Komunisté se k ní vrátili až po „únoru 1947“, kdy už ovládali justici a mohli dát průchod „spravedlnosti“. Demokratickou stranu se nepodařilo zdiskreditovat a ani rozštěpit. Slovenští demokraté přistoupili na některé personální změny a také si udrželi postavení ve Sboru pověřenců, ale přesto strana vyšla ze slovenského podzimního boje oslabená. Na slovenské krizi si alespoň komunisté vyzkoušeli postup pro celostátní měření sil.³⁸

I.5 Únorový převrat

Boj komunistů o monopol moci přerostl na přelomu let 1947-1948 v krizi. Na konci listopadu vystoupil Gottwald s projevem, jež zněl v duchu jednání Informbyra. Gottwald v něm informoval, že mezinárodní situace se zhoršuje a na domácí scéně se zbylé strany NF snaží o ochromení vlády a o „pokus o puč“. Tímto krokem se snažil aktivizovat stranu na převrat, který vlastně připravovali sami komunisté. Jedním z prvních kroků bylo rozhodnutí ÚV KSČ ze 4. prosince na zavedení zákona o sledování „protistátního-demokratického tisku“ pod taktovkou komunistického ministra informací V. Kopeckého.³⁹

Komunisté čekali jen na nějakou vhodnou záminku, aby mohli přejít do závěrečné fáze mocenského střetu. Mezi nimi a demokratickými stranami se stupňovaly spory, které se týkaly pozemkové reformy, úpravy platů státních a veřejných zaměstnanců, nebo termínu voleb a znění nové ústavy. Největší spory se však vedly o způsob vedení ministerstva a jeho jednotlivých oddělení. Komunisté si zde vytvořili silnou pozici a toto ministerstvo mělo sloužit jako jejich mocenský nástroj. Demokratické strany, zejména národní socialisté,

37 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 146-170.; KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, s. 91-102.

38 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 261-265.

39 PROKŠ, P., *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*, s. 203-204.

poukazovali na nezákonné praktiky SNB, StB a dalších složek ministerstva vnitra. Komunistický ministr vnitra zneužíval svého postavení a personálními změnami na čelných místech v bezpečnostních orgánech se snažil vytěsnit demokraticky smýšlející důstojníky. Rozhodujícím datem se stal 13. únor, kdy bylo v Praze odvoláno na rozkaz velitele SNB plk. Dybala osm posledních nekomunistických velitelů SNB. Proti tomuto kroku se demokraté stře ohradili a požadovali na ministru vnitra odvolání těchto změn. O tři dny později opět demokratičtí politici urgovali svůj požadavek, ale Gottwald se přímé odpovědi vyhýbal a vymlouval se na nemoc ministra Noska, proto navrhl odložit daný problém na 20. února, kdy se má Nosek již vrátit. 19. února přistálo na ruzyňském letišti letadlo se sovětským náměstkem ministerstva zahraničí V. A. Zorinem, který měl na příkaz Stalina pomáhat komunistům s převratem a nabídnout sovětskou vojenskou pomoc. Asi dvě hodiny po Zorinovi přistál v Praze americký velvyslanec L. A. Steinhard, jež se úplně nevzdával naděje, že se ČSR bude podílet na evropské obnově.⁴⁰

O den později, tedy 20. února podalo 12 demokratických ministrů demisi. Den nato naléhali komunisté na prezidenta E. Beneše, aby demisi přijal a doplnil vládu na návrh K. Gottwalda, protože demisi nepodala většina ministrů z celkového počtu 26 členů. Komunisté aktivizovali levicové frakce v demokratických stranách. Z popudu komunistů po celé republice začaly vznikat „akční výbory“, které přebíraly výkonnou moc a vytlačovaly ze všechen pozic veřejného života protivníky KSČ. Dále svoji váhu chtěli komunisté podpořit demonstrací na Staroměstském náměstí a ve velkých městech se konala masová shromáždění. Na 22. února do Prahy odborové hnutí svolalo sjezd závodních rad, ten se postavil za komunistický návrh řešení krize. K pocitu nejistoty přispěla i hodinová generální stávka, organizována odbory. 25. února došlo k závažné události, kdy dva sociální demokraté Tymeš a Majer podali demisi. Což znamenalo, že by podle ústavy měl prezident přijmout demisi ministrů a jmenovat novou úřednickou vládu. Dalším krokem by byly předčasné volby. Gottwald a jeho spolupracovníci vyvíjeli intenzivní tlak na prezidenta, aby přijal a doplnil vládu podle Gottwaldova návrhu, což samozřejmě bylo protiústavní jednání. Edvard Beneš nakonec podlehl nevybíravému komunistickému nátlaku a téhož dne v odpoledních hodinách podepsal Gottwaldem připravenou listinu a akceptoval jeho návrh nové vlády. V atmosféře strachu Národní shromáždění schválilo prozatímní vládu i její program.⁴¹

40 KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, s. 143- 166.; PROKŠ, P., *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*, s. 204-205.

41 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 238-352.; Další literatura: KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*. Toronto, 1985.; KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*. Brno, 1997. RIPKA, Hubert, *Únorová tragédie*. Brno, 1995. ISBN

Na podporu demokracie vystoupili hlavně mladí pražští vysokoškoláci, kteří se vypravili na hrad, aby podpořili prezidenta Beneše v této rozhodující chvíli. Demokratičtí politici nebyli na takový boj připravení, protože se domnívali, že se vše bude řešit parlamentními a demokratickými prostředky. Vymstily se jim dřívější ústupky i politické iluze, navíc nedokázali odhadnout své vlastní síly. Komunisté naproti tomu využili všech prostředků k vítězství. Dokázali obratně využívat nátlakových akcí v ulicích s pomocí odborů, neštíteli se výhrůžek a zastrašování. Ministerstvo vnitra povolalo do Prahy bezpečnostní složky a komunisté také ozbrojili lidové milice. Během pěti dnů dosáhli, o čem usilovali, na co se ty roky připravovali a tím byl – monopol moci.⁴²

80-7108-098-5.; DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*. Svazek II, Kniha 2. Praha, 1992.
42 KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, s. 179.

II. Vznik bezpečnostních složek Československé republiky v letech 1945 – 1948

II.1 První kroky

Komunisté si uvědomovali důležitost ministerstva vnitra, proto již během války vedli jednání o uspořádání poválečného bezpečnostního aparátu. Při vytváření nových bezpečnostních složek mělo hrát ministerstvo vnitra (MV) hlavní úlohu, protože vedle plnění role nejvyššího bezpečnostního orgánu správy země, mělo v kompetenci řízení celého vnitřního systému správy. To znamenalo, že pod MV spadalo budování a všeobecné řízení národních výborů, do jejichž pravomocí byla zahrnuta péče o vnitřní národní bezpečnost. První krok vnitřní samosprávy upravoval ústavní dekret č. 18/1944 Sb. o národních výborech, vydaný v Londýně. Další pravomoci národním výborům přičklo vládní nařízení č. 4 Sb. Z 5. května 1945 o volbě a pravomoci národních výborů. Správa všech veřejných záležitostí byla v rukou okresních a zemských národních výborů.⁴³ Na těchto orgánech spočívala hlavní odpovědnost za provedení praktických opatření, které byly obsaženy v Košickém vládním programu na postupně osvobozeném území Československa. To spočívalo v zajišťování veřejného pořádku, bezpečnost osob a jejich majetku. Dále se výbory zaměřovaly na opatřeních proti zbytku nepřátel na našem území. Vedle bezpečnostních složek národních výborů vznikají nejrůznější občanské stráže.⁴⁴ Bezpečnostní složky národních výborů přestaly existovat na přelomu června a července 1945, kdy začaly řádně fungovat nově vytvořené složky bezpečnostního aparátu (SNB, NB).⁴⁵

Prvním ministrem vnitra se stal komunistů Václav Nosek,⁴⁶ který na shromáždění pracovníků ministerstva vnitra 15. května v Praze vyhlásil směr výstavby nového bezpečnostního sboru. Do doby, než budou vystavěny nové útvary, měly fungovat dosavadní složky četnictva a policie očištěné od zrádců a kolaborantů.⁴⁷

Na Slovensku během národního povstání hlavní bezpečnostní úkoly plnily národní výbory pod dohledem pověřence vnitra. Národní výbory na obranu povstaleckého území

43 KROUPA, Vlastimil, *Sbor národní bezpečnosti*. Praha, 1977, s. 17-18.

44 DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*. Praha, 2007, s. 19. ISBN 978-80-86621-27-2.

45 SNÍTEL, Zdeněk, *Stručný přehled dějin SNB*. Praha, 1981, s. 46-47.

46 Nosek Václav, nar. 29.9. 1892, od roku 1921 členem KSČ, 1929-1936 členem ÚV KSČ, po okupaci, později propuštěn a následovala emigrace do Londýna, zde 1942-1945 místopředseda Čs. státní rady, 4.4. 1945-1953 ministr vnitra, poté ministr pracovních sil, zemřel 22. 7. 1955.

47 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 16-17.

organizovaly Národní milice⁴⁸ a také využívaly i stávajícího sboru četnictva, které se přidalo k povstání. O nové podobě bezpečnostního aparátu se na Slovensku jednalo v druhé polovině února 1945. Podle nařízení Slovenská národní rady nařízením č. 6/1945 Sb. ze dne 23. února 1945 byly zrušeny staré bezpečnostní sbory a byla zřízena č. 7/1945 Sb. nová bezpečnostní organizace na osvobozeném území Slovenska. V rámci pověření vnitra vznikla bezpečnostní služba nazývaná Národní bezpečnost, jež se rekrutovala především z partyzánů a dalších účastníků odboje.⁴⁹

Hlavními body výstavby bezpečnostní služby se zabývala vláda NF ještě za svého pobytu v Košicích. Program ministerstva vnitra o činnosti a nové výstavbě bezpečnostní služby, projednávaný na schůzi vlády 17. dubna 1945, obsahoval tyto body:

- a) *prozatímní výstavba ministerstva a plán práce po dobu pobytu na Slovensku*
- b) *budování národních výborů jako orgánů veřejné správy*
- c) *budování nové „Národní bezpečnostní služby“*
- d) *pracovní tábory*
- e) *prověřovací personální komise*

V třetím bodu c) jsou obsaženy zásady pro výstavbu bezpečnostních orgánů, které měly být budovány podle jednotných zásad po celém státě. Národní bezpečnostní služby se skládaly z těchto složek: uniformovaná Národní bezpečnostní služba, uniformovaný Pohotovostní sbor, neuniformovaný bezpečnostní sbor a zvláštní bezpečnostní služba. Uniformovaný sbor měl nahradit stávající bezpečnostní složky a plnit úkol bezprostřední ochrany občana. Pohotovostní sbor byl budován podle vojenského vzoru organizován, vyzbrojen i řízen. Jeho úkolem bylo vyčistit naše území od zbytku nepřátel. Bezpečnostní sbor plnil úkoly vnitřního a zahraničního politického zpravodajství a zpravodajství hospodářského.⁵⁰

II.2 Vznik Sboru národní bezpečnosti (SNB)

Důležitou organizací při výstavbě SNB se stala Komise pro vnitřní národní bezpečnost (KVNB), která působila při zemských národních výborech (ZNV) v Praze, v Brně a expozitura v Moravské Ostravě.⁵¹ Hlavním úkolem KVNB byla organizace a budování

48 Byly zrušeny v oběžníku ministerstva vnitra 6. srpna 1945

49 KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 21-22.

50 KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 23.

51 KVNB – vznikla z vojensko-politické komise ČNR a doplňovali ji členové odboje. MV existenci KVNB potvrdilo 22. května 1945 svým výnosem č. IV-3109-22/5-45-5 a stanovilo, že v ní budou zastoupeni ZNV,

vnitřní národní bezpečnosti. To znamená, že přímo prováděla výstavbu SNB a prověřovala nové členy sboru. Komise také organizovala bezpečnost hranic a pohraničních oblastí, odhalovala zrádce a kolaboranty a jiné nepřátele. Pro tento účel byl vytvořen ještě Ústřední vyšetřovací výbor.

Komise vyslala své zástupce ke všem národním výborům, aby dohlíželi na práci, jež náležela do jejich pravomocí. KVNB tedy byl nadřízeným orgánem bezpečnostních komisí a referentů okresních a místních národních výborů. V čele stál předseda ZNV v Praze Ladislav Kopřiva⁵², ale v praxi vedl komisi místopředseda ZNV Ctibor Štolovský. Oba muži byli členy KSČ.⁵³

Na pokyn ministra vnitra se započalo 18. května 1945 s formováním Pohotovostního pluku 1 NB (nebo jako útvar „9600“). Organizace byla budována podle vojenských pravidel a směrnic, aby byla zajištěna dobrá bojeschopnost útvaru. Do Pohotovostního pluku 1 NB se rekrutovali převážně příslušníci partyzánu a Revolučních gard. Odvod do pluků probíhal pod přímou patronací ÚRO. Od začátku června se do Pohotovostního pluku hlásilo na 8000 zájemců a nakonec jich bylo přijato 1600 a až na několik výjimek se jednalo o samé komunisty. Pluk tvořily dvě jednotky v Čechách, jedna na Moravě a zvláštní strážný útvar pro střežení uranových dolů na Jáchymovsku. V čele Pohotovostního pluku stanul major Oldřich Kryštof a jeho zástupcem byl poručík Miroslav Duda.⁵⁴

Pohotovostní pluk 1 NB plnil úlohu ochránce proti vnitřnímu nepříteli, zajišťoval okrajové části republiky, hlavně v pohraničí na severu a severozápadě naší republiky. Pluky spolupracovaly s okresními národními komisemi, s československou armádou, s ostatními bezpečnostními složkami a také s Rudou armádou. Střežily důležité průmyslové objekty, vykonávaly pořádkovou službu, chránily národní majetek a nové osídlerce, nebo doprovázely transporty odsunutých Němců (často docházelo k řadě násilnosti z těchto útvarů).⁵⁵

Ústřední rada odborů (ÚRO), RG, partyzáni, bojovníci za svobodu a pověřenci ministerstva vnitra.

52 Kopřiva Ladislav, nar. 28. 6. 1897, od roku 1921 členem KSČ, 1939-1945 v koncentračním táboře Dachau, 1945-1948 předseda ZNV, předseda Svazu osvobozených politických vězňů, od jara 1948 předsedou Svazu bojovníků za svobodu, 1948-1954 poslanec NS, květen 1949 v čele kádrového oddělení ÚV KSČ, 1949-1950 zástupce generálního tajemníka KSČ, od 23. 5. 1950 – 23. 1. 1952 ministrem národní bezpečnosti, v roce 1963 vyloučen z KSČ, zemřel 13. 11. 1971.

53 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 18.

54 VEBER, V., *Osudové únorové dny*, s. 75-76.; Pro uchazeče byla stanovená věková hranice 18-35, dobrá fyzická zdatnost, politicky a charakterově vyspělí a délka služby byla stanovena na 2 roky, 4. června 1945 nastoupilo prvních 270 nováčků k vojenskému výcviku, pluk byl dobudován na podzim 1945 a čítal 1540 příslušníků – 17 důstojníků, 14 gážístů m. sl. tř. A 1509 střelců, skládal se ze 3 praporů a 12 rot, rozmístěných od Broumova po Tachov. KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 66-68.

55 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 19.; Tyto povinnosti plnil pluk až do 23. července 1946, kdy po jednání s ministerstvem národní obrany došlo k vytvoření pohraničních útvarů SNB. Po doplnění stavů byly vytvořeny dva pluky v Čechách a jeden na Moravě. Celkem bylo v

Během května a června 1945 se začalo s formováním a náborem do Sboru národní bezpečnosti. Výstavbu velmi ovlivňovaly okresní a zemské národní výbory. Do této doby působily staré bezpečnostní a nové bezpečnostní formace, podléhající národním výborům, a zároveň se tvořily nové složky a prováděl se nábor do budoucího SNB.⁵⁶ Mezi 12. a 16. červnem 1945 se po dohodě mezi MNO a MV mělo přistoupit ke zrušení všech dosavadních bezpečnostních složek, které operovali mimo rámec armády nebo SNB.⁵⁷

Dne 29 června 1945 byla vyhlášena nová organizace ministerstva vnitra a o den později byly stanoveny zásady organizace Sboru národní bezpečnosti. Do SNB byly zařazeny veškeré dosavadní bezpečnostní sbory (tj. četnictvo, státní policie a obecná výkonná policie), jež procházely od konce války očistou. Generální ředitelství uniformované policie zaniklo a na místo něho bylo vytvořeno Hlavní velitelství SNB (HV SNB), které spadalo do oddělení V. oboru MV – Veřejná bezpečnost pod označením V/6, později 3. oddělení Va. Do jeho čela byl jmenován plk. ženijního vojska Inf. Antonín Sameš, kterého v listopadu 1945 vystřídal ve funkci mjr. Oldřich Kryštof. Sbor národní bezpečnosti se měl řídit právními normami, které platily před 30. zářím 1938, pokud neodporovaly výnosu ministerstva vnitra.⁵⁸

Komise pro vnitřní národní bezpečnost byla zrušena výnosem HV SNB ke dni 31. července 1945. Se zánikem KVNB svoji činnost ukončil i Ústřední vyšetřovací výbor, jehož agendu převzala Oblastní úřadovny StB v Praze a Zemská úřadovna StB v Praze. Vznikla nová zpravodajská organizace – Zemský odbor bezpečnosti ZOB, která sloužila jen pro účely

pohraničních plucích SNB zařazeno asi na 5000 příslušníků.

56 Hlavně se jednalo o Revoluční gardy, dále o polovojenské organizace spadající pod národní výbory, nebo podléhaly vojenským velitelům československé nebo sovětské armády: Lidové milice, Národní stráž, Národní stráž bezpečnosti, Občanská stráž, Národní střelecká garda..., mnohdy se jednalo o skupiny osob různého ražení, dokonce i kriminální živly, nebo z řad kolaborantů, kteří byli později využíváni Státní bezpečností jako informátoři. DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 19.

57 Poslední možný termín likvidace RG byl stanoven 17. června na 24:00hod. Výnosem MNO č. j. 2979 vI. III/3. Odděl. 1945 ze dne 13. června 1945. Přesto k definitivnímu ukončení působnosti RG došlo 13. října 1945 až po nařízení MV Hlavnímu štábu SNB o jejich likvidaci, protože zbylé jednotky RG šířily mezi obyvatelstvem neklid a nejistotu. DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 19.

58 SNÍTIL, Z., *Stručný přehled dějin SNB*, s. 55-56.; KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 23.; V únoru 1947 byl předložen Ústavodárnému národnímu shromáždění nové znění zákona o národní bezpečnosti, zákon byl přijat 11. července 1947 pod č. 149/1947 Sb., „tento zákon legislativně zakotvil existenci a působnost nových bezpečnostních orgánů na celém území i široké pravomoci národních výborů. Zákonem byly odstraněny i odlišnosti ve vývoji bezpečnostních orgánů v českých zemích i na Slovensku a vytvořen jednotný Sbor národní bezpečnosti.“ Po únoru 1948 došlo k legislativním krokům, které měly odstranit nedostatky a kompromisy v zákoně č. 149/1947. Tento právní řád byl v letech 1949-1950 úplně vybudován a přizpůsoben podle komunistických požadavků. Již na základě usnesení ÚV KSČ z 26. 7. 1948 byla vypracována nová osnova pro přestavbu SNB. V první etapě byl vypracován nový zákon o národní bezpečnosti. 21. 12. 1948 byl nový zákon o SNB pod č. 286/1948. Přijetí tohoto zákona předcházelo schválení zákona č. 231/1948 ze 6. října 1948 – zákon na ochranu republiky – což umožňovalo „nový výklad trestních činů“. V říjnu 1948 byl přijat také zákon o táborech nucených prací. Zásadním významem pro právní řád se pak stal nový československý trestní zákoník č. 85/50, schválený 23. května 1950. SNÍTIL, Z., *Stručný přehled dějin SNB*, s. 77-78.

komunistům. Zemský odbor bezpečnosti působil při ZNV v Praze, Brně a expozituře v Ostravě. Bezpečnostní službu nyní tvořila tato oddělení:

- a) *Pořádková služba, kterou ze 4/5 tvořili bývalí příslušníci četnictva a policie.*
- b) *Statní bezpečnost, kterou kterou představovaly zemské, oblastní a okresní úřadovny StB, podřízené Ústřední státní bezpečnosti jako součást odboru Z ministerstva vnitra v Praze. Převážná většina příslušníků úřadoven pocházela z řad prvorepublikového bezpečnostního aparátu. Silné pozice v nich měli národní socialisté*
- c) *Zemský odbor bezpečnosti při ZNV jako nové zřízená bezpečnostní složka, ovládána komunisty.*
- d) *Kriminální služba, kterou tvořili převážně staří specializovaní odborníci s převahou národních socialistů.*
- e) *Pohotovostní pluk 1 NB, složený z nově přijatých příslušníků. Vyšší velitelé byli převážně mladí důstojníci armády, kteří se stali členy KSČ. Nižší velitelé byli většinou příslušníci četnictva i nováčci, někteří z nich nepatřili ke komunistům.⁵⁹*

II.3 Osvětová služba v SNB

Novinku u bezpečnostního sboru představovala Osvětová služba. Při jejím organizování v SNB vycházelo MV a národní výbory z Košického vládního programu. a postupovalo se přitom obdobně jako v armádě. Šlo o zásadu skoncování s tzv. „nepolitičnosti“, zmíněné již ve vládním programu. Na základě toho byl vydán 30. června 1945 výnos o zřízení oddělení výchovy a osvěty u všech složek SNB. V únoru 1946 začala fungovat samostatná škola pro výcvik osvětových pracovníků. Do této doby se pečlivě vybraní adepti připravovali ve škole osvětových důstojníků Československé armády.

Prostřednictvím Osvětové služby mohli komunisté volně i když nepřímě šířit své názory a ideologii do všech úrovní bezpečnostních složek, aby je ještě více připoutali k sobě. Na ovládnutí SNB pracovali komunisté od samého počátku vzniku státu. Osvětovou službu tvořila – A. morálně politická výchova, B. osvětová činnost a C. informační služba.⁶⁰

Pro koordinaci (osvětové výchovy) se nejprve při Hlavním velitelství SNB zřídilo oddělení výchovy a osvěty. Od roku 1946 veškerou politicko-mravní osvětovou činnost v

59 Do SNB bylo v roce 1945 přijato 11 838 nových příslušníků. V říjnu měl celý československý bezpečnostní aparát 32 027 příslušníků. DVORÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 21.; Údaje z Noskovy zprávy bezpečnostnímu výboru ÚNS 19. 9. 1946: U zemského velitelství SNB v Čechách k 1. 1. 1946 nastoupilo 7600 osob, na Moravě 3000 osob, propuštěno bylo kolem 4000 pracovníků bývalých policejních složek, reaktivováno 1751, v SNB působil 1928 legionářů. KAPLAN, K.,; *Pět kapitol o únoru*, s. 75.; Na bývalé příslušníky bezpečnostního sboru bylo podáno 1438 trestních nebo kárných oznámení, k září 1946 z nich bylo 56 odsouzeno a 253 osvobozeno, v ostatních případech řízení neskončilo. KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 42.

60 DVORÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 22-23.

rámci celé SNB zaštiťovala nově zřízená Hlavní správa výchovy a osvěty (HSVO). Z počátku v terénu pracovala necelá stovka důstojníků, proškolená během července a srpna. Osvětový důstojníci byli většinou z řad partyzánů nebo měli za sebou odbojovou činnost. Ke zlepšení informovanosti a práce osvětových důstojníků sloužily vydávané vlastní časopisy.⁶¹

Nekomunističtí politici osvětovou službu velmi často a ostře kritizovali, protože v ní spatřovali, a bezesporu oprávněně, prostředek komunistů, jak vhodně a jednoduše infiltrovat své lidi i názory do bezpečnostních složek státu. V přijatém zákoně č. 149/1947 o NB se nekomunistickým politiků podařilo prosadit omezení činnosti osvětové a politické výchovy na výcviková střediska a zrušil ji u ostatních složek a útvarů SNB. Instituce osvětových důstojníků byla opět obnovena po únoru 1948 a následně byla osvětová služba legalizována novým zákonem o NB č. 286/1948 Sb.⁶²

II.4 Státní bezpečnost a zpravodajská služba

II. 4.1 Zpravodajská služba

Zpravodajská služba byl řízena odborem pro politické zpravodajství – odborem Z, později VII. odborem ministerstva. Zpravodajské a státně bezpečnostní složky znamenaly důležité mocenské instituce pro pozdější vývoj v Československu.⁶³ Jedním z prvních bezpečnostních orgánů, které zřídilo pro své účely ÚV KSČ, byl Zemský odbor bezpečnosti (ZOB), jež sídlil v budově Zemského národního výboru v Praze. Komunisté zřídili ZOB, aby sloužila jako určitá protiváha státní bezpečnosti, ve které měli z počátku převahu národní socialisté, protože vstup do této jednotky závisel na kvalifikačních předpokladech uchazečů a jejich zkušenostech, kterými komunističtí kandidáti nedisponovali. A tak komunisté, aby získali možnost rozhodovat o bezpečnostních a zpravodajských otázkách zřídili ZOB a dosadili sem své lidi, které vybírali převážně z účastníků odboje, partyzánů, vězňů koncentračních táborů, ale i z Revolučních gard. Zemský odbor bezpečnosti začal fungovat 14. srpna 1945 výnosem předsedy ZNV Ladislava Kopřivy.⁶⁴

61 KROUPA, V., *Sbor národní bezpečnosti*, s. 49-51.

62 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 24.

63 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 76-77.; Přehledné členění a organizační strukturu odboru Z, později VII. odbor ministerstva, nabízí kniha: DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*. Praha 2007.

64 Organizaci ZOB se členila: ZOB I. Vnitro (vedení, kádrové a osobní oddělení, řízení SNB, StB, kriminální služba), ZOB II - zpravodajská služba, ZOB III - právní a správní úsek, ZOB IV - sekce dopravní. DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 26-27.

Oddělení ZOB II bylo specializovanou zpravodajskou službou, která pracoval podlé přísných zásad konspirace. V pravomocích ZOB II nebylo zatýkání nebo vyšetřování osob, protože neměla výkonnou pravomoc, přesto docházelo ze strany tohoto oddělení k výsledkům příslušníků gestapa, Sicherheitsdienstu a Abwehrstelle, kteří byli v bezpečnostní vazbě. ZOB II získával od těchto příslušníků informace a poté tyto informace zpravodajsky využíval. Při závažnějších případech ZOB II spolupracoval s oddělením F při OStB v Praze. Práce druhého oddělení spočívala hlavně ve zpravodajském získávání důležitých materiálů a dokumentů hlavně politického a ekonomického charakteru. Získané informace předávalo vedení komunistické strany, která je využívala pro politické účely.⁶⁵

Přímým nadřízeným ZOB II byl Zemský národní výbor (v Praze, Brně a Ostravě). Pod ZOB II patřily Oblastní zpravodajské odbočky (OZO) a jejich pobočky ve vybraných okresech. Oblastní zpravodajské pobočky (OZPO). Do struktury ZOB II byly ještě začleněny tři operativní sektory. Prvním bylo politické zpravodajství (PZ), které se hlavně zaměřovalo na odhalování činnosti konfidentů německých bezpečnostních složek, zrádců, kolaborantů. Jedním ze zpravodajců PZ byl Miroslav Pich-Tůma,⁶⁶ který se zaměřoval na stranu národně socialistickou. Dále se zaměřovalo na sledování členů nekomunistických stran. Obranné zpravodajství (OZ) se zabývalo dokumentováním a odhalováním nacistických zpravodajských sítí, vyhledáváním válečných zločinců nebo sledování cizích zpravodajských služeb na našem území. A hospodářské zpravodajství (HZ) mělo na starost ochranu průmyslu před sabotážemi či špionáží.⁶⁷ O zpravodajskou činnost se nezajímalo jen ministerstvo vnitra, ale také některá oddělení ministerstva informací a ministerstvo národní obrany. Obzvláště armáda pod dohledem sovětských zpravodajců budovala vlastní zpravodajskou síť – útvar Obrana bezpečnosti země (obrné zpravodajství OBZ), které podléhalo 5. oddělení generálního štábu.⁶⁸

V dubnu 1947 dochází k reorganizaci ZOB II. Dosavadní oddělení zanikají a vzniká nové organizační členění. Tuto reorganizaci měl na starosti Dr. Štěpán Plaček.⁶⁹ Tímto krokem

65 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 27.

66 Pich-Tůma Miroslav, nar. 30. 8.1909, krejčovský dělník, prošel školením Augustina Schramma v Sovětském svazu, spolupracoval s NKVD, připravoval s B. Pokorným a J. Veselým diskreditaci národních socialistů před únorem 1948, v roce 1948 se stává vedoucím 2. oddělení II. sektoru politického zpravodajství BAa, roku 1951 zatčen a odsouzen na 15 let za vraždu a sabotáž, podmíněně propuštěn, jeho případ byl v roce 1990 znovu otevřen a Pich-Tůma spáchal sebevraždu.

67 V rámci ZOB II bylo ještě Studijní oddělení – Oddělení SO, které vedle vyhotovování písemného materiálu, získával zpravodajské poznatky z výpovědí zajatých válečných zločinců.

68 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 77.

69 Plaček Štěpán, nar. 30.8. 1909, agent sovětské zpravodajské služby, 1945-1947 vedoucím činitelem ZOB, 1947-1948 vedoucím úředníkem zpravodajské služby, 1949 zatčen jako „jugoslávský“ agent, leden 1954 odsouzen

chtěl oklamat všechny protivníky a zajistit neomezený vliv komunistů ve zpravodajských složkách. Činnost zpravodajského oddělení byla ještě více utajená a začleněná do ZNV v Praze. Dosavadní tři oddělení byly nahrazeny tzv. operativním sektorem MV. De facto šlo o centrální zpravodajský úřad. Díky těmto krokům ZOB II při ZNV v Praze získalo kompetence pro zpravodajskou činnost na celém území republiky a podařilo se „vyšachovat“ nekomunistické zpravodajce.⁷⁰

S přijetím zákona o národní bezpečnosti č. 149/1947 došlo k reorganizaci zpravodajské služby. K 1. lednu 1948 byla zrušena ZOB II a jako celek byl převedena do Státní bezpečnosti. Zde vznikly nové zpravodajské odbory, ve kterých pracovali zpravodajští pracovníci zaniklého ZOB II.⁷¹

Zpravodajskou organizaci k 1. lednu 1948 tvořila skupina III/A. Tato skupina vznikla v rámci III. odboru „Bezpečnost“ MV, jako jeden z dalších kroků k soustředování moci uvnitř MV. Nový odbor tvořily tři skupiny III/A, III/B, III/C. V čele III/A stanul Jindřich Veselý⁷² a jeho zástupcem byl Bedřich Pokorný.⁷³ Nejdůležitějším oddělením byla oddělení III/Aa v odboru ministerstva vnitra, jako instituce působící v celostátním měřítku. Její nejhlavnější složky tvořilo oddělení III/Aa 2 – politické zpravodajství, oddělení III/Aa 1 – obranné zpravodajství a oddělení III/Aa 3 – hospodářské zpravodajství.⁷⁴

II 4.2 Státní bezpečnost

Vybudováním Státní bezpečnosti v Čechách byl pověřen Jaroslav Prosser, který byl také jmenován prvním přednostou Zemské úřadovny Státní bezpečnosti v Čechách, která

na 15 let za spoluúčast na vraždě Františka Novotného, 1957 byl podmíněčně propuštěn, pracoval ve vědeckém ústavu ministerstva zahraničí, zemřel v 90. letech.

70 DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 32.

71 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 78.

72 Veselý Jindřich, nar. 12. 7. 1906, předválečný člen KSČ, úzké kontakty s německými kontakty a organizací Rudá pomoc, pracoval pro sovětskou zpravodajskou službu, od roku 1949 členem ÚV KSČ, Veselý se účastnil všech důležitých akcí, na kterých se podílela bezpečnost. V roce 1950 se pokusil o sebevraždu, na jeho místo přišel Švábův člověk-Osvald Závodský. Byl velvyslancem v Bulharsku., dále působil v Ústavu dějin KSČ, v roce 1964 spáchal sebevraždu.

73 Pokorný Jindřich, nar. 6. 3. 1904, po absolvování vojenské školy a zpravodajského kurzu pracoval jako zpr. důstojník se zaměřením proti Maďarsku, za války údajně byl v odboji, roku 1945 vstupuje do KSČ, prodělal rychlý kariérní postup, podílel se řadě akcí Státní bezpečnosti, patřil k nejvýznamnějším důstojníkům Bezpečnosti, účastnil se výslechu K. H. Franka se snahou zdiskreditovat národního socialistu V. Krajínu, spolupracoval při převratu a řídil síť agentů, stál v čele skupiny BAc, jež měla na starosti tábory nucených prací, roku 1951 byl zatčen a odsouzen k 16 letům za sabotáž, později překvalifikováno dostává 1 rok za zneužití pravomocí a 2letou podmínku, v březnu 1968 spáchal sebevraždu.

74 KAPLAN, K., *Pět kapitol o únoru*, s. 78.; DVOŘÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 94-113.

vznikla ke dni 1. října 1945, ale s formováním se začalo již v květnu 1945. Zemské úřadovny StB (ZStB) byly řídicím a kontrolním orgánem StB v obvodu příslušného zemského národního výboru Nižší složku tvořily Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti (OStB). Činnost StB se řídilo prozatímním nařízením ministerstva vnitra z 23. října 1946. Hlavním orgánem byla Ústředna Státní bezpečnosti, která hlavně plnila koordinační úkoly a samotná výkonná činnost připadal na Zemské úřadovny StB při ZNV a na Oblastní úřadovny StB a jejich pobočky.⁷⁵

Při OStB v Praze vzniklo z podnětu generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského zvláštní oddělení F, které svoji činnost zahájilo v polovině roku 1946. Náplní práce oddělení F mělo být prověřování státních zaměstnanců v souvislosti s jejich povyšováním. Ve skutečnosti oddělení F vykonávalo zpravodajskou činnost a získávalo informace proti nekomunistickým stranám.⁷⁶

K 1. lednu 1948 byly přiděleni k úřadovnám StB zaměstnanci zrušených zpravodajských složek i se svými agendami a tak u OStB vznikají tajné zpravodajské referáty – referáty Z. Referáty Z spadaly pod velitele (většinou komunistů) OStb. Dále byli zřizováni regionální rezidenti RR. Tito rezidenti přebírali práci OZO nebo OZPO. Regionální rezidenti pracovali v utajení a o jejich činnosti nebyl téměř nikdo informován.⁷⁷

75 Do úkolů státně bezpečnostních složek patřilo: vyšetřování a stíhání trestných činů spáchaných proti státu, útoky na samostatnost, jednotu a celistvost státu; ochrana ústavních činitelů; vyšetřování a stíhání průmyslové a hospodářského vyzvědačství, ochrana hospodářských zájmů; evidence cizinců, vydávání pasů, zbrojních listů, otázky shromažďovací nebo tiskové. DVORÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 39-41.

76 Pracovníci oddělení F prověřovali osoby podezřelé z kolaborace; prováděli šetření k retribučnímu řízení; prověřovali minulost některých členů KSČ; sledovali schůze nekomunistických stran a narušovali jejich průběh; v době února 1948 prováděli prohlídky prominentních nekomunistických politiků a prohlídky sekretariátů; ochrana vládních činitelů.

77 DVORÁKOVÁ, Z., *Státní bezpečnost v letech 1945-1953*, s. 44-49.

III. Ukrajina po 1. světové válce a vznik ukrajinských nacionalistických organizací

III. 1 Vznik samostatné Ukrajiny

III. 1.1 Ukrajina pod ruskou správou

Ukrajinské národní povědomí bylo potlačené v druhé polovině 17. století, když se dostala do vazalské závislosti na carském Rusku. Další renesanci národního povědomí Ukrajině zažívá v 19. a 20. století zásluhou národních buditelů a spisovatelů. Teprve vojenské události na Ukrajině za první světové války vyvolalo silné nacionální hnutí.⁷⁸

Po ruské únorové revoluci roku 1917 ustavili ukrajinští nacionalisté v březnu 1917 v Kyjevě Centrální radu, v jejímž čele stanul známý historik a politik Mychajl Hruševskij. Rychle se začala obnovovat struktura ukrajinských politických stran.⁷⁹ V dubnu došlo k volbě členů do Centrální rady, aby ještě více nabyla na vážnosti. Centrální rada pak přecházela od požadavku autonomie k úplnému státnímu osamostatnění a jednala s Ruskou prozatímní vládou. Po říjnové revoluci vyhlásila Ústřední rada 6. listopadu 1917 Ukrajinskou lidovou republiku. Centrální rada se přeměnila v parlament a 22. ledna 1918 potvrdila vyhlášení nezávislé Ukrajinské lidové republiky. V únoru však vláda musela ustoupit a přesunout do Žitomiru před Rudou armádou (RA), která dobyla Kyjev. Bolševici v Charkově mezitím ustavili sovětskou republiku a RA postupoval na Kyjev.⁸⁰

Na ukrajinském sjezdu sovětu v Kyjevě 3. - 4. prosince 1917, ukrajinští bolševici zjistili, že jsou výraznou menšinou na politické scéně, proto se stáhli a iniciativu přenechali „soudruhům“ v Rusku. V Petrohradském sovětu byla část komunistů, kteří prosazovali linii určitého kompromisu s Centrální radou. Radikálnější křídlo trvalo na ozbrojeném zásahu proti

78 ABS ČR (Archív bezpečnostních složek České republiky) sign. 307-102-14, Protokol s Wolodomyrem Szsyhelskym, přezdívka „BURLAKA“, Banderovské organizace OUN a UPA, jejich činnost v Československu, s. 41.

79 Všechny strany vznikaly v ilegalitě, protože by carské absolutistické Rusko nepřipustilo jen těžce volnější politický život. V roce 1900 v Charkově byla založena Revoluční ukrajinská strana – RUP, ze které vystoupil M. Mychnovský a V. Šemetev a vytvořili Ukrajinskou lidovou stranu. Od RUP se později oddělila a založila Ukrajinskou sociální demokratickou dělnickou stranu (USDRP). Roku 1905 starší generace ukrajinských aktivistů založila Ukrajinskou demokratickou radikální stranu (UDRP). Z této strany a některých sociálních demokratů se ustavilo Sdružení ukrajinských pokrokářů (TUP).

80 SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?* Praha, 2008, s. 24-25. ISBN 978-80-7250-433-6. (Pražská vydavatelská společnost); BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*. Brno, 1997, s. 32-36. ISBN 80-7217-031-7.

Centrální radě, protože se jim jednalo o ukrajinský cukr a obilí. Během ledna 1918 ruské oddíly obsadily většinu území. Na začátku února 1918 padl Kyjev. S příchodem bolševiků začalo znárodnování bank, vydávání dekretů o půdě a centralizace klíčového průmyslu. Následovala parcelace na menší republiky – regionální správy. Navíc byla vyhlášena „křížová výprava“ proti všemu ukrajinskému. Bolševici kolem sebe pozvolna rozpoutávali teror.⁸¹

Další útok Němců na východní frontě přinutil Lenina k rychlému ústupu a stažení z Ukrajiny. Po uzavření míru v Brestu-litevském byl za německé správy na Ukrajině zvolen jako hetman země generál Ivan Skoropadský.⁸² Proti hetmanství a německým okupačním orgánům se zformovala politická síla, kterou tvořily politické strany Centrální rady s dalšími organizacemi v čele s V. Vynnyčenkem, Petljurou a dalšími zřídili Direktorium. Direktorium organizovalo z rolníků své vojenské síly, ke kterým se přidala i značná část hetmanských oddílů. V listopadu 1918 vypuklo povstání a 14. prosince Skoropadskyj abdikoval a odjel do exilu do Německa. Nedlouho poté byl dobyt i Kyjev. Direktorium vyhlásilo obnovení Ukrajinské republiky.⁸³

V letech 1919-1920 zasáhla Ukrajinu obrovská vlna chaosu a anarchie. Na území se pohybovalo šest armád a válečná fronta se přelévala z jedné strany na druhou. Každá z válčících stran si chtěla získat něco na úkor Ukrajiny. Velkým zásahem do ukrajinského státnosti byl krátká Děnikinova vláda, která se snažila vymazat všechny vzpomínky na ukrajinský stát.⁸⁴

Po krátkém období relativní ukrajinské nezávislosti za německé okupace, přišel po uzavření míru s Německem v listopadu 1918 nový vpád RA, která se opět pokusila obsadit Ukrajinu. Ukrajinská politická elita se obrátila na Dohodu a jejího spojence Polsko o vojenskou pomoc. Polsko také usilovalo po pádu carského režimu o nezávislost. Polsko-sovětská válka, která se také přelévala přes ukrajinské území, skončila podepsáním mírové smlouvy z 18. března 1921 v Rize. Polsku připadla téměř celá západní Ukrajina včetně Haliče se Lvovem a zbytek připadl bolševickému Rusku. A tak desetitisíce představitelů ukrajinské inteligence a stoupenců nezávislosti odešlo do emigrace po celém světě, odkud se snažili o znovuoobnovení nezávislé Ukrajiny.⁸⁵

81 BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 37-38.

82 MLYNÁRIK, J., *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*. Praha, 2005, s. 17. ISBN 80-7277-204-X.

83 BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 39-41.

84 BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 43-44.

85 SYRNÝ, M., *Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa*. In: *Dějiny a současnost*, č. 11, roč. 28, 2006, s. 14.

III. 1.2 Západní Ukrajina

Ve východní a střední Haliči, jež dříve patřila habsburské monarchii, vývoj nacionálního hnutí měl odlišný průběh. Zde Ukrajinci (Rusíni) během vlády habsburské monarchie získali značný kulturní, nacionální a hospodářský vliv. Ukrajinci si dokonce založili ve Lvově univerzitu. Docházelo zde k národnostním bojům mezi polským a ukrajinským obyvatelstvem.⁸⁶

Když se rakousko-ukrajinská vláda v říjnu 1918 rozložila, tak v duchu manifestu císaře Karla se ustavila Ukrajinská národní rada ve Lvově. Ukrajinskou národní radu tvořili poslanci haličského, bukovinského a říšského parlamentu, vysocí církevní hodnostáři z Haliče. Programem rady bylo sjednocení východní Haliče, Bukoviny a Podkarpatské Rusi v jeden státní útvar, který by fungoval v rámci monarchie. Mladí radikální ukrajinští důstojníci, z obav polských nároků, utvořili Ústřední vojenský výbor v čele s Dmytrem Vitovskym a obsadili strategické body ve východní Haliči.

Z jednání politiků vzešla nová vláda a 13. listopadu 1918 byla vyhlášena Západoukrajinská republika. Prezidentem byl zvolen Jevhen Petruševyč. Vládě se povedlo velmi rychle zajistit pořádek i stabilitu. I když ne všichni obyvatelé se zapojili do budování nového státu. Stranou stálo polské obyvatelstvo a část německých a židovských občanů, protože se obávali vtáhnutí do polsko-ukrajinského konfliktu. Polsko, které se vzpamatovalo z rychlého postupu Ukrajinců, se nehodlalo smířit se ztrátou tohoto území. Polská armáda, podporována Francouzi, zahájila hlavní útok 14. dubna 1919. O několik dní později se přidala i rumunská armáda. Snahy Západoukrajinské republiky a Direktoría o společném postupu sjednocení se omezilo na vyhlášení deklarace o sjednocení, ale oba státy zůstávaly suverénními celky. Oba ukrajinské státy se lišily hlavně ve vyspělosti politické kultury a ve svých cílech.⁸⁷

86 ABS sign. 307-102-14, Protokol s Wolodomyrem Szsyhelskym, přezdívka „BURLAKA“ sepsaný 14. září 1947, Banderovské organizace OUN a UPA, jejich činnost v Československu, s. 42.

87 BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 47-51.

III 2 Vznik Organizace ukrajinských nacionalistů

III. 2.1 Založení Organizace ukrajinských nacionalistů

Na západní Ukrajině vytvořil Dmytro Vitovskyy koncem války vládu a zformovala se zde Ukrajinská haličská armáda /UHA/, které velí plk. Tarnawský. Bojují proti Polákům. Když jejich armáda podléhala postupující polské armádě, tak část ukr.-haličské armády přechází k Petljurovi a část se rozhodla k ústupu na československé území.⁸⁸

Rižským mírem v roce 1921 připadla západní Ukrajina Polsku. Polský antagonismus se přenáší do nově připojených východních okresů. Národnostní rozpory mezi polským a ukrajinským obyvatelstvem se přirostřoval. Po rozpadu ukrajinsko-haličské armády se tvoří v Praze roku 1920 další podzemní organizace „Ukrajinská vojenská organizace“ - UVO, které předsedal bývalý plukovník UHA Jevhen Konovalec.⁸⁹ Organizace přesídlila do Berlína, kde získala finanční pomoc od Německa, které sledovalo svoje zájmy a hodlalo později tu pomoc náležitě využít.⁹⁰

Její úkolem bylo pokračování v ozbrojeném boji proti polské moci. Organizace hledala své členy v řadách bývalých ukrajinských vojáků v Haliči nebo emigrantů v ČSR. Přípravovala je na záškodnické akce namířené proti polské vládě. Nejznámějším činem byl atentát na Pilsudského a řada atentátů v dalších letech. Organizaci tvořilo asi 2000 členů a finanční podporu získávali z emigrantských kruhů na západě i na východě, a také západoukrajinských politických stran. Ukrajinská vojenská organizace po roce 1923 mění svojí taktiku a přístup, jednak ji pronásleduje polská policie, a také ukrajinské politické strany nesouhlasí s postupem, který si UVA zvolila. Sídlo hlavního štábu se přesunuje do zahraničí a pozornost se soustřeďuje na vyhledávání nových členů, které převážně nacházejí mezi mladými ukrajinskými studenty na gymnáziích a vysokých školách v Haliči, ve Lvově, ale i

88 ABS sign. 305-143-1, Komise pro vyšetřování zločinů, Banderovské organizace OUN a UPA – posudek, v Košicích dne 23. ledna 1948, s. 1.; Spolu s těmito jednotkami přišli i jejich rodinní příslušníci a další civilní osoby. Ukrajinské vojenské oddíly se nechaly odzbrojit československou armádou a následovně byli vojáci přemístěni do tábora v městečku Německé Jablonné (dnes Jablonné v Podještědí). Více: ZILYNSKYJ, B., *Ukrajinci v Čechách a na Moravě*. Praha, 2002, s. 23-24. ISBN 80-903164-1-7.

89 Konovalec, Jevhen Oleksijovyč, nar. 1891, ukrajinský voják a politik, vystudoval práva ve Lvově, působil v rakouské armádě, velel Sičovým střelcům, roku 1920 založil Ukrajinskou vojenskou organizaci UVO, roku 1929 zakládá Organizaci ukrajinských nacionalistů OUN, navazoval kontakty s politickými kruhy v Evropě, pomáhal organizovat zpravodajské síť, organizoval emigrantské kruhy, 23. května 1938 byl zabit v Rotterdamu sovětským agentem P. Sudoplatovem.

90 ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*. Banská Bystrica, 2007, s. 45-46. ISBN 978-80-8083-483-8.

na československém území, kde si ukrajinská emigrace vybudovala dobré postavení. Ukrajinská vojenská organizace vyrábí a pašuje do Haliče svůj časopis „Surma“.⁹¹

V roce 1929 se několik významných představitelů ukrajinské emigrace sešlo, aby se dohodli na společném postupu při realizaci svého cíle – tzv. Velké Ukrajiny. Na této schůzce zástupci ukrajinských národních organizací v čele s plukovníkem Konowalcem ve Vídni založili svoji ústřední organizaci OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů. Vrcholným cílem OUN bylo zřízení a vybudování Velké Ukrajiny, která měla sjednotit všechna území obývaná ukrajinským lidem. Dále si OUN vytyčila, že vytvoří organizační síť na západní Ukrajině.⁹² Ke znakům ukrajinských nacionalistů patřil trojzubec – odznak kyjevských Rurikovců (měl se v něm skrývat písmena UVV – Ukrajina Vladimíra Velikého). Druhým znakem byla modro-žlutá vlajka (modrá obloha nad zlatým obilím). OUN ještě používala červenočerný prapor (krev na černé zemi) nebo červenou vlajku s černým dvojitým křížem.⁹³

Jádro OUN tvořila hlavně haličská mládež, protože ji nechyběl sklon k revolučnímu jednání a k radikalismu. Také chtěli ukázat, že se dokáží vyrovnat svým otcům. Proto nebyl problém získat téměř na každé škole, kam docházeli ukrajinští studenti, nějaké členy a založit buňku. Centrála mladých ukrajinských studentů byla na Lvovské univerzitě v Akademickém domě. OUN se snažila proniknout do nejrůznějších hospodářských, společenských spolků. Organizovala protesty, demonstrace, bojkot polského zboží. Své myšlenky publikovali v časopisech a novinách. Jedním z nich byl také „Rozbudova naciji“ (Výstavba národa), který vycházel v Praze. Je obtížné odhadnout počet členů, ale podle historiků by se počet mohl pohybovat okolo 20000 a ještě více bylo příznivců. Peníze se získávali přepadáváním úřadů a poštovních úřadů. Časté též byly atentáty na představitele polské moci.⁹⁴

Na straně ukrajinských nacionalistů docházelo také k obětem. Polská policie prováděla razie a intenzivně pátrala po těchto „revolucionářích“. Mladí členové byli kritizováni za svoji radikálnost a za zneužívání mladistvých při tak nebezpečných akcích. Kritika přicházela i od představitelů legálních stran, protože to mohlo mít neblahé důsledky pro jejich činnost.

91 SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?* s. 58.

92 MLYNÁRIK, J., *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*, s. 19-20.; Vedle vojenské organizace měla vzniknout organizace, jež sjednotí ideologickou základnu. Konowalec založil Vedení (Provid) ukrajinských nacionalistů PUN, aby připravil kongres (28. ledna-3. února). UVO tvořilo vojenskou složku. ŠMIGEL', M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 46.

93 FIALA, J., *Zpráva o akci B*. Praha, 1994 s. 28-29. ISBN 80-7021-066-4.

94 Ve třicátých letech bylo uskutečněno na několik desítek atentátů. Mezi nejznámější nebo nejvýznamnější oběti patřili Tadeusz Holujko, jenž usiloval o polsko-ukrajinský kompromis, komisař polské policie ve Lvově Emilian Czechowski, pracovník sovětského konzulátu ve Lvově Alexej Majlov – byla to prý pomsta za ukrajinský hladomor, polský ministr vnitra Bronislaw Pieracký, ukrajinský pedagog Ivan Babij, který nesouhlasil s teroristickými činy OUN. SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?*, s. 59.

Obzvláště z emigrace se častěji ozývaly hlasy, že by se měly spíše uplatňovat politické metody. Haličské vedení OUN se Stepanem Banderou, Romanem Šuchevyčem a další pozdější velitelé UPA se přikláněli k revolučním metodám. Byli o generaci mladší než jejich „otcové“ a tak vznikal rozkol mezi generacemi uvnitř OUN.⁹⁵

Ukrajina byla rozdělena na východní a západní kraj. V čele stál krajský vedoucí. Spojení mezi J. Konovalcem, který sídlil se svým štábem v Rotterdamu, obstarávali kurýři. Po smrti Konovalce převzal vedení OUN pplk. Andrej Melnik,⁹⁶ který po svém jmenování předsedou OUN odcestoval z Polska do zahraničí a za svého zplnomocněnce jmenoval Stepana Banderu,⁹⁷ posluchače Lvovské univerzity, který v té době byl ve vězení za osnování atentátu a přepadení pošty.⁹⁸

Začátkem druhé světové války se OUN nacházelo v krizi. Po vpádu německé armády na polské území byl propuštěn z vězení Stepan Bandera. Po svém osvobození se intenzivně zapojuje do práce v OUN. Rozpory se vedly o Konovalcově nástupci. Starší prosazovali umírněnějšího A. Melnyka a mladí chtěli do čela zvolit Stepana Banderu. Melnik se orientoval výlučně na německého spojence, ve kterém viděl jediného možného pomocníka při obnově samostatné nezávislé Ukrajiny. Bandera a jeho přívrženci udržovali dobré vztahy jak s Němci tak se západními spojenci. Jedním z hlavních požadavků Bandery bylo vytvoření armády proti komukoliv, kdo se postaví proti znovuvytvoření Velké Ukrajiny. To znamenalo nejen proti SSSR, Polsku ale také proti Německu.

Na konferenci v Římě ze srpna 1939 byl do čela OUN zvolen A. Melnyk, protože většina mladých radikálů byla ve vězení. Bandera výsledky římské konference neuznal a svolal na 10. února 1940 do Krakova jinou konferenci, kde vytvořil novou frakci OUN-B nebo OUN-R (revoluční) a přívrženci Melnyka se označovali OUN-M.⁹⁹

95 SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?*, s. 59.

96 Melnyk Andrej, nar. 1890, přední ukrajinský politik a voják, spoluorganizátor a velitel Sičových střelců (armáda Ukrajinské lidové republiky 1918-1920), spoluvůdce UVO, od r. 1934 člen senátu OUN, po smrti Konovalce ve vedení OUN, po r. 1940 v čele frakce OUN (M), zemřel roku 1967 v Luxembursku.

97 Bandera Stepan, nar. 1. ledna 1909, studium na gymnáziu, prošel hierarchii v OUN, krajským velitelem UVO, léta 1934 – 1939 strávil ve vězení za spoluúčast na atentátu polského min. vnitra Pierackieho, 1940 v čele Revolučního výboru OUN (B), po vyhlášení svobodné Ukrajiny ve Lvově byl zatčen a převezen do tábora Sachsenhausen (do prosince 1944), po válce předseda OUN (1947-1950), 15. října 1959 byl v Mnichově zavražděn sovětským agentem Bohdanem Stašinským.

98 ABS sign. 307-102-14, Protokol s Wolodomyrem Szsyhelským, přezdívka „BURLAKA“ sepsaný 14. září 1947, Banderovské organizace OUN a UPA, jejich činnost v Československu, s. 44.

99 SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?*, s. 63.

III.2.2 Ukrajina v době 2. světové války

Spolupráce ukrajinských nacionalistů s Berlínem se postupem času prohlubovala. Konovalec potřeboval pro svoji práci peníze, které získal právě v Německu. Pochopitelně tato pomoc nebyla rozhodně nezištná a v německých plánech ukrajinští nacionalisté měli sehrát svoji roli. V očích Ukrajinců bylo právě Německo tou mocností, v jejíž silách je rozpoutat válečný konflikt a porazit Sovětský svaz. Po nástupu nacistů k moci se více diskutuje o společném postupu a navázání bližší spolupráce ukrajinskými nacionalisty.¹⁰⁰ Také Abwehr¹⁰¹ uvažoval o možné spolupráci s ukrajinskými kruhy, kdy se zabýval plány na vyvolání povstání Ukrajinců v Haliči. Vysocí činitelé wehrmachtu (Keitel, Jodl, Canaris, Lahausen) jednali s von Ribbentropem o možnosti vytvoření západoukrajinského státu, jako jednu z možností rozdělení Polska. Canaris se sešel ve Vídni s Andrejem Melnykem a informoval ho o jisté možnosti vzniku samostatného státu, ale nevyslovil žádné závazné stanovisko.¹⁰² Německá vojenská rozvědka začíná školit školí členy UVO a pak OUN. Také se prý uskutečnila, několik měsíců před přepadením Polska, jednání mezi německými vojenskými činiteli s vedoucími OUN, ze kterých vzešlo vytvoření ukrajinské vojenské jednotky -Vojenský oddíl nacionalistů, známější spíš jako Ukrajinský legion.¹⁰³

Jako první výcvikové středisko byl vybrán klášter Saubersdorf jižně od Vídně, šlo o výcvikové středisko OUN. Sem se také přesunuli důstojníci, vycvičení v Bavorsku. Zdokonalovali se ve výcviku pod dohledem německých instruktorů. Aby nedošlo k předčasnému odhalení, byli vydáváni za Rumuny a žili v přísné izolaci. Mužstvo se tvořilo z dobrovolníků a vojáků Karpatské Siče.¹⁰⁴

10. října 1938 Praha oznámila, že vzniká federace tří národností – Čechů, Slováků a Ukrajinců. Den nato je přiznána Podkarpatské Ukrajině autonomie. V čele Karpatské Ukrajiny, tak zněl její nynější název, stanul předseda vlády Andrej Bródy, kterého později nahradil Augustin Vološin.¹⁰⁵ Po vídeňské arbitráži v listopadu, kdy Karpatská Ukrajina musela odstoupit Maďarsku značnou část svého území začaly vznikat dobrovolnické oddíly tzv. Karpatská SIČ. Tyto jednotky se připravovaly a cvičily na obranu Karpatské Ukrajiny, jak

100ŠMIGEL', M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 46.

101Abwehr byl zpravodajskou kontrašpionážní službou německého velení Vrchního velení ozbrojených sil (OKW). V čele Abwehru stál admirál Wilhelm Canaris. Podrobně: BROŽ, Jiří, *Admirál Canaris a jeho Abwehr*. Praha 1995. ISBN 80-85622-56-4.

102BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 138.

103ŠMIGEL', M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 49-50.; FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 33-34.

104 ŠMIGEL', M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 50.

105 BOJKO, O.; GONĚC, V., *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 131-133.

byla přejmenována, kde viděli budoucí zárodek ukrajinské nezávislosti. SIČe se vyvarovaly násilným činům proti vládním a vojenským představitelům autonomní republiky. Karpatskou SIČ tvořili převážně emigranti z Haliče. Hlavní velitelství „SIČ“ tzv. „Komando SIČe“ bylo v Chustu. Směrnice dostávalo od důstojníku v plukovníké hodnosti, jedním z nich byl plukovník ukrajinské armády Kolodzinsky. Do Chustu přijel několikrát z Německa ukrajinský generál Kurmanowič. V Chustu bylo dislokováno několik kurinů (prapor).¹⁰⁶

Na Karpatské Ukrajině se Síčovci dostávali do střetů s československými ústředními orgány. Došlo k útoku na československé kasárny v Chustu, ale posádka útok odrazila.¹⁰⁷ Ozbrojené oddíly Ukrajinců také svedly boje s maďarskými vojsky, které okupovaly zemi od března 1939. Jelikož v odporu proti Maďarům ale zůstali sami, protože československá armáda po 15. březnu 1939 ustoupila do Rumunska a na Slovensko, byli SIČovci poraženi a rozprášeni. Část utekla do karpatských lesů na polskou stranu, a větší část po přechodu rumunských hranic byla zajata vojskem a o několik dní později předána Maďarům, kteří je internovali v Krivé nedaleko Chustu. Po měsíci byli převezeni do Nyíredgyháze, odkud si je převzali Němci. Dopravili je do výcvikového tábora Hardtenstein v Rakousku. Tam pod dohledem německých instruktorů vznikl tzv. ukrajinský legion, který se přemístil v srpnu 1939 k polským hranicím.¹⁰⁸ Ukrajinský legion, však nedostal možnost zasáhnout do bojů. Zde se ukazuje skutečný německý zájem o pomoc ukrajinským nacionalistům. V srpnu a září 1939 se mění politická situace. Z Německa a Sovětského svazu se na čas stávají spojenci a Berlín si nechtěl zbytečně znepřátelit Kreml, tím že podporoval a organizoval ukrajinskou armádu. Ukrajinský legion byl ještě v prosinci 1939 odzbrojen a rozpuštěn.¹⁰⁹

Po vítězném tažení na západní frontě se jasněji rýsovala předzvěst nového konfliktu na východě se Sovětským svazem. Proto Německo začalo uvažovat o vytvoření ukrajinské vojenského oddílu. Z jednání obou stran se zformovaly dva ukrajinské dobrovolnické prapory Nachtigall a Rolland.¹¹⁰ Nábor do praporu Nachtigall probíhal v Krakově. Jednotka prodělala výcvik přímo v Krakově a později i na území Německa. Ukrajinský oddíl se připravoval na pouliční boj ve městě. Po ukončení výcviku se se jednotka přesunula k sovětské hranici, kde

106 Kurin měl tři sotně (roty) v síle 120 mužů. Velitelem 1. sotně byl poručík polské arm. Kalina ze Lvova, 2. sotně poručík Hucul z Haliče. AMV sign. 305-143-1, Protokol s Wolodomyrem Szsyhelským, přezdívka „BURLAK“ sepsaný 7. září 1947, Banderovské organizace OUN a UPA, jejich činnost v Československu, s. 6.

107 FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 32.

108 ABS sign. 305-143-1, Protokol s Wolodomyrem Szsyhelským, přezdívka „BURLAKA“ sepsaný 7. září 1947, Banderovské organizace OUN a UPA, jejich činnost v Československu, s. 7.

109 ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 53-55.

110 AUSKÝ, Stanislav A., *Dobrovolníci a druhá světová válka*, s. 103.

pak po bodu německých oddílů zaútočila na Sovětský svaz. Formování skupiny Rolland probíhalo ve Vídni a utvářelo se z řad dobrovolníků.

Obě jednotky padly v nemilost po událostech, které se staly ve Lvově (ještě o tom bude řeč). Jednotky byly staženy z bojové linie a odzbrojeny. Později došlo ke sloučení obou oddílů do jedné vojenské jednotky 201. policejního praporu. Tento prapor byl také po roce rozpuštěn. Část se přidala se k Ukrajinské povstalecké armádě. Velitelé, kteří byli drženi ve Lvovské věznici až do doby, než se začala formovat divize SS Galizien, do které se mohli přihlásit jako dobrovolníci.¹¹¹

III.2.3 Vznik „Ukrajinské nezávislé republiky“ a UPA

S rychlým postupem německých vojsk se jasně rýsoval obraz ukrajinského snu o sjednocené „Velké Ukrajině“. Po příchodu německých a ukrajinských jednotek do Lvova se měli ukrajinští nacionalisté přesvědčit, jak vážně to Berlín myslí s pomocí a jaky je jeho skutečný záměr. Ukrajinským jednotkám se ve Lvovských ulicích dostalo srdečného přivítání. V domě Lvovské Prosvity se sešel Národní sněm, který vyhlásil Ukrajinskou nezávislou republiku a do jejího čela dosadil Jaroslava Stecka,¹¹² aniž by byl tento krok konzultován s německou správou.¹¹³ Ještě téhož večera J. Stecko promluvil v rozhlase. Republika neměla dlouhého trvání. Komisař pro dané území Erich Koch informoval vedení v Berlíně a podle pokynu z Říše začal jednat.¹¹⁴

Německo se totiž rozhodlo po události ve Lvově rázně zakročit proti banderovské frakci a zatкло nebo popravilo řadu jejich vůdců (Stepan Bandera byl internován v táboře Sachsenhausen) i řadových členů. Od této doby opustilo OUN-B od orientace na Německo a přecházejí do konspirace. Zatímco OUN pod Mel'nykovým vedením zachovávala Německu věrnost po celou dobu války a dokonce mu pomohla s formováním 14. granátnické divize Waffen SS Galizien roku 1943.¹¹⁵

První partyzánské oddíly vznikaly pod vedením Tarase Bul'bou-Borovcem. Ten začal v

111ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 57-62

112Stecko Jaroslav, nat. 19. ledna 1912, významný člen OUN, vystudoval právo a filozofii v Krakově a ve Lvově, 1932 člen Krajské exekutivy OUN v Haliči, iniciátor Revolučního výboru OUN (B), ve Lvově 30. června 1941 vyhlásil Ukrajinskou nezávislou republiku a stanul v čele vlády, zatčen a převezen do tábora Sachsenhausen do r. 1944, v emigraci člen Antibolševické bloku národů, spoluzakladatel Světové antikomunistické ligy v Tokiu 1970, od r. 1968 v čele OUN (B), zemřel 5. července 1986 v Mnichově.

113SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?*, s. 66-67.

114ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 60.

115SYRNÝ, M., *Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa*, s. 14.

létě 1941 v Polesí zakládat partyzánské hnutí pod názvem Poleská Siš, která se pak přejmenoval na Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA). Nejprve byli cílem partyzánů sovětské jednotky, které nestihly ustoupit. Když se Němci rozhodli, že tyto skupiny rozpustí, přesunuli se partyzáni do lesů a začali bojovat jak s bolševiky tak s nacisty.

Další oddíly partyzánu vznikaly v Haliči, na Volyni z banderovské i melnykvské OUN. Koncem roku 1942 se OUN-B rozhodlo, že vytvoří velký vojenský celek z partyzánů jako budoucí základ ukrajinské armády. OUN-B se podařilo sjednotit partyzánské jednotky Borovce i OUN-M. Velitelem se stal vysoký ukrajinský důstojník z rozpuštěné jednotky Nachtigell Roman Šuchevyč.¹¹⁶ Díky jeho úsilí se podařilo zformovat dobře organizovanou a silnou armádu, která kontrolovala území – Volyň, Polesí a Halič. V červenci 1944 bylo do Samboru v Haliči svolána konference všech ukrajinských politických sil, která zvolila Ukrajinskou hlavní osvobozenou radu (UHVR).¹¹⁷ Na přelomu let 1944-1945, v době svého největšího rozmachu, dosahoval počet UPA od několik desítek tisíc až sto tisíc členů.

S tím jak se vyvíjel průběh války, OUN-B soustředilo se výhradně na boj s RA. Také Berlín mění taktiku a propouští z vězení přední vůdce OUN a začíná je materiálně podporovat a školit banderovské oddíly v boji proti RA. Oddíly UPA se pro lepší bojovou schopnost člení na menší dobře vycvičené a organizované skupiny, které dokonale využívají dobrých přírodních podmínek a znalosti terénu. Vedle ozbrojených složek vzniká velmi propracovaná síť civilních skupin. Tyto malé skupiny vraždily stranické sovětské funkcionáře, stoupence a podporovatele kolchozů. Přepadávaly vládní budovy, policejní úřadovny a šířily proti sovětskou propagandu. Tato sabotážní činnost samozřejmě nezůstala bez sovětské odpovědi, kterou bolestně pocítilo ukrajinské obyvatelstvo.

Organizační síť UPA se tvořila také na území jihovýchodního Polska, kde se ji dostalo pomoci od ustupující německé armády a ukrajinských menšin. UPA bojovala proti RA i po skončení války a doufala, že v brzké době dojde k novému světovému konfliktu, kde budou bojovat po boku „Západu“ proti bolševickému Rusku.¹¹⁸

116Šuchevič Roman, nar. 1907, přední ukrajinský politik a voják, absolvent Lvovské polytechniky, člen UVO a OUN, vojenský referent OUN v Haliči, 1934 – 1937 strávil v polském vězení, velel praporu Nachtigall a pak 201. policejnímu praporu, 1943 vojenský referent OUN (B), velitel Ukrajinské povstalecké armády, 1944 předseda sekretariátu Ukrajinské hlavní osvobozené rady, 5. března 1950 padl v boji s jednotkami ministerstva státní bezpečnosti.

117SYRUČEK, M., *Banderovci – Hrdinové nebo bandité?*, s. 76-77.

118SYRNÝ, M., *Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa*, s. 14-15.

IV. Organizační struktura Civilní sítě OUN a UPA

IV.1 Organizace Civilní sítě

Ukrajinská hlavní osvobozenecká rada (UHVR) vznikla na Velkém sněmu 11. července 1944 poblíž Samboru v Haliči. Na Velký sněm přijala řadu představitelů východních Ukrajinců a zástupců předválečných stran západní Ukrajiny. Programu, který z této konference vzešel, zahrnoval velmi důležité prvky, mezi které patřily nerevoluční metody při prosazování svých zájmů. Ukrajínští zástupci se dohodly, že demokracie je základním principem tvorby zastupitelských orgánů.¹¹⁹

Své úkoly přenáší UHVR na Civilní síť OUN a na Ukrajinskou povstaleckou armádu. Civilní síť se napojuje na všechny vrstvy ukrajinského obyvatelstva, kde mezi nimi prováděla školení a politickou výchovu. Civilní síť jež se vytvářela od roku 1924 v rámci Organizaci ukrajinských nacionalistů. Přední členové OUN zastával důležitá místa v Civilní síti. Civilní síť podle instrukcí z UHVR se snaží předávat nejrůznější informace a pokyny pro Ukrajince v Polsku a SSSR, jako mobilizace rolníků, předávání zbraní atd. Civilní síť a její orgány jednala často velmi autoritativně. Ne zřídka kdy použila násilí proti těm, kteří nesouhlasili s jejich věci – Velkou Ukrajinou, nebo spolupracovali s polskou či sovětskou správou. Civilní síť s pomocí svých orgánů šířila mezi lid myšlenky o Velké Ukrajině, o brzké válce mezi Východem a Západem, a že Sovětský svaz bude v této válce poražen.

Koncem dubna a začátkem května roku 1945 byla provedena reorganizace Civilní sítě a její struktura vypadá následovně:

1) Staniční zástupce¹²⁰ byl v každé obci a podléhal pravomoci Hlavnímu veliteli obvodu. Jeho úkolem bylo plnění jednotlivých požadavků od Okresního referenta. Staniční plnil hlavně tyto úkoly:

- staral se o opatření jídla ve vesnici, rozdělil vesnici na několik částí a pro každou určit osobu, jež měla na starosti dohlížet na odvádění jídla. Potravina byly předávány UPA nebo do skladišť, které byly dobře ukryty ve vesnicích, lesích nebo polích.
- podával zprávy Informačnímu veliteli o dění ve vesnici a okolí.

¹¹⁹BOJKO, O., GONĚC, V., Nejnovější dějiny Ukrajiny, s. 160.

¹²⁰Všechny názvy jsem se pokusil přeložit do češtiny, tak jaky by asi měly odpovídat originálnímu názvosloví.

– zřizoval ve vesnici ošetřovnu, staral se o zásobování

2) Velitel obvodu byl prostředníkem mezi okresem a jednotlivou vesnicí. Do jeho působnosti spadalo 5-10 vesnic a byl řízen tzv. Hlavním velitelem obvodu, ten se skládal ze 3 osob.

- Terénový velitel podléhal Okresnímu veliteli. Jako spojka mezi nimi fungoval kurýr.

Korespondence na Okresního velitele se zasílalo pod konspiračním číslem 11 – 11 a byla opatřená pečeti s kódem (např. 44X44, 1844 a 1447). Pro další utajení se na korespondenci psaly různé značky a zkratky. Korespondence se ukrývala do tzv. Mrtvých punktu“ - stromy, kameny, atd, kde bylo možno si poštu vyzvednout. Terénový velitel předával Okresnímu veliteli informace o událostech v daném obvodu (5-10 vesnic) a dále se staral o civilně právní záležitosti.

- Informační velitel sbíral zprávy o událostech v obvodu:

- kriminálního rázu – obyčejné trestné činy civilního obyvatelstva
- politického rázu – snaha získat novinky o politické situaci od ukrajinské a polské inteligence. Pátrali po osobách podezřelých ze styku s Poláky nebo jejich agenty.
- vnitřně organizačního rázu – informovali o nepřístojném chování všech příslušníků ukrajinského odboje, které se událi v jeho obvodu.

a) Hospodář obstarával za pomoci staničního i civilního obyvatelstva potraviny

Informační velitel podával zprávy jak Okresnímu veliteli tak i Okresnímu veliteli SB (Bezpečnostní služby).

Všichni tři příslušníci oblastního velitelství navzájem spolupracovali. K ruce měli dva až čtyři kurýry (ozbrojené střelce), jež se starali o poštu nebo sloužili jako ozbrojený doprovod.

3) Okres tvořil 3 – 6 obvodů. V čele stál Okresní vedoucí, pod kterého spadali tři referenti.

- Organizační referent (resp. politický) byl zástupcem vedoucího.
- Referent SB (Bezpečnostní služby – politická policie) shromažďoval zprávy od informátorů. Referent SB podléhal Oblastnímu referentovi SB. Referenti SB měli k ruce tzv. „Bojovku“ (8-12 vybraných střelců, ozbrojených automaty).

- zatýkání a vyslýchání podezřelých nebo nespolehlivých osob
- likvidace těchto osob (věšení nebo střílení)
- roznášení důležité pošty
- ochrana transportů a osob
- dle potřeby byla „bojovka“ nasazena do boje¹²¹

SB měla svoji strukturu od kraje až po okres. Na úrovni oblast se dělila ještě na Referát vojenského zpravodajství, který prováděl výzvědnou činnost proti polské a ruské armádě a NKVD. Referát civilního zpravodajství měl na starost politické, hospodářské nebo dopravní záležitosti. Lidé do těchto skupin byli pečlivě vybíráni a školeni podle vzoru západních rozvědek i zkušeností NKVD.¹²²

- Hospodářský referent

- v dohodě s Okresním velitelem a hospodářem určoval výše kontingentu, který měly splnit jednotlivé vesnice.
- obstarával výstroj pro příslušníky UPA
- zásobování ošetřoven prádlem, obvazy, jídlem
- rozdělování potravin mezi jednotlivé rayony nebo okruhy

121ABS 305-143-1, Komise pro vyšetřování banderovských tlup na území ČSR, Košice 24. února 1948, Věc: Civilní síť OUN a UHWR na etnickém území Ukrajiny. s. 93-97.

122ABS 305-143-1, Protokol s Wolodymírem Sczyhelskym „Burlaka“ ze 7. září 1947, s. 41.; O podrobnější činnost SB více ABS 305-143-1, Komise pro vyšetřování banderovských tlup na území ČSR, Košice 24. února 1948, Věc: Civilní síť OUN a UHWR na etnickém území Ukrajiny. s. 100-102.

- kontrola potravin ve skladech
 - Referent propagandy zastával svoji funkci do konce léta roku 1946. Pak pracovali jako političtí vychovatelé u jednotlivých skupin UPA
 - politický výchova všech složek UPA
 - organizace programu při slavnostech, národních ukrajinských svátcích
 - rozdělování ilegálních tiskovin
 - Okresní zdravotník se staral o ošetřovny, lékárnu a zřizoval pobočky. Pomáhalo mu 2 až 7 ošetřovatelů nebo ošetřovatelek. Ošetřovny byly ve vesnicích, přes léto v lesích a později v bunkrech.
 - Válečná administrativa – řídila civilní správu a starala se o kriminální záležitosti. Dále přenášela poštu. Později přejmenováno na Hlavní velitel obvodu.
 - Sociální péče – zde byly převážně dívky a plnily funkci sociálních pracovníků. Sociální péče pomáhalo sirotkům, vdovám, staralo se o nemocné a sociálně slabé. Školilo ošetřovatelský personál, zřizovalo jesle.
- 4) Oblast pod ní spadalo 2-6 okresů a v čele byl Oblastní velitel, s nímž spolupracovali další referenti. Zvláštním referátem byl Technické vedoucí, jež vydával ilegální literaturu a tiskoviny. Disponoval cyklostyly a psacími stroji. Oblast měl k dispozici i vysílací stanici. Opatřoval zahraniční tiskoviny, hlavně z USA-zóny.
 - 5) Okruh tvořil 2-3 oblasti a spravoval ho Okružní velitel. Spravoval se svými referenty svoji agendu a navíc se staral o finance. Zde se shromažďuje peněžní hotovost a cizí měna. Ta se pak vyplácí kurýrům, kteří jsou s posláním hlavně do Německa (USA-zóny).
 - 6) Kraj je nejvyšší správní instancí v Civilní síti. V čele je Krajský velitel jeho zástupcem byl politický referent kraje. Kraj tvoří až tři Okruhy.

7) Země se skládá z krajů. Tato organizace nebyla dosud zřejmě ustavena.¹²³

IV. 2 Organizace UPA

Nejvyšším vojenským velitelstvím je Hlavní vojenský štáb (HVŠ), který představuje štáb UPA a řídí činnost a těchto jednotek po stránce bojové a taktické na etnickém území Ukrajiny prostřednictvím Krajového vojenského štábu (KVŠ). Pod KVŠ spadalo několik divize a ty se dělily na několik pluků. Pluk tvořil tři prapory. Po reorganizaci 30. 11. 1945 se ruší článek pluk i prapor. Na jejich místě vzniká brigáda, která měl tři až čtyři sotně (roty).¹²⁴

Základní bojovou jednotkou UPA byla sotňa a v čele stál velitel v hodnosti poručíka. Sotňa byla přidělena ke každému okresu. Později byla nasazena, kde bylo potřeba. Sotňa se skládala ze tří čet a každá četa měla tři roje (družstva). Pro komunikaci mezi jednotlivými skupinami sloužily spojky. Roj měl deset lidí a velel mu rojový. Dalšími členy byl zástupce, kulometčík, dva nosiči střeliva, sanitář a zbylí byli střelci. Velitel sotni měl svůj štáb, který se skládal:

- Polní policie která se starala o pořádek mezi příslušníky sotně a vykonávala tresty (bití holí nebo trest smrti zastřelením)
- Intendant se staral o zásobování sotně jídlem, výzbrojí a dohlížel na kuchyň
- Hospodář se staral o zásobování čet
- Politický vychovatel se staral o politickou výchovu

Sotňa Upa zpravidla měla 120-160 osob (za ideálních podmínek) a byla vyzbrojena těžkými a lehkými kulomety, samopaly, puškami, pistolemi, granáty a často také minomety. Sotňa byla samostatná operační jednotka.¹²⁵

UPA vznikala jako dobře organizovaná, disciplinovaná armáda, kde se sebemenší prohřešek velmi tvrdě trestal. Proto mohla UPA účinně vzdorovat po tak dlouhou dobu značné přesile. Existoval přesná hierarchie od nejvyššího velení až po jednotlivé okresy. V čele

123ABS 305-143-1, Komise pro vyšetřování banderovských tlup na území ČSR, Košice 24. února 1948, Věc: Civilní síť OUN a UHWR na etnickém území Ukrajiny. s. 97-100.; ABS 307-77-1 Protokol s Hrycem Mazurem „Kalinowicz, Košice 18. prosince, s. 6.

124ABS 307-77-1 Protokol s Hrycem Mazurem „Kalinowicz, Košice 18. prosince, s. 6.

125ABS 305-143-1, Protokol s Wolodymírem Sczyhelskym „Burlaka“ ze 7. září 1947, s. 39.

každého úseku stál velitel. Jeho zástupcem se většinou stal výchovný pracovník. Vedle politické výchovy vojáci prošli i odborným školením. Nezbytným vybavením byly tiskárny, na kterých se množily knihy, tiskoviny a propagační letáky nebo příkazy pro nižší složky UPA.

Nováčci, než byli přidělení k nějaké jednotce, prodělali náročný výcvik. Vojáci neoperovali jednotlivě, velitele vždy doprovázela ochranka – střelci. Styk mezi jednotlivými skupinkami zprostředkovávaly spojky, jež roznášely písemné rozkazy. Banderovci před přemístěním na jiné místo, provedli důkladný průzkum terénu. Přísně se trestalo opuštění jednotky bez dovolení. Vojáci měli zakázáno pít alkoholu.¹²⁶

Členové se neznali jmény jen přezdívkami, kromě těch, těch kteří se znali ze školy nebo pocházeli z jedné vesnice. Velitele se snažili sestavit sotně z místních obyvatel, protože dobře znali prostředí, terén a lidi, u kterých mohli přespat nebo jim poskytl nějaké zásoby. Banderovci ale vesnicích často nenavštěvovali, protože to bylo příliš riskantní. Převážně se skrývali v horách a lesích, kde stavěli bunkry a zásobárny. Bunkry byly zemljanky vykopané do země o rozměrech 4x2 metry, zasypanou vysokou vrstvou hlíny. Dodržovali se přísná hygienická pravidla, aby se předcházelo epidemiím. Banderovci nikdy nepobývali na jednom místě příliš dlouho, neustále se přemísťovali, což snižovalo možnost je odhalit. Oblečení získávali od nepřátelských oddílů. Nikdy nebrali zajatce. Vojáci, kteří se vzdali byli odzbrojeni a vysvěčeni z oděvů. Nechali jim svoji obnošenou výstroj a poslali je domů.¹²⁷

126SYRŮČEK, M., *Banderovci – Hrdinové, nebo bandité*, s. 119.; Při porušení některých z pravidel – a) dezerce, b) loupež pro osobní zisk a poškození dobrého jména UPA, c) vyzrazení vojenského tajemství civ. osobě, d) vojenská zrada – zasedal u sotně polní soud. Soud se skládal z předsedy, dvou soudců, jeden až dva obhájci a prokurátor. Tresty byly většinou dva – tělesný (rány holí) nebo trest smrti (zastřelení). ABS 305-143-1, Protokol s Wolodymírem Sczyhelskym „Burlaka“ ze 7. září 1947, s. 40.

127SYRŮČEK, M., *Banderovci – Hrdinové, nebo bandité*, s. 120.

V. Vpády UPA na území Československa 1945 – 1947

V.1 První vpád UPA na Slovensko

Po skončení války pokračovali vojáci Ukrajinské povstalecké armády v boji proti Rudé armádě. Vedení podzemního hnutí v čele s Ukrajinskou hlavní osvobozenou radou (UHWR) se domnívala, že v nejbližší době vypukne třetí světová válka mezi Západem a Východem. UPA měla dále bojovat proti Sovětskému svazu na etnickém území Ukrajiny a čekat na pomoc ze Západu. UHVR se obrátila na sovětské svazové republiky a na okolní státy, aby se spojily proti bolševické rozpínivosti v tzv. Frontě podrobených a ohrožených národů střední a východní Evropy a fronty střední a jižní Evropy. OUN (B) plánovala „propagační tažení, na kterých měly speciálně instruované oddíly UPA šířit mezi obyvatelstvo informace o činnosti UPA politické názory.¹²⁸

Jako velmi vhodné území pro propagační cíl bylo severovýchodní Slovensko, které sousedilo s jihovýchodním Polskem a částí západní Ukrajiny. První skupinky UPA přicházely na slovenské území v srpnu 1945. Přicházely zprávy, že Banderovci se objevili v okresech Svidník, Stropkov, Snina, Humenné, Prešov nebo Giraltovce. Vpád tvořilo několik stovek mužů včetně civilní sítě.¹²⁹ Rozdělili se do několika menších skupin, aby zasáhli co největší prostor. Uchylovali se sem jednak, aby si odpočinuli od bojů s polskými a sovětskými silami, ale také aby propagovali politický program mezi obyvatelstvem na Slovensku. Oddíly banderovců se zde pohybovaly celkem nerušeně.¹³⁰ Ve zmíněných okresech Banderovci pořádali přednášky: „...*Ve všech osadách. jimiž prošli, svolali místní obyvatelstvo a pořádali diskusní večery na běžná témata. Rozdávali letáky ve slovenském jazyce a získali značné množství dobrovolníků, kteří vyslovili přání vstoupit do ozbrojených sil UPA...*“¹³¹ Na těchto přednáškách se snažili informovat o boji proti RA a komunismu, o budoucí válce mezi Amerikou a Sovětským svazem, o zavádění kolchozů nebo o vzniku samostatné Ukrajiny. Zúčastnili se i tanečních zábav nebo pořádali koncerty. Před návštěvou obce velitel oddílu navštívil místní stanici Národní bezpečnosti, kde informoval o přednášce, která se večer

128ŠMIGEL, M., Banderovci na Slovensku (1945 – 1947), s. 85-86.

129Šlo o asi 500 mužů. ABS 305-143-1 Komise pro vyšetřování zločinů Banderovců, v Košicích, dne 23. ledna 1948 Věs: Banderovské organizace OUN a UPA – posudek s. 85; ABS 305-143-1 Komise pro vyšetřování Banderovských tlup na území ČSR, Košice, 12. února 1948 Věc: Vyšetřování Banderovců – závěrečná zpráva s. 119., uvádí asi 900 mužů. Tento údaj o uvádí i J. Fiala, *Zpráva o akce B*, s. 59.

130SYRNÝ, M., *Za svobodnou Ukrajinu. Banderovci na území Československa*, s. 15.

131FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 59.

uskuteční. Velitel se dále zavázal k tomu, že nebude použito žádného násilí a že mužstvo nebude obtěžovat civilní obyvatelstvo. Na chování band nebyly hlášeny žádné stížnosti o nedisciplinovaném a neslušném chování.¹³²

Vedle propagování svých názorů sháněli Banderovci potraviny a informace o postavení a rozmístění vojska stanic SNB. Snažili se získat do svých řad nové členy, jež nesouhlasili se zánikem slovenského státu a vzbudit sympatie u zdejšího obyvatelstva a využívali antipatií ke komunistům a Židům. Jak bylo již zmíněno, příslušníci oddílů UPA se chovali ohleduplně a vyhýbali se násilností. To však zřejmě neplatilo u všech velitelů, a tak došlo k několika vraždám v Ulči a Kolbasově. Nejnovější výzkumy ukazují, že mohlo jít o polské lupičské bandy, nebo tyto činy mohla mít na svědomí NKVD, aby zdiskreditovala Banderovce. Vraždy mohly být provedeny na objednávku pro někoho, kdo chtěl získat židovský majetek. Území, na kterém operovaly banderovské skupiny, bylo po válce správně neustálené a přes hranice přecházely nejrůznější typy lidí.¹³³

Proti Banderovcům zasáhl zprvu jen slabý kombinovaný prapor. Na rozkaz ministra národní obrany byla oblast posílena o další jednotky a později ještě o dvě roty samopalníků vojenské oblasti – Moravy. Za spolupráce Národní bezpečnosti a Rudé armády zahájily průzkum území. Nedošlo k žádným velkým střetům a Banderovci se téměř bez boje stáhli. Na Slovensku byly zaznamenány jen ojedinělé případy boje, jako když Banderovci zajali nepočetnou skupinu československých vojáků, která byla po několika hodinách propuštěná. Do konce roku se oddíly UPA stáhly za hranice.¹³⁴

V.2 Druhý průnik na jaře 1946

Na začátku roku 1946 se Banderovci pod náporem polské armády museli stáhnout do lesnatého terénu a doplnit své řady. Od března začala aktivita Banderovců opět stoupat a pronikla do prostoru východního Slovenska. Na jaro roku 1946 byl naplánovaný nový vpád

132ŠMIGEL, M., Banderovci na Slovensku (1945 – 1947), s. 85-86. O dobrém chování podává také zprvu hlášení OBZ: „*Jednotky se bojů vyhýbají. Do posud až na malé přestřelky nedošlo k žádným bojovým akcím. Kázeň jednotek dobrá až velmi dobrá. Pokud jde o chování jednotek k civilnímu obyvatelstvu, nebylo dosud zjištěno, že by se příslušníci tlup dopustili na obyvatelstvu násilností. V několika případech byli jednotlivci donuceni dělat průvodce při jejich přesunech. Doposud však byli vždy po splnění úkolu propuštěni na svobodu.*“, ABS 305-144-3 Ministerstvo národní obrany, Hlavní správa OBZ, Praha 8. září 1945.

Banderovské tlupy na Slovensku – přehled za měsíc září 1945. s. 2.

133SYRNÝ, M., *Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa*, s. 15. Více ŠMIGEL, M., Banderovci na Slovensku (1945 – 1947), s. 107-127.

134FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 61-62.

na východní Slovensko, který měl mít, jako ten první, podobné poslání – propagační cíl. Navíc vpád UPA se měl krýt i s volbami do Ústavodárneho národního shromáždění v květnu 1946. Počet banderovců, který se pohyboval v okresech Medzilaborce, Svidník, Stropkov, a částečně Bardejov, Sabinov, Prešov, Giraltovce, Vranov a Humenné, čítal okolo tři až čtyři sta mužů.¹³⁵

Od 6. dubna 1946 přecházely sotně na naše území a v následujících dnech zahájily skupinky UPA propagační činnost. Jako při prvním vpádu se Banderovci rozdělili do několika menších skupin, aby obsáhli co možná největšího operačního prostoru. Tématem propagandy se stal cíl jich boje, informovat o praktikách komunistů atd. Banderovci byli dobře materiálně vybaveni, za jídlo, které získali od místního obyvatelstva, měli vydávat předem vytištěné kupóny za odebrané jídlo. Dále byli vybaveni penězi a koňmi, které měli prodat, pokud by se jim nedostávalo peněz. Měli se vyhýbat jakýmkoliv násilnostem vůči civilnímu obyvatelstvu.¹³⁶

V polovině dubna 1946 československá vláda uložila ministerstvu obrany a vnitra zajistit východní hranici země. Na východní Slovensko proudily vojenské posily a vytvořily zde zvláštní skupinu Ocel, se kterou splynula i skupina Otto. Dále přibila tanková brigáda v Čech a skupina byla vybavena těžkými zbraněmi. Na Slovensku se tak proti nepočetné skupince Banderovců, kteří se vyhýbali ozbrojeným střetům a podle hlášení se nedopouštěli teroru na civilním obyvatelstvu, soustředila značná vojenská síla.¹³⁷

Všichni Banderovci se na slovenském území pohybovali podle předem stanoveného klíče. Cíl, který jim byl stanoven de facto splnili a začali se rychle přesouvat za hranice ČSR do východního Polska. Při střetech s československou armádou UPA neutrpěli vážnějších ztrát. Druhý vpád UPA skončil 24. dubna 1946. Je obtížné posuzovat vliv druhého rejdu na politickou situaci na východním Slovensku. Jisté je, že svým chováním mohli dokázat, že

135FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 71-72.; Z úspěchu první akce v létě 1945 se UHVR v Mnichově a vedení OUN-UPA na polském území rozhodly pro další akci, která by měla zdělit o nadcházejícím střetu Východu se Západem a zároveň šlo o volby v květnu 1946 a boj mezi Komunistickou stranou Slovenska a Demokratickou stranou. Přípravy započali již v zimě 1946 a na starosti ji měl jako při první akci Vasyl Halasa - Orlan. Vedle Orlana akci připravovali Jaroslav Peciva – Vadym (politicko-propagační činnost) a Vasyl Mizernyj – Ren, pověřen formováním oddílů. Přípravu propagačních materiálů měl na starost Myroslav Huk – Hryhor. Velitelem celé akce stal V. Hoško – Myron. O přípravu zásob a proviantu se staral Stepan Holaš – Mar. ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 128-129.

136ŠMIGEL, M., *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 131-135.

137Tvořilo ji 14. pěších motorizovaných a samopalných praporů, dva dělostřelecké oddíly, prapor tanku a bitevní letka. Rozděleno do podskupin Železo, Hliník, Zlato, které podléhal i skupina zajištění pohraničního území (ZPÚ) Otto. Vše spadalo pod zvláštní skupinu Ocel. FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 77. Přesné rozdělení a přehled jednotek zasazených do boje proti UPA (1945-1947) FIALA, J., *Zpráva o akci B*, s. 240-248.

nejsou krvežiznivými tlupami zabijáků, jak byli líčení dobovou propagandou. Díky jejich aktivitám se mohlo obyvatelstvo dozvědět něco z „komunistické praxe o míru.“¹³⁸

V. 3 Přejít na západ – poslední velký vpád 1947

Rok 1947 znamenal pro Banderovce velké ztráty při bojích s polskou armádou na jejím území. Skupiny Banderovců se přelévaly z jedné strany na druhou a proti nim zasahoval SNB a československá armáda. Zásadní zlom přišel v dubnu 1947, kdy polské orgány překročily k plánu „Visla“, který spočíval v tom, že ukrajinské obyvatelstvo z jihovýchodního Polska bylo přesídleno na západ země. Toto opatření mělo zbavit Banderovce podpory ukrajinského obyvatelstva a tím ztratili možnost získávat zásoby. K tomu se přidala pozemní akce polské armády, a proto řadě skupinám UPA nezbylo než zkusit přejít přes naše území do amerických okupačních zón v Německu a Rakousku.¹³⁹

Na Slovensko se přesunuly tři větší sotně, které nesly název svých velitelů – Burlaka¹⁴⁰, Hromenko, Brobič, a několik dalších menších skupin.¹⁴¹ Jejich snahou bylo získat nějaké potraviny a co nejrychleji se přesunout přes naše území do americké okupační zóny. Československé orgány na takovou situaci nebyly připraveny, i když ministerstvo zahraničních věcí dostalo 17. dubna 1947 zprávu od polského velvyslanectví, že od 20. dubna budou uzavřena česko-polská hranice (linie Starý Sacz-Stará Lubovňa) asi na 2 měsíce, v souvislosti s likvidací band UPA. Současně polské velvyslanectví požádalo, aby

138ŠMIGEL, M., Banderovci na Slovensku (1945 – 1947), s. 145-148.

139SYRNÝ, M., Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa., s. 16.; Akce Visla začal 28. dubna 1947, ale plánovala se již od ledna 1947. Jako spouštěcí moment se považuje přepadení malého vojenského konvoje 28. března 1947, při němž byl zabit generál Karola Swierczewského. ŠMIGEL, M., Cesta na západ: Prechod oddielov UPA územím Československa v roku 1947. s. 174.; AMV 305-143-1. Protokol s Wolodymírem Sczyhelským ze dne 7. září 1947 s. 24(42) vypovídá: „...po zavraždění polského generála Swierczewského (provedla sotňa Chryň nebo Bir) podnikly polské vládní jednotky proti UPA rozsáhlou akci v celém okruhu...Boj se stával čím dál horší, zvláště když během jednoho týdne veškeré obyvatelstvo ukrajinské i polské národnosti bylo evakuováno. Tím ztratila Civilní síť svoji informační základnu a nemohla nás předem uvědomit o úmyslech polských jednotek...Situace materiální byla polskými opatřeními velmi kritická. Zásobování potravinami následkem vyvezení, Civilní síť nefungovala a v dědinách nebylo nic k jídlu...“

140Předzívka Wolodymíra Sczyhelského byl „Burlaka“ nikoliv Burlak, jak se často píše. SYRŮČEK, M., Banderovci – Hrdinové, nebo bandité, s. 142.

141Podle Burlaka, který se přesunul do Kurmanického lesa, jižně od Přemyšlu. Zde se setkal s Orlanem, jež mu řekl, aby se přešel do prostoru Krynice a setkal se zde se sotňou Brodyč (nové jméno Roman) a vyčkali informaci od Civilní sítě. Ohledně přechodu na západ mi Orlan, zděli, že to ještě není dosud vyřešeno a vedení zatím o tom jedná. Prozatím se uchylte na území ČSR a tam se spojte s sotňou Hromenko. Podle událostí v Polsku jsme se měli rozhodnout, zda se vrátit nebo se pokusit přejít na západ. Po odchodu Orlana jsem se rozhodl pro přechod na západ. AMV 305-143-1 výslech Protokol s Wolodymírem Sczyhelským ze dne 7. září 1947 s. 24-25(42-43).

československé orgány se připravily na pronikání band na československé území a ministerstvo učinilo řádná opatření k zdárnému průběhu akce.¹⁴²

Českoslovenští vojáci a bezpečnostní složky, zapojené do akce, museli čelit dobře vybaveným jednotkám, které ovládaly partyzánský způsob boje v horském a hustě zalesněném terénu. Navíc jednotky byli často tvořeny nováčky a tedy neměli dostatečný výcvik a zkušeností z boje. Proto se podařil skupinám UPA rychlý postup. Hromenkova sotňa v bojích přišla o značnou část mužstva. Burlakově skupině se dařilo úspěšně postupovat na západ. Při několika střetech obklíčila a odzbrojila několik mužů československých sil. Po odebrání munice je propustila. Československé orgány musely přijmout řadu bezpečnostních opatření. Hlavně šlo o omezení otvírací doby, pohybu obyvatelstva v nočních hodinách, rozdělávání ohňů v lesích. Někde se organizovalo na obranu místní obyvatelstvo s loveckými puškami, ve smyslu domobrany. V lesích byl omezen pohyb civilních zaměstnanců, ale jinak hospodářství neutrpělo výraznějších ztrát. K likvidaci banderovských band byly povolány další posily. Burlaka byl nakonec obklíčen a po neúspěšných pokusech o průnik se vzdal. V té době na Slovensku neoperovala již žádná velká ucelená skupina. Zbytek menších skupin se snažil uniknout před československými a polskými ozbrojenými silami přes Moravu a jižní Čechy do americké okupační zóny.¹⁴³

142AMV 305-143-7 Zprávo pro ministerstvo vnitra (k rukám Jindřicha Veselého), s. 69.

143SYRNÝ, M., Za svobodnou Ukrajinu, Banderovci na území Československa., s. 16.; ŠMIGEL, M., Cesta na západ: Prechod oddielov UPA územím Československa v roku 1947. s. 173-194.; FIALA, J., Zpráva o akci B. Praha 1994. AMV 307-102-14 SNB – Útvar „Slovensko“ protokol s Wolodymirem Szczyhelskym ze dne 14. září 1947 o činnosti na území ČSR s. 1-40. AMV 305-143-1 Velitelství „Teplice“ 5. oddělení protokol s Wolodymirem Szczyhelskym ze dne 7. září 1947 1(19)-27(45)+(48).

VI. První Banderovci na Moravě

Nejvýznamnější období přesunu Banderovců přes Čechy a Moravu se koncentrovalo do letních a podzimních měsíců roku 1947. Pro zadržení pronikajících skupinek Banderovců využily československé bezpečnostní složky především řeku Moravu, která měla tvořit pevnou zábranu. Hlídky příslušníků SNB a vojáků měly být postaveny u každého mostu, brodu a každý přívoz přes řeku musel být zajištěn. Na území Moravy bojovalo proti Banderovcům jen asi o tisíc mužů méně než na Slovensku, kde probíhaly nejtěžší boje a kde skupiny příslušníků UPA čítaly několik desítek. Na Moravě proti Banderovcům byla koncentrována síla asi 5000 mužů.

Z jednotek příslušníků SNB a vojska byl utvořen na řece Moravě a Bečvě zajišťovací kordon Vlára, který byl doplňován stíhacími oddíly. Velitelství spadalo pod 3. vojenskou oblast Brno. Od července 1947 podléhaly tomuto velitelství i motorizované zálohy a tři prapory SNB.¹⁴⁴ Koncem léta 1947 napětí nadále stoupalo. Od září 1947 začaly pronikat ve větší míře skupiny UPA, proto byla 14. září vytvořena z příslušníků SNB a armády samostatná skupina Sosna. Ta se dále dělila na Habr, Jasan a Palma. Do útvaru Palma byly ještě zařazeny oddíly SNB Karel 1 a Karel 2. Každý z těchto oddílů čítal asi 500 mužů, kterým se říkalo stíhací oddíly. Tyto jednotky, jež se užívaly k rychlému a včasnému nasazení v místě výskytu Banderovců, byly ustaveny ZNV v Brně 20. srpna. Jednotky byly rozmístěny po celé Moravě ve skupinkách, které čítaly asi 30 příslušníků.¹⁴⁵

Důležitým mezníkem při vytváření bezpečnostní politiky se stalo přijetí zákona č. 149/1947 Sb. o Sboru národní bezpečnosti. Pod ministerstvo vnitra spadaly národní výbory, čímž ministerstvo ovládalo správní úřady v zemi. Národní výbory byly správními úřady národní bezpečnosti, a jako svůj výkonný orgán měly k ruce jednotný Sbor národní bezpečnosti. Zákon byl skutečným vítězstvím KSČ v oblasti bezpečnostní politiky. Tím, že Okresní národní výbory převzaly na sebe kompetence bývalých okresních úřadů a okresních hejtmanů staly se klíčovým článkem nové lidové státní moci. K řízení bezpečnostní služby si okresní národní výbory zvolily bezpečnostní referenty, jimiž se ve většině stali komunisté. Jinak tomu nebylo ani na moravskoslezském území, kde stál v čele zemského bezpečnostního referátu Zemského národního

144Byly to prapory Václav (Zlín), Stanislav (Uherské Hradiště) a Josef (Uherský Brod).

145KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In. *Policista* 12/2002, s. 36.

výboru v Brně komunista Karel Svitavský. Na jihovýchodní i severní Moravě kromě čs. armády a SNB se na bojích s povstaleckými bandami podílely i další orgány a složky.¹⁴⁶

Do řízení akcí proti Banderovcům se hned od počátku aktivně zapojil Zemský národní výbor v Brně. Úplně první zprávy o výskytu příslušníku UPA na moravském území, které projednávala bezpečnostní komise v Brně, byly v Beskydech už od 28. září až do 16 října 1946. Čtyřčlenné skupiny si zde obstarávaly jídlo. V roce 1947, kdy přes naše území přecházeli Banderovci do amerického pásma, byl zaznamenán 2. července u osady Sv. Sidonie, okres Uherské Hradiště, mezi 22 a 23 hodinou první kontakt se skupinkou UPA. Banderovci si zde opatřovali nějaké potraviny.¹⁴⁷ Druhý kontakt s Banderovci byl o čtyři dny později v pozdních večerních (nočních) hodinách u Nedachlebic v okrese Uherské Hradiště. Během následujících dní přibývalo hlášení o výskytu podezřelých osob, ať už se jednalo o Banderovce nebo jen dělníky vracející se domů.¹⁴⁸ Proto předseda bezpečnostní komise Zemského národního výboru Karel Svitavský navrhl 12. července 1947 oběžník, ve kterém navrhoval předsedům okresních národních výborů, aby informovali obyvatelstvo o možném nebezpečí ze strany Banderovců. Občané byli poučeni, že když zaslechnou střelbu nebo spatří nějaké podezřelé osoby, aby na takovou událost upozornili příslušné orgány. V některých okresech to zašlo tak daleko, že některé vyhlášky zakazovaly střelbu při honech nebo ohňostroje, aby byla situace přehlednější.¹⁴⁹

Od srpna 1947 se zvyšovala intenzita výskytu skupinek UPA na Moravě. U Vlárského průsmyku byli 5. srpna spatřeni tři ozbrojení muži. O pět dní později došlo k přestřelce u Valašských Klobouk s ozbrojenou skupinou 50-60 mužů, kde byl zraněn Banderovci student Micka, který zranění podlehl. Tato zpráva není ověřená. Na území se v tu dobu pohybovala s největší pravděpodobností jen jediná velká skupina a to skupina „Hromenko“, která ale podle výpovědí zatčených členů této skupiny při přechodu moravsko-slovenské hranice nečítala víc jak 40 mužů. V katastru obce Košíky, 6 km od Napajedel, si 13. srpna 4 zbrojení muži automaty v polských uniformách a 1 muž v civilním oblečení vynutili jídlo a mapy. O den později se objevila šestičlenná skupina Banderovců na kraji lesa Liščí u Kuželova, asi 22 km

146KUX, Jan, *Banderovci v regionu Blanska*. Sborník Muzea Blansko 1989, s. 45.

147KUX, Jan, *S banderovci měli zkušenosti i lidé na Hodonínsku*. In: Slovácko, čís. 41, 8. října 2002, s. 26.

148ABS 307-64-, *Přehled o činnosti banderovských skupin v zemi Moravskoslezské*, s. 1.

149ONV v Hodoníně 15. září 1947 na žádost správy státních lesů z bezpečnostních důvodů zákaz vstupu civilního obyvatelstva do lužních lesů v povodí řeky Moravy, KUX, Jan, *S banderovci měli zkušenosti i lidé na Hodonínsku*. In: Slovácko, čís. 41, 8. října 2002, s. 26.

jihozápadně Uherského Brodu. Ráno 15. srpna ve 4 hodiny přišla zpráva, že skupina čítající 100-120 členů přešla slovenské hranice do lesů u obce Kuželova. Tato zpráva se s největší pravděpodobností nezakládala na pravdě. Přes Slovensko ve větším počtu prošla jen Hromenkova sotňa, a pak se na jednalo už jen o menší skupinky nebo jednotlivce, kteří se pokoušeli projít takřikajíc „na vlastní pěst.“ Ještě téhož dne okolo dvaadvacáté hodiny večer bylo zjištěno vysílání cizí radiostanice v okolí Luhačovic.¹⁵⁰ Dále v lesích okolo Luhačovic bylo slyšet napodobování zvuků ptáků a zvířecích hlasů. 16. srpna hlásila stanice SNB v Buchlovicích, že v okolí se pohybovala větší skupina ozbrojených mužů, kteří si vynucovali potraviny. A 17. srpna oznámil předseda MNV Jestřabice (9km severně Kyjova), že obyvatelstvem byl zadržen a odzbrojen 1 Banderovec a že v obci je asi 40 Banderovců a žádal o posilu. Do Jestřabice byl odeslán vojenský oddíl v síle 12 mužů a 8 příslušníků SNB. Po příjezdu zjistili, že skupina se rozprchla do lesa. Proto byla vyslána další posila vojinů a SNB v síle 15 mužů, aby provedli uzávěru na silnici Bučovice – Ždánice – Slavkov – Čejč.¹⁵¹

Podrobnějším šetřením události v Jestřabici bezpečnostní orgány zjistili, že do vesnice skutečně vnikla asi ve 21:30 hodin skupina třiceti Banderovců a dožadovali se potravin. Jednomu z občanů se podařilo odebrat Banderovci zbraň a zajistit ho. Poté onen občan zahájil palbu z automatu, načež banderovská skupina uprchla do lesa u Ždánic, okres Kyjov.¹⁵² Po tomto zjištění vojenské jednotky a příslušníci SNB vybudovali zajišťovací čáru: Kroměříž – Ivánovice na Hané – Vyškov – Slavkov – Hustopeče – Břeclav. Úsek Břeclav – Valtice byl obsazen jízdními hlídkami. A začalo pročišťování prostoru východně od Jdomek – Brankovice – Bučovice – Mutěnice – Hodonín – Břeclav.

Však ani tato opatření nezastavila nebo nezabránila dalšímu pohybu Banderovců přes jižní Moravu na západ. Již 19. srpna na silnici u Račic, okr. Vyškov poškodilo 7 Banderovců jízdní kolo dělníku Vlčkovi. Ten den byal zaznamenána skupina UPA i na severní Moravě v okrese Krnov. V ranních hodinách 20. srpna se šestice mužů plížila podél železniční trati u obce Hrušek u Hodonína směrem k Lanžhotu.¹⁵³ Z noci 21. na 22. srpna přešla větší skupina přes vinici Jezeřany v okrese Mikulov do státního lesa u Moravského Krumlova. Nejspíš se

150Byly zjištěny 3 radiostanice krycí jména Adam – David - ?), Dotyčné hlasy: smíšená polština, ruština a několik německých slov. ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 8

151ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 8-9.

152Jeden ze zajatých Banderovec se jmenoval Jaroslav Kostevič, přezdívkou Tetzka, narozen 1. 8. 1922 Ruské Selo, okr. Dubecko, Ukrajina, svobodný, obuvník. V roce 1941 byl v Německu na práci v dolech, pak utekl a bojoval proti Němcům. V roce 1946 se přidal k Banderovcům, ke skupině Hromenko. Byl vyslechnut a udal, že skupina má 30 mužů, asi 3 těžké kulometry, 5-6 samopalů. Zbytek je vyzbrojen puškami. Členové jsou vesměs Ukrajinci.

153ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 19-20.

jednalo o Hromenkovu sotňu, protože svědkové uváděli, že viděli asi 30člennou skupinu. Směr dalšího postupu této skupiny byl přes Ivančice do údolí řeky Jihlava.¹⁵⁴

První zprávy o možném průchodu Banderovců prostorem Moravskoslezských Beskyd se objevily až ve druhé polovině srpna. Ve večerních hodinách 21. srpna byla dokonce provedena uzávěra státní hranice v oblasti okresu Český Těšín, která však byla již druhý den zrušena. Nedaleko hranic na polské straně byl hlášen pohyb větší banderovské skupiny.¹⁵⁵ Ke zjištění bezpečnostní situace byla provedena rozsáhlá akce, nařízená ostravskou expoziturou ZNV na dny 22. - 25. srpna. Nakonec se ukázalo, že podle předběžných úvah se jednalo o planý poplach. Nebezpečí ale neustále přetrvávalo. S platností od 1. září 1947 byly proto realizována další bezpečnostní opatření. Byly zřízeny zpravodajské hlídky, které tvořili příslušníci Státní bezpečnosti a kriminální služby v Ostravě. Navíc byly posíleny stanice SNB v exponovaných místech. (Stanice SNB Bílá, Bukovec, Bystřice n. O., Čeladná, Dolní Lomná, Mosty u Jablunkova, Návsí, Nýdek, Staré Hamry atd.) Dále byly zřízeny tři pohotovostní oddíly ve Frýdku-Místku, Jablunkově a Ostravě, jejichž hlavním úkolem byla likvidace banderovských skupin.¹⁵⁶

Jelikož se množily případy, že se Banderovcům až příliš snadno podařilo překonat řeku Moravu, Zemský národní výbor v Brně vyhlásil zákaz chytání ryb v řece Moravě a jejich přítocích mezi Tlumačovem a Veselí na Moravě v době od 17:00 do 9:00 hodin, aby prostor mohl být neustále a nerušeně střežen. Dále byla důkladně zajištěna všechna plavidla, aby se tak zamezil převoz přes řeku. I když na druhou stranu musel ZNV v Brně uznat, že zprávy o Banderovcích je třeba brát s rezervou, protože obyvatelstvo považuje za Banderovce každého podezřelého muže. Podle ověřených zpráv se na Moravě pohybuje jen několik menších skupinek Banderovců, kteří si počínají velmi ostražitě.¹⁵⁷

Měsíc srpen se přehoupl do své poslední třetiny a pronikání banderovských skupinek pomalu, přesto znatelně stoupalo podél celé moravsko-slovenské hranice. A hlášení o podezřelých osobách den po dni se navyšoval. Dne 23. srpna prošlo třináct Banderovců u Lhoty, okrese Zlín, kteří si v obci vyžádali mapu a pokračovali dál k Napajedlům. Měli na sobě vojenské stejnokroje, samopaly, pušky, ruční granáty. Dále byli Banderovci spatřeni v

154ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 39.

155Npor. Šilhan velitel v Jablunkově hlásil 22. srpna Zemskému velitelství SNB Brno, že navázal styk s orgány vojenskými polskými orgány v Istebné, s velitel por. Sosnovski. Ten zdělil že na slovenské straně podél hranic směřuje na západ banderovská skupina, která čítá asi 80 mužů a československých hranic by mohla dosáhnout během noci na 22/8 v prostoru Jablunkova. Asi stejně velká skupina postupuje stejným směrem slovenským územím. 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 39.

156KALOUS, Jaromír, ŽÁČEK, Rudolf, *Střetnutí s banderovci na Morávce*. In: Těšinsko 1990, č. 1, s. 17 (-20).

157ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 39.

okrese Jeseník nebo Uherský Brod. V okrese Boskovice byla v noci vystřelená modrá raketa. Tyto světelné rakety byly používány jak armádou, tak Banderovci. V tomto případě šlo zřejmě o Banderovce, protože zde byla spatřena větší skupina UPA. 13 členná skupina, mluvící česky, slovensky, rusky a polsky přebrodiva řeku Moravu při soutoku řeky Vranovské a řeky Moravy a pokračovali ve směru na Mikulčice, okres Hodonín. Skupina 10 neznámých mužů přišla do Četěchovic v okrese Kroměříž. Zde žádali jídlo. Byli oblečeni v civilních šatech i uniformách a dotazovali se na cestu do Brna. V okrese Kyjev zadržela hlídka SNB jednoho muže. Jednalo se o Vladimír Wojtovicz, člen skupin Hromenko. Vypověděl, že na začátku pochodu přes Slovensko čítala sotňa asi 100 lidí. Na Moravu dorazili asi v počtu 38 Banderovců do obce Salaš v uherskohradištském okrese. Zde ale pro slabost opustil skupinu a pokračoval v cestě sám. Měl u sebe neuměle nakreslenou mapu Moravy. Desetičlenná skupina navštívila samotu Hluboká u Velké Bíteš, okres Velké Meziříčí.¹⁵⁸

Hromenkova skupina prošla obvodem obce Jezeřan v okrese Moravský Krumlov a směřovala západním směrem. Podle stop jsou členové velmi špatně obuti. Cestou lámali kukuřičné klasy a ohryzávali je. Tato sotňa překročila řeku Moravu jižně u Napajedel u obce Jarošova. Protože byla skupina značně unavená, tak nějaký čas odpočívá v buchlovských a ždánických lesích v okrese Kyjov, kde bylo zaznamenáno několik případů spížování. Po vojenské zásahu 20. srpna¹⁵⁹ se skupina rozdělila na jednotlivé menší skupinky v síle 3-7 mužů, které pronikly směrem jihozápadním na Klobouky a na Hodonín. Dále pokračovali v pronikání na Moravský Krumlov

Skupiny, které pronikaly na Hodonínsko, pokračovaly v cestě podél Moravy na les u Lanžhota směrem do Rakouska. Podle náčrtku, u zadrženého Wojkovicze lze totiž soudit, že Hromenko zjistil, že na severu nepronikne, a proto se obrátil na jih.¹⁶⁰ Dne 24. srpna 1947 dorazila skupina k Nové Bystřici asi 6km od rakouských hranic. Ještě tu noc překročila skupina hranici. Když se dozvěděli, že jsou v okupační zóně spravované SSSR, rozhodl se „Hromenko“ nevracet do ČSR, ale využít lesnatého terénu na česko-rakouské hranici. Skupina kopírovala tuto hranici, až 10. srpna dorazila do americké okupační zóny.¹⁶¹

158ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 45.

159Do večerních hodin vyčištěn vojenskými jednotkami v síle 1500 mužů prostor lesů „Hradicko“ a „Klečtěnec“ - Zdouky – Roštín – Brankovice – Bučovice. Vyčištěn prostor Borkovany – Mutěnice jednotkami o síle 460 mužů. Uzavřen prostor řeky Moravy od Veselí až po Kroměříž jednotkami o síle 210 mužů.

160ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 47.

161Z celkového počtu 120 mužů, se podařilo jen 36 mužům dostat k Američanům, z jiných údajů ze 108 příslušníků sotně bylo 45 zajatých, 32 odevzdáno polským orgánům, 7 zabitých při přestřelkách, 4 byli na rozkaz Hromenka zastřeleni a 52 se podařilo přejít. Z nich 32 šlo s Hromenkem a 15 postupovali samostatně.

Již 23. srpna přepadala v době 21-23hodin obce Radoskova, okres Velké Meziříčí, skupina 15-20 ozbrojených mužů. Vnikli do obytných domů, dožadovali se potravin, šatstva a obuvi. Většinou jim bylo vše dobrovolně vydáno. Trafikantovi odcizili asi 2000 kusů cigaret. Někde brali šicí potřeby a nůžky. V jednom obchodě si koupili cukr, umělý tuk a mouku. Platili v polské měně a žádali výměnu polských peněz za československé. Jednalo se s velkou pravděpodobností o část Hromenkovy sotně, která byla již zmíněným vojenským zásahem narušena a rozdrobena. Vedle Hromenkovy skupiny, která jako jediná přešla organizovaně naše území, začali častěji pronikat skupinky Banderovců z rozbitých stonů ze Slovenska. Dne 24. srpna v ranních hodinách hlásilo obyvatelstvo Liptáku, okres Vsetín skupinu 6-8 Banderovců. Nakonec se ukázalo, že šlo o členy Svazu brannosti ozbrojený puškami. Tady se projevila horečná agitace národních výborů o tom, že všechny podezřelé osoby se musí hlásit. Tato hlášení značně ztěžovalo práci vojenských bezpečnostních oddílů. Jiná šestičlenná skupina u Jednic, okres Brno, zadržela Josefa Ivančoviče a zatáhla ho do lesa. Skupina mu vzala peníze, hodinky, doklady a dotazovali se na bezpečnostní poměry a jak jsou rozmístěny hlídky, poté ho propustili.¹⁶²

Ke konci srpna byly podezřelé osoby spatřeny ještě v obci Kroužek na Vyškovsku. Od obce Ochoz ve směru na Adamov prošlo 6 Banderovců. Čtyři Banderovci zastavili auto Arnošta Kubát na státní silnici v okrese Česká (Brno-venkov), poté co ho vyslechli, ho propustili. Ve zpětném zrcátku viděl Kubát ještě přejít přes silnici asi 30 mužů.¹⁶³

Dne 27. srpna byl zajat další příslušník UPA v obci Pelhřimov okres Krnov. Dalším třem se podařilo uprchnout. V lese u Chroustova se pohybovala skupina 3 Banderovců, jež šli proti proudu řeky Jihlavy směrem na Vladislav okres Třebíč. Není vyloučeno, že za nimi mohla jít silnější skupina a tito muži hledali vhodnou cestu. Ve stejném okrese jen o několik kilometrů západně ve 14 hodin u obce Okřešic skupina 10-12 mužů získala nějaké potraviny a mapu okresu Třebíčska. Tentýž den se objevili Banderovci u Letonic nedaleko Vyškova.¹⁶⁴

Ne všechna hlášení o podezřelých osobách musíme připisovat na vrub skupinkám Banderovců. Musíme také počítat s rozptýlenými válečnými zajatci, tuláky a cikány, snažícím se vyhnout soupisům. Během pátrání byl zadržen větší počet německých válečných zajatců, kteří v poslední době ve velkém počtu opouštěli selské usedlosti, na něž byli přiděleni na práci a snaží se dosáhnout rakouských hranic. Jen v záchranném pásmu na Českomoravské

ŠMIGEL, Michal, *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 179.
162ABS 07-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 55.
163ABS 07-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 68.
164ABS 07-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 71.

vysočině bylo v poslední době zadrženo 24 německých zajatců a odevzdáno do vojenského zajateckého tábora. Zneklidnění obyvatelstva způsobily zvláště zprávy, které docházely ze Slovenska a moravsko-slovenského pomezí, které uveřejnily některé denní listy, jako i přehnané nebo vymyšlené zprávy jednotlivých občanů.¹⁶⁵

Měsíc červenec byl přípravou na silnější a častější vpády banderovských skupinek ze Slovenska. Cílem této kapitoly nebylo přesně zmapovat postup pohybu skupin, protože v této době ještě nebyla důkladně propracována zpravodajská síť, a tak by byla hlášení neúplná. Je také pravděpodobné, že některé skupiny nebo jednotlivci byli hlášeni i několikrát v ose svého pochodu. Chtěl jsem poukázat na okresy, kde byl výskyt banderovců nejčastější, a kde s největší pravděpodobností se budou pohybovat skupiny, které přijdou na Moravu v září. Bude o tom ještě v následujících kapitolách řeč, ale Banderovci se pohybují ve stejném směru. Můžeme to pozorovat na sotních Hromenko a Burlaka, které procházely přes Slovensko po stejných stezkách a cestách.

¹⁶⁵Jako příklad 26/8 spatření v okrese Želetavy 2 ozbrojení muži puškou, po prošetření šlo nakonec 2 lesníky. ABS 307-103-10, *Zjištění a objevení se skupin UPA na území Moravy a Čech*, s. 68.

VII. Začátek akcí na Moravě

VII.1 Kordon „Vlára“, postup při potírání UPA

Příslušníci UPA, kteří přicházeli v menších skupinkách na území Moravy a Čech, se dostali na území méně členité a s méně zalesněným terénem s hustší komunikační sítí, což umožňovalo skupinám rychlejší přesun a méně vyčerpávalo i Banderovce. Terén jim i tak poskytoval dostatek úkrytů i v menších lesních celcích. To co se mohlo zdát určitou výhodou pro členy UPA, mělo i své stinné stránky. Hustá komunikační síť umožňovala také bezpečnostním orgánům rychlý přesun do míst, kde byli Banderovci spatřeni. Tím, že naše území bylo poměrně hustě osídleno, docházelo i k častějším případům kontaktu Banderovců a civilního obyvatelstva, proto se museli mít Banderovci na pochodu více na pozoru, aby se zbytečně neprozradili. K zastavení postupu přes Moravu vytvořily jednotky SNB a vojska na řece Moravě a Bečvě zajišťovací kordon „Vlára“.¹⁶⁶ První rozestavení a umístění zajišťovacího kordonu Vlára vypadalo následovně:

Velitelství Vlára mělo své sídlo v Uherském Hradišti. Velitelem byl ustaven pplk. Beneš, který měl na starost rozdělení úseku od severu na jih podél řeky Moravy. Rozdělení úseku od severu k jihu:

- a) Velitelství „Karel“¹⁶⁷ mělo své hlavní sídlo v Záhlinice a velitelem byl ustaven mjr. Nudera. Měl k dispozici pro svůj úsek 7 důstojníků, 649 mužů. Operační pásmo se rozkládalo od Lověšic (jižně od Přerova) po říčku Dřevnice a osadu Žlutava
- b) Velitelství „Nepomuk“ sídlilo v Napajedlech. Tento úsek měl na starost škpt. Václav Bečka. Ke střežení úseku měl 9 důstojníků, 2 rotmistry, 178 důstojníků. Pro lepší činnost se úsek dělil na dvě roty: rotu Nepomuk 1 se sídlem v Napajedlech a rotu Nepomuk 2, která byla umístěna v Babicích. Toto velitelství hlídalo jižní hranice Uherského Hradiště.

¹⁶⁶FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 210.

¹⁶⁷Velitelství „Karel“ se dělí na sedm podúseků, označených Ia až Ig. Severní hranice úseku Ia byla posunuta až po jižní okraj Přerova. Tento úsek byl posílen ještě o 15 mužů. Velitel Ia udržuje spojení s SNB v Přerově.

c) Velitelství „Podzim“ mělo hlavní stan v Bzenci, jemuž velel mjr. František Svoboda.

Úsek tvořily tři roty: vel. rot: Podzim 1 – Nedakonice

vel. rot: Podzim 2 – Ostroh

vel rot: Podzim 3 – Lideřovice

Dohromady se zde proti Banderovcům soustředilo mužstvo v počtu 16 důstojníků, 6 rotmistrů a 336 mužů, kteří měli na starost jižní hranice Strážnice.

d) Velitelství „Jan“ bylo v Hodoníně (ONV). Velitelem byl jmenován npor. Němec, pod jehož velení spadalo 400 mužů. Velitelství „Jan“ operovalo od jižní hranice silnice Lanžhot – Kůty až po slovenskou hranici, kde navazují slovenští příslušníci NB

V případě naléhavého nasazení byly k dispozici motorizované zálohy:

f) Prapor SNB Zlín – krycí jméno Václav. Velitelem byl mjr. Justa. Tento prapor čítal 280 mužů.

g) Prapor SNB Uh. Hradiště – krycí jméno Stanislav. Velitelem byl škpt. Blahýnka. Stav praporu byl 220 mužů.

h) Prapor SNB Uh. Brod – krycí jméno Josef. Zde velel mjr. Nováček. Prapor v Uh. Brodu měl 300 mužů.

Zajišťovací kordon Vlára samozřejmě doplňovala stávající síť stanic SNB, které na východ od Moravy podporovaly stanice nové (expozitury). Pro toto zajištění se používala smluvená světelná znamení. Červená raketa signalizovala, že jednotka potřebuje pomoc a zelná znamenala napadení vlastní palbou.¹⁶⁸

V rámci každého oblastního velitelství bylo pro obvod jeho působnosti zřízeno a) oddělení pořádkové b) oddělení kriminální c) oddělení státní bezpečnosti. Ze zvláštních služebních důvodů mohly být zřízeny v sídlech okresních národních výborů, po případně i v jiných místech, pro obvod působnosti přesahující správní okres pobočky oddělení kriminálního nebo oddělení státní bezpečnosti.¹⁶⁹

Za účelem znemožnění přechodu UPA, které od září začaly přicházet na Moravu v úseku „Karel“ ve větším počtu, byla zřízena další záchytná linie – železniční trať Přerov – Břeclav. Přes den (od 6.30 do 19.30 hod) postaví zdejší velitelství úseku „Karel“ pouze

¹⁶⁸ABS 307–53-3, *Rozkaz č. 2*, 8. červenec 1947 s. 149.

¹⁶⁹ABS 307–61-2, *Zásady organizace Sboru národní bezpečnosti*, s. 48.

jednočlenné hlídky na dohled a s výhledem do terénu, rozmístěné podél železniční tratě. V noci (od 19.30 do 6.30) budou postaveny dvou až tříčlenné hlídky ve vzdálenosti 50 až 150m. Nej hustší síť hlídek se stavěla v jižních podúsecích (jižně od Záhlinic).¹⁷⁰

Bandy UPA pronikaly na Moravu především v prostoru Bylnice. Dále začaly skupinky Banderovců pronikat i do okolí Čadce přes Javorník, a pak postupovaly buď po severním okraji vizovických lesů, nebo přes vsetínské vrchy směrem na západ k řece Moravě. Zpravodajské poznatky ukázaly, že Banderovci postupují podle vytyčeného plánu, a když budou mít příležitost, tak se opět vrátí na původní osu pochodu. Banderovci se snaží obejít levé křídlo a „oťukávají“ obranné pozice, aby věděli, jak silné postavení je proti nim vybudováno.¹⁷¹

Velitel soustředěného oddílu pplk. Beneš vydal 9. září pro další zlepšení obraného postavení rozkaz o nové organizaci úseku „Karel“. Řízením tohoto úseku byl pověřen dosavadní velitel mjr. Nudera, jehož hlavní stan byl přemístěn ze Záhlinice do Hulína. Pro lepší řízení byl úsek „Karel“ ještě rozdělen na dva podúseky.

- a) Podúsek Karel I (Hranice – Přerov), velitel škpt. Blahýnka, umístění Lipník, 7 důstojníků, 503 mužů, 1 kulomet, 213 samopalů, 1 radiostanice. Délka úseku cca 30 km. Celý úsek byl ještě rozčleněn na čtyři operativní skupiny.

Skupina 1, npor. Skácel + 86 mužů, místo Hranice

Skupina 2, npor. Kocián + 86 mužů, místo Lipník

Skupina 3, por. Klajbl + 167 mužů, místo Osek

Skupina 4, por. Hrbek + 115 mužů, místo Prosenice

Záloha: 40 mužů, sídlo Hranice a Lipník v každé po 20 mužích

- b) Podúsek Karel II (Přerov – ústí Dřevnice do Moravy), velitel mjr. Justra, umístění Hulín, 7 důstojníků, 642 mužů, 4 kulometry. Délka asi 35 km

Skupina 5, por. Kohoutek + 73 mužů, místo Lověšice

Skupina 6, vrch. strážm. Vlach + 66 mužů, místo Říkovice

¹⁷⁰ABS 307-53-3 *Rozkaz č. 1*, 6. září 1947. s. 151.

¹⁷¹ABS 307-53-4, *Banderovci*, s. 132.

Skupina 7, pro. Růžička + 67 mužů, místo Břest
Skupina 8, vrch. strážm. Zbránek + 61 mužů, místo Hulín
Skupina 9, vrch. stráž. Svoboda + 71 mužů, místo Záhlinice
Skupina 10, npr. Kamberský + 120 mužů, místo Tlumačov
Skupina 11, kpt Šulc + 180 mužů, místo Kvasice

Záloha: 42 mužů, sídlo Hulín.¹⁷²

Jednotlivé podúseky se organizovaly podle síly čety a družstva, podle vojenské organizace (četa asi 30 mužů, družstvo 1 + 9), jako tomu bylo doposud. Velitelé podúseků Karel I a II vypracovali vždy jen předběžné administrativní a materiální návrhy, které předložili ke schválení veliteli úseku. Taktická hlášení zpravodajského charakteru mají prioritu před všemi ostatními hlášeními a musí se dostat, co nejrychleji k příslušným orgánům, aby mohly neprodleně zasáhnout. To znamenalo, že velitelé podúseku se museli rozhodovat rychle, samostatně a přílišnou administrativou nezpomalovat probíhající akce proti Banderovcům. Reorganizace nabyla platnosti 10. září 1947 ve 12 hodin. Také dosavadní číslování podúseku se tímto zrušilo.

Spojení mezi jednotlivými podúseky, hlavně v místech řídkěji obydlených, zprostředkovávají hlídky. Všechny denní i noční hlídky se musely velmi dobře orientovat ve svém určeném prostoru. Také hlídky musely znát postavení obou sousedních hlídek, aby jim pomohly palbou při napadení, ale zároveň se navzájem neohrožovaly. Hlídky se měly řídit heslem „vidět a sám nebýt viděn.“ Noční službu tvořilo vždy 70% celkového stavu hlídek a při nepříznivém počasí se to mohlo snížit na 60%. Nesmělo se tedy stát, že 50 členná jednotka postaví do noční hlídky 12 dvojhlídek tj. 24 mužů.¹⁷³

V důsledku učiněných opatření byl skupinkám Banderovců, když ne znemožněn, alespoň značně ztížen přechod přes řeku Moravu v místech, kde se Banderovcům bez větších potíží dařilo přecházet. Podle několika sporých zpráv je patrné, že Banderovci se pokusili hledat jiné cesty a uhýbají na sever. V poslední době byly zaznamenány skupinky UPA v hostýnských lesích.

Tím, že se podařilo zabránit překročení řeky Moravy a pronikání více na západ, nebylo ještě zdaleka dosaženo vytyčeného cíle – tím byla úplná likvidace banderovských

¹⁷²ABS 307–53-4, *Rozkaz č. 3*, s. 103.

¹⁷³ABS 307–53-4, *Rozkaz č. 3*, s. 104–5.

skupin. Za tím účelem byly létací oddíly SNB reorganizovány v létací prapory. Stíhací prapory byly umístěny ve Zlíně, Uherském Brodě a Uherském Hradišti asi v počtu po 300 mužích a dále ve Vsetíně, Vizovicích a Valašských Klobukách po 25 – 30 mužích. Úkolem stíhacích oddílů (LO) bylo zasáhnout v místě, kde se Banderovci objevili. Létací oddíly měly obklíčit takovéto skupiny a následně je zneškodnit. Pro stoprocentní zásah LO bylo přesné určení místa, na kterém se podezřelí zdržovali. Jelikož zprávy v mnoha případech přicházely se 6 až 8 hodinovým zpožděním, kdy Banderovci neznáma za takovou dobu urazily i několik desítek kilometrů, vyjížděly LO často do inkriminovaných míst se značným zpožděním. Pro úspěch LO bylo tedy důležité, aby zprávy dostávaly v co nejkratším čase a dále se měly lépe zpracovávat stopy, objevené na místě výskytu členů UPA.¹⁷⁴

Pro zlepšení zpravodajské situace místní stanice SNB vysílaly do míst, kde se objevili nějací členové UPA, silné hlídky, jež okamžitě prověřily informaci důkladně co do věrohodnosti a pravděpodobnosti.¹⁷⁵ Na Moravě se ještě potulovali němečtí váleční zajatci a cizí státní příslušníci, kteří zde byli umístěny na práci. Lidé v těchto uprchlících, kteří mluvili cizí řečí, viděli Banderovce a tak často zbytečně alarmovali bezpečnostní složky. Členové UPA z pravidla chodili v zašpiněných uniformách nejrůznějších armád, ale také v ukradeném civilním oblečení (alespoň jeho části), byli ozbrojeni samopaly, puškami nebo schovávali jen pistole.¹⁷⁶ Na zádech nosili batoh nebo pytel. Pohybovali se ve skupinkách od 3 do 30 mužů. (U nás skupinky nebývaly tak početné). Ale při shánění jídla na samotách vysílají jen jednoho muže a zbytek hlídá venku nebo v blízkém lese.

Pokud hlídka při prověřování zjistí, že zpráva byla pravdivá, zahájila pronásledování a zároveň vyrozuměla příslušné MNV a stanice SNB o předpokládaném směru postupu UPA, aby dotyčné bezpečnostní orgány měly dostatek času připravit obranné postavení. Bylo nutno brát v úvahu i to, že skupina mohla uhnout ze svého směru. Hlídky se zpravidla vysílají na samoty k východům z lesa, podél vodních toků, údolími apod. V místech, kde se předpokládal výskyt skupin UPA, se hlídky zdržovaly delší dobu. Neznámé osoby byly perlustrovány a povozy prohlíženy. Banderovci se mohli vydávat za dělníka, vracejícího se večer z práce, a přidat se do skupiny dělníků. Když byla zpráva pravdivá, zalarmoval se nejbližší stíhací oddíl.¹⁷⁷

¹⁷⁴ABS 307–53-4, *Banderovci – potírání*, s. 127.

¹⁷⁵Při hodnocení zpráv braly hlídky vedle hodnověrnosti svědka, za jakých okolností domnělou tlupu viděli, zda ji viděli v noci nebo ve dne. Navštívila je banda v domě. Vyšší velitelé, u nichž se zprávy soustředily, pak posoudili, zda šlo skutečně o Banderovce nebo ne.

¹⁷⁶Často se po našem území beze zbraně, protože je při překročení hranic zahodili.

¹⁷⁷ABS 307–53-4, *Banderovci – potírání*, s. 129.

Banderovci postupovali zásadně lesem a v noci. Přes den odpočívali v houštinách. Ve velkých lesích se pohybují i přes den. Nikdy si nezdrželi na jednom místě déle než jeden den. Jen ve výjimečných případech, kdy putují několik dní bez zastávky, se zastavili na delší dobu. Při náznaku jakéhokoliv nebezpečí nebo ozbrojené překážky se skupiny rozdělily na menší celky a pak se opět za zabranou spojily. Uzavřeným vesnicím se vždy vyhnuly. Na samotách se dožadovali jídla, map a informací o povaze terénu, o orgánech SNB nebo vojsku. Místních obyvatel se ptali na různá města, poté vyšli tím směrem, ale pak s vytyčeného směru uhnuli, aby zmýlili obyvatele a tím tak bezpečnostní orgány. Když narazili na překážku nebo podezřelé místo vyslali průzkumnou hlídku. Banderovci byli ostražití, rychlí a houževnatí. Denně ušli 30 až 40 km. Bojům se SNB nebo vojskem se vyhýbali a při kontaktu se dali na útěk. Pokud se stalo, že byli obklíčeni, se však pokusili rychle probít z obklíčení.¹⁷⁸

LO a LP byly vždy nasazeny zásadně před skupinu UPA, někdy na čáru, na které se objevila, nebo dokonce za ní. Při určování záchytné čáry se bralo v úvahu, kdy byla skupina objevena, kdy byla podána první zpráva a za jakou dobu se mohly LO po případně jiné oddíly dostavit na místo. Příslušníci museli počítat s největší možnou rychlostí pohybu skupiny, protože v nebezpečí se Banderovci pohybovali i klusem. Když byl v dané lokalitě dostatečný počet sil, pokusily se na malém prostoru skupinu obklíčit. Pokud je ve směru skupiny pevná záchytná čára, například řeka Morava, a skupina se k ní přiblížila, byly nasazeny všechny síly, aby skupina byla zatlačena k řece a zneškodněna. Stanoviště se měly zaujímat spíše ve volném terénu, s možností vhodného úkrytu, protože volný terén nabízí lepší výhled do okolí. V noci stály hlídky na místě a přes den se prováděly prohlídky okolí. Byly obsazeny všechny mosty a přechody přes řeku. Když záchytnou čarou byla řeka, tak se hlídky stavěly na opačné straně, než ze které byl očekáván příchod UPA. Příslušníci SNB měli využívat k maskování keřů, stromů a přírodních skrýší, aby nebyli vidět, ale sami měli dobrý výhled na řeku. Ze záchytné linie byly vysílány ve dne případně i v noci silné průzkumné hlídky do předpolí. Stavěly se hlídky, které zpravidla tvořili dva muži a na samotách nejméně tři muži. V záchytné čáře, ale spíše za čarou, se zřizovaly silnější úderné oddíly připravené k nasazení v místě, kde došlo k boji nebo průniku skupinky Banderovců. Když Banderovci totiž čáru prorazili, postavily se jim zesílené oddíly na příhodných místech na odpor. Úderné oddíly byly rozmístěny vhodně podél celé obranné čáry. Hlídky se stavěly na viditelnou vzdálenost, místech

178ABS 307–53-4, *Banderovci*, s. 133.

pravděpodobného průniku nepřítele, se tato linie zesílila, případně se postavil celý bojový oddíl vyzbrojený kulometem. Velitel celé akce si zřizoval stanoviště tam, kde mohl nejrychleji dostat zprávu a kde byla záloha.¹⁷⁹

Při čištění lesů se stanovila doba začátku akce. Určil se postupný cíl. Domluvily se hesla, spojení, seřazení jednotlivých skupin. Prohledávalo se křoví, houštiny, vývraty, strže, chaty, boudy, a hájovny, nezapomínalo se na koruny stromů (zvláště listnatých). Všechny osoby v lese a povozy se kontrolovaly s použitím služebních psů.

Pokud byl dostatek sil, ustavily se dva pátrací sledy. Druhý sled následoval ten první asi na vzdálenosti několika kilometrů, aby nedošlo k nějakému omylu. V každém případě šel za prvním sledem zesílený oddíl, který měl zasáhnout při střetnutí s členy UPA. Jinak celý akční prostor byl obsazen hlídkami, které musely zůstat na místě pro případ, že by členové UPA chtěli uniknout do stran. Těchto akcí se účastnili i příslušníci StB, kteří zde dohlíželi na zpravodajskou stránku celé operace. Akce byla vedena vždy jedním směrem. Na straně opačné směru postupu byla zbudována silná zábrana tak, aby nedošlo k přestřelce s vlastními jednotkami. Zábrana se stavěla mimo les do volné krajiny. Spojky, které sledovaly postup celé operace, oznamovaly bočním hlídkám i záchytné linii o přibližování vlastních jednotek.¹⁸⁰

VII.2 Velitelství Sosna a situace od poloviny září 1947.

Zpočátku vedení akcí nebylo jednotné, a tím i stíhání členů UPA bylo ztíženo. První krok k jednotné spolupráci přišel 14. září 1947, kdy převzalo vojenské velitelství Brno velení na celém moravskoslezském území nad vojenskými a SNB jednotkami (zajišťovací postavení a stíhací oddíly). Tímto spojením SNB a armády vzniklo velitelství „Sosna“. Velitelem jednotek SNB a zástupcem velitele vojenského útvaru Brno pro záležitosti SNB v této akci byl pověřen plk. Košťák.¹⁸¹

Počínajíc datem 22. září 1947 v 0:00 hodin bude území ležící v prostoru od čáry Lanžhot – podél řeky Moravy do Kvasic – podél železniční tratě od Kvasic – přes Tlumačov – Přerov, dále Přerov – Kozlovice – Grymov – Malé Prosenice, dále údolí Bečvy po Hranice – železniční trať Hranice – Ostrava – Nový Bohumín a jižně podél československo-polských a dále podél moravsko-slovenských hranic zpět k Lanžhotu rozdělena na 3 podúseky.¹⁸²

179ABS 307-77-1, *Zkušenosti a poznatky o UPA*, s. 33.

180ABS 307-53-4, *Banderovci*, s. 136.

181ABS 307-77-1, *Zkušenosti a poznatky o UPA*, s. 35.

182ABS 307-53-5, *Směrnice pro potírání UPA*, s. 199.

- a) Podúsek „Habr“ tvoří prostor ohraničený od Lanžhota řekou Moravou (silnice Lanžhot – Hodonín) až po ústí Dřevnice do Moravy, dále silnice Otrokovice – Zlín – Vizovice – Lužná – Makyta a zpět moravsko-slovenské hranice po Lanžhot.

Velitel úseku: plk. pěch. Chvalovský, sídlo Uh. Hradiště.

Velitel jednotek SNB pplk. Beneš, sídlo Uh. Hradiště.

Prostředky:

- Zajišťovacím postavení od Lanžhota po soutok Dřevnice voj. prapor „Podzim“ a jednotky SNB „Jan“ (velitel škpt. Dvořáček, sídlo Hodonín)
- Stíhací oddíly (SO): jedna motorizovaná vojenská rota v Uh. Hradišti
 - jedna četa SNB v Uh. Brodě (1+36)
 - jedna rota SNB Zlín (1+156)
 - jedna četa SNB v Uh. Hradišti (1+36)
 - vojenský asistenční oddíl v Břeclavi (30 mužů)

- b) Podúsek „Palma“ tvoří prostor ohraničený čarou řeky Moravy od soutoku s Dřevnicí po Kvasice, dále železniční trať Tlumačov – Přerov – Kozlovice – Grymov – Malé Prosenice – údolí Bečvy přes Hranice – Valašské Meziříčí – Rožnov – Horní Bečva – Zlámaná – podél moravsko-slovenské hranice k Makytě – Lužná – silnice Vizovice – Zlín – soutok Dřevnice.

Velitel úseku: pplk. pěch. Ressler, sídlo Přerov

Velitel jednotek SNB: mjr. Nudera, sídlo Přerov

Prostředky:

- V zajišťovacím postavení od Dřevnice po Hranice jednotka SNB „Karel“¹⁸³

¹⁸³Úseky Karel zůstaly zachovány a plnily zadané úkoly. Můžeme si to ukázat na podúseku Karel I, skupina 4, velitel por Hrbek, zástupce vrch. stráž. František Koutný. Skupina 4 měla za úkol zamezit členům banderovských band přechod přes údolí řeky Bečvy v úseku od východního okraje Přerova, přes Kozlovice – Grymov až po Malé Prosenice. Celková délka úseku byla 7km. Skupina měla stav 1 + 115 příslušníků SNB, kteří jsou rozdělení do 4 čet. První četa: velitel vrch. stráž. Alois Horký v síle 30 příslušníků SNB. Třetí četa: velitel vrch. stráž. Karel Fořt v síle 28 příslušníků SNB, jsou ubytováni v Kozlovicích. Druhá četa: velitel vrch. stráž. František Lipský v síle 29 příslušníků SNB, ubytována v Gymově. Čtvrtá četa: velitel vrch. stráž. Jan Caha v síle 28 mužů SNB. Nachází se v blízkosti Bečvy, kde mezi vrbovými keři by mohlo dojít k přechodu Banderovců a v takových případech se jevila nutnost okamžitého zásahu nejen určené pohotovosti, ale mužstva, které má odpočinek. Ponechána četa přímo v Grymově-(soustředěna nanejvýše do 4 domů). Dne 23. 9. 1947 byla reorganizována denní a noční služba. První a třetí četa v Kozlovicích se ve službě střídají po

- Stíhací oddíly (SO): jedna motorizovaná rota prapor „Jindra“ v Přerově
jedna rota SNB (50 mužů)
vojenské asistenční oddíly po 30 mužích v posádkách
Holešov, Hranice, Valašské Meziříčí
- c) Podúsek „Jasan“ tvořil prostor ohraničený železniční tratí Hranice – Ostrava- Nový Bohumín – podél československo-polské hranice na jih – dále podél moravsko-slovenských hranic k Zlámané – údolím Bečvy přes Horní Bečvu – Rožnov – Valašské Meziříčí – Hranice.

Velitel úseku: pplk. pěch. František Pospíšil, sídlo Nový Jičín

Velitel jednotek SNB: škpt. Jaromír Daněk, sídlo Nový Jičín

Prostředky:

- V zajišťovacím postavení od Hranic po Polanku jednotky SNB „Slezan“ (dříve „Ostravica“).
- Stíhací oddíly (SO): jedna četa SNB v síle 1+29 mužů se sídlem v Nové Jičíně
vojenské asistenční oddíly po 30 mužích v Novém Jičíně,
Frenštátě a Frýdku

Záloha: vojenská motorová rota prapor „Jindra“ v Kroměříži, 1 rota SNB v počtu 120 mužů v Kroměříži.¹⁸⁴

Na začátku října 1947 vydalo velitelství Sosna nové směrnice k potírání skupin UPA. Prvním krokem byla reorganizace záchytných postavení. Uzávěra na Moravě, Bečvě a Odře byla tlupami UPA pravděpodobně již postřehnutá, a proto se jim asi dařilo, také za pomoci místních zpravodajců nebo svých spojek, po malých skupinkách pronikat přes obraná postavení. Toto pronikání se dělo ve směrech:

- Od slovenských hranic přes Vizovice, Napajedla, Chříby, Vyškov, Tišnov, Velké Meziříčí, Telč do Čech, nebo s odchylkou z Vyškova přes Boskovice – Nové Město do Čech a v menším měřítku ve směru Kněžpolský les, Koryčany, Krumlovský les,

24 hodinách. Hlídky jsou rozmístěny asi ve vzdálenosti 200 kroků. Četa, která byla ve službě, stavěla 4 denní hlídky. Všechny pevné hlídky byly 3 členné a za noci ve stanovenou hodinu vycházel jeden z jejích členů na obchůzku, aby navázal spojení se sousední hlídkou (podle klíče, který byl předem vydán). To dát do poznámky k úseku Karel jako příklad, že ty jednotky zůstaly. ABS 307–53-5, *Opatření proti Banderovcům*, s. 4.

184ABS 307–53-5, *Směrnice pro boj s UPA v zemi moravskoslezské*, s. 197.

Třebíč, Telč.

- Hranice – Štenberk – Zábřeh – Moravská Třebová – Nové Město na Moravě.

Těchto směrů se bandy tvrdošijně držely, což může opět potvrzovat domněnku o vytyčené cestě. Nově se objevily skupiny v prostoru Nýdek (Jablunkovsko), Staré Hamry a rozptýlily se všemi směry.¹⁸⁵

Začátkem dne 9. října 1947 od 12 hodin začala akce, kdy se zpravodajsky muselo zajistit a přehradit těšínské a moravsko-slovenské pohraničí a dále důležité prostory a směry uvnitř Moravy. Vyčišťovací akce na Moravě přinutily většinou Banderovce, aby se stáhli na Slovensko. Několika menším skupinám se však podařilo ukrýt v terénu. Touto Akcí byly s největší pravděpodobností vyčištěny i Jablunkovské hory a větší skupiny UPA byly alespoň rozdrobeny. Skupiny zjištěné západně od řeky Moravy sledoval armádní oddíl.

Došlo k zesílení všech zpravodajských orgánů v SNB, MNV a civilních organizací. Národní výbory poučovaly obyvatelstvo, aby zprávy podávali v co nejkratší době. Není třeba, aby občané běželi až na stanici SNB, stačí, když použijí telefon MNV nebo i soukromý telefon. Lesní personál a obyvatelé samot, nebo menší skupina domů, by měla být na tuto možnost upozorněna. Hlídky nasazené v jednotlivých obcích mimo sídlo stanice, musely denně, hlavně v noci, vysílat jednu vícečlennou hlídku na samoty v katastru obce, v níž byly dislokovány. Hlídka procházela celou noc po vesnici, hlavně po periferiích. Pozorovat obyvatelstvo, zda některý z nich nenadržuje členům UPA.

Všem hlídkám bylo nařízeno, aby si všímaly pohybu cizinců a všechny neznámé podezřelé osoby kontrolovaly. V několika případech bylo zjištěno, že členové UPA byli doprovázeni Slováky, kteří přes den chodili po vesnicích a získávali potraviny a informace. V jiných případech si pro jídlo posílali děti, které z nevědomosti jim přinášejí potraviny. Za noci byly kontrolovány všechny osoby a povozy, jež projížděly řetězem hlídek. Kontroly se nejvíce soustředily na mosty přes řeku Moravu, případně na další toky. Staly se případy, kdy členové UPA (průzkumné hlídky) přešli bez problému přes most a jistý občan jim poradil, aby si vzali kosu při přechodu Moravy, že nebudou zadrženi.¹⁸⁶

Zpravodajství a sledování tlup z okresů Ostrava, Hlučín a Opava organizuje expozitura SNB Ostrava a zprávy dodává veliteli Jasan do Nového Jičína. Když se podezřelá skupina pohybovala v okrese Bruntál nebo Moravský Beroun a odtud na západ, předá o ní

¹⁸⁵ABS 307–61-1, *Banderovci – nová opatření k potírání*, s. 6.

¹⁸⁶ABS 307–53-4, *Banderovci*, s. 134.

zprávy přímo velitelství Sosna. Kromě toho provede expozitura SNB Ostrava speciální zpravodajské opatření v prostoru Jablunkov proti pronikání z prostoru Těšínska a proti jejich pomahačům.¹⁸⁷

¹⁸⁷ABS 307-53-4, *Banderovci*, s. 135.

VIII. Banderovci v Čechách

Podle posledních zpráv se na přelomu srpna a září 1947 podařilo menším banderovským skupinám projít Moravou a dostaly se až do Čech. Velitel SNB Praha plk. Kryštof předpokládal, že se banderovské skupiny budou snažit nejkratší cestou proniknout Čechami do americké zóny v Německu, takže budou pronikat jižními a jihozápadními Čechami. Těžištěm opatření proti Banderovcům leželo v úseku útvarů České Budějovice a Plzeň. Ministerstvo vnitra – Hlavní velitelství SNB uložilo ještě pohraničním útvarům SNB v Čechách, že všemi prostředky a silami, které měly k dispozici, zabránit proniknutí banderovských skupin přes státní hranice. Dále měly v co nejkratší době skupinky UPA vypátrat, pokusit je zajmout nebo zničit.¹⁸⁸ Dne 3. 9. 1947 převzal velitelství „Rudolf“ pplk. Rudolf Marek. Stanoviště tohoto velitelství bylo v Českých Budějovicích. Všechny zvláštní oddíly (např. létací oddíly), které byly zřízeny, byly nasazeny v prostoru Oblastního velitelství Tábor a České Budějovice a podléhají velitelství „Rudolf“.¹⁸⁹ Ke stíhání a k následnému zneškodnění skupin UPA přímo v terénu byly vytvořeny létací oddíly (LO), které byly dislokovány v prostoru jižních Čech. Velitelství „Rudolf“ z celých Čech povolalo posily a vytvořilo devět létacích oddílů. Na začátku válečných akcí proti UPA bylo velitelům LO dáno rozkazem vést válečný deník, do kterého měli zaznamenávat chronologicky všechny události i ty méně významné.¹⁹⁰

Rozestaveny byly takto: LO – 1 v Českých Budějovicích

LO – 2 Mezimostí

LO – 3 Jindřichův Hradec

LO – 4 Stráž nad Nežárkou

LO – 5 Trhové Sviny

LO – 6 Nové Hrady

LO – 7 Třeboň

LO – 8 Kaplice

LO – 9 Kamenice nad Lipou

Z těchto míst byly létací oddíly (LO) nasazovány k akcím do potřebných prostorů. Létací oddíl většinou tvořil jeden zkušený důstojník a třicet mužů. Podle zpráv byla morálka u

188ABS 307–120-7, *Banderovci – bezpečnostní opatření v Čechách*, s. 13.

189ABS 307–52-6, *Denní rozkaz č. 1*, s. 22.

190ABS 307–52-6, *Denní rozkaz, č. 2*, s. 29.

mužstva dobrá, ale nasazení v terénu odhalilo, že příslušníci SNB nebyli dostatečně tělesně zdatní a často onemocněli.¹⁹¹

Prvním předpokladem pro úspěšný boj byla dobře pracující zpravodajská služba, která ještě před nasazením bojových jednotek prověřila obyvatelstvo ohroženého kraje a obeznámila se s terénem. Létací oddíly měly pak větší šanci Banderovce zadržet. Operace na Slovensku a na Moravě ukázaly, že slabostí celé akce byl nedostatek zpravodajských hlášení. Všechna dosavadní hlášení pocházela od civilního obyvatelstva, která se často nezakládala na pravdě, a proto se musely všechny následně prověřovat. Tyto nedostatky mělo odstranit posílení zpravodajské sítě. A tak do 4. září 1947 bylo do prostoru jižních Čech odesláno 200 příslušníků StB. Orgány StB byly používány ke zpravodajské službě v celém prostoru a byly rozmístěny takto: OV – SNB Tábor 25, OV – SNB Jindřichův Hradec 51, OV – SNB Třeboň 28, OV – SNB Týn nad Vltavou 9, OV – SNB Kaplice 25. OV – SNB České Budějovice 39.¹⁹² Nejdále předsunuté zpravodajské prvky jsou v předpolí značně silné a dosahují svými čely, prostoru českomoravských hranic (Dašice na Moravě). Příslušníci StB necht' odstraní s klop kabátů všechny odznaky, které by mohly vzbudit podezření, že jde o příslušníky bezpečnostního sboru.¹⁹³

5. září byl po 20:00 hodině v Borkovicích, okres Třeboň, zajat první člen UPA v Čechách. Výslech nepřinesl žádných zvláštních poznatků. Podle všech poznatků zůstalo jádro Hromenkovy skupiny v prostoru Nové Bystřice, nebo přešlo do Rakouska. V terénu se pohybovaly pouze jednotlivci, nebo malé skupiny, které měly propátrat cestu na západ.¹⁹⁴

O den později dorazily k velitelství „Rudol“ další létací oddíly:

LO – 10 stanoviště v Počátkách

LO – 11 se sídlem v Deštné

LO – 12 v Černovicích

LO – 13 v Pacově.

LO – 8 byl 5. 9. přesunut z Tábora do Kaplic a LO – 2 z Mezimostí do Kardašovy Řečice.¹⁹⁵

Vzhledem k tomu, že velitelství „Rudolf“ chtělo nepřítele zachytit ve velmi rozsáhlém pásmu, rozhodlo se vybudovat klamná postavení, v němž stálým hlukem, osvětlováním předpolí, občasnou palbou, hodlalo donutit nepřítele, aby uhnul ze svého směru a při

191ABS 307–52-3, *Situační zpráva č. 1*, s. 88.

192Bližší rozdělení ABS 307–102-11, *Dislokace příslušníků StB, nasazených v akci Rudolf*, s. 7.

193ABS 307–52-6, *Denní rozkaz č. 6*, s. 29.

194Stav (Stav dne 6. 9. 1947 v 7.00 hodin ráno: 15 důstojníků, 351 gázistů m.sl.tř., 1 nákladní automobil, 18 osobních automobilů, 10 motocyklů, 5 služebních psů. ABS 307–52-3, *Situační zpráva č. 1*, s. 88.

195ABS 307–52-6, *Denní rozkaz č. 3*, s. 25.

obcházení narazil na předem připravené postavení. Dále v nejohroženějším směru bylo připraveno obranné pásmo v obydlých místech. Pokud by se nepřítel objevil už v týlu našeho postavení, je nutné ještě vybudovat jednu zábranu na Vltavě. LO-13 rozestavil klamně postavení na čáře počínající na jihu – severním okraji Počátek, podél státní silnice na Horní Cerekev, Nový Rychnov, Branišov, Bojanov, kde je severní hranice klamného postavení. Klamný manévr začal hned po rozmístění oddílu. Pro upoutání pozornosti se měly použít bílé rakety. Stanovištěm velitelství byla zvolena Horní Cerekev.

Obranné postavení vybudované společně s civilním obyvatelstvem (v malých vesnicích, samotách jsou vysláni 1 – 2 příslušníci SNB vyzbrojeni puškou a samopalem) se táhlo v pásmu ohraničeném na severu – od západu k východu obec Mnich severovýchodně Deštné, Bohdalín, Kamenice n. Labem; na jihu – od západu k východu obec Lutová, Staňkov až obec Smrčina; na západě – je toto pásmo ve směru podélného ohraničeno čarou na jihu k severu obcí Lutová, Žiteč, Mníšek, Pístina, Stráž nad Nežárkou, Ratiboř, Dolenský dvůr, Kardašova Řečice, Klenov, Rosička, Mnich. Na východě bylo toto postavení ohraničeno ve směru od jihu k severu čarou: rybník Smrčina, Peršlák, Lhota, Sedlo, Malíkov, Horní Pěná, Dívčí Kopy, Hladkov, Kamenice nad Lipou, Nová Ves. Toto rozmístění provedou LO – 10, 12, 9, 3, 11. Létací oddíl 2 se přemístil do Soběslavi, kde vybuduje postavení na Lužnici. LO – 1 byl přemístěn do Českých Budějovic, kde zůstal jako záloha a jeho postavení zaujal LO – 7.¹⁹⁶

LO – 6 zaujal záchytné postavení na čáře jižní okraj Suchdolu, podél řeky Lužnice až k obci Kraboneš u česko-rakouských hranic. LO – 8 obsadil klamně postavení v úseku na jihu Českého Krumlova, po západním břehu Vltavy až k ohybu řeky Vltavy mezi Jamné a Rančice a skutečné záchytné postavení, kterým přehradí všechny mosty, můstky, brody a přívozy přes Vltavu (3členné hlídky se 2 samopaly a 1 puškou) v úseku ohraničeného na severu Českým Krumlovem až k mlýnu Stegmühl v ohybu Vltavy, východně Vyššího Brodu.

Pohraničního útvaru SNB obsadil mlýn Stegmühl po československou hranici. Příslušníci SNB jsou v obcích rozmístěni vždy na východním okraji obce nebo na nejkratších přístupech z lesa. Střelecká stanoviště se volila, tak aby ze svého krytu obsáhla větší střelecký rádius. Posádky v obcích byly navíc pověřeny organizováním civilních hlídek a úderných skupin z bývalých vojáků. Všechny posádky na řece Vltavě zůstávaly v neustálé pohotovosti ve dne i v noci. Jednotky v klamných postaveních nemusí dodržovat bojové chování. Záložní

196ABS 307-52-7, *Zvláštní rozkaz k zaujetí nového postavení*, s. 4.

oddíly LO – 4 v Černavicích, LO – 1 v Českých Budějovicích, LO – 5 Trhové Sviny zůstaly v posádkách a čekaly na rozkaz. Psovodi, přidělení na akci proti Banderovcům, měli být použiti jen na zvláštní rozkaz.¹⁹⁷

Dosavadní rozmístění posílily letací oddíly, které byly umístěny v posádkách jako zálohy. Letací oddíl – 1 vytvořil zábranu v prostoru jižní Třeboně, LO – 2 se rozestavil v prostoru Soběslavi. LO – 4 vytvořil zábranu u Stráže nad Nežárkou. LO – 5 byl vyslán do akce proti UPA v úseku Sv. Jana nad Malší, při které zajišťovaly okolí LO – 6. Prostor Sv. Jana nad Malší střežil LO – 8. LO – 9 a 10 operovaly v okolí Černovic a západně od Černovic. Jižně od Černovic se nacházely LO – 11 a 12.

Neustále se nedařilo odstranit zpravodajské nedostatky a zapojit civilní obyvatelstvo, které si pořád neuvědomovalo vážnost celého zásahu, a neustále přicházely liknavé zprávy. Tyto nedostatky měli u civilního obyvatelstva odstranit bezpečnostní referenti národních výborů, kteří pořádali přednášky. Jednou z prvních společných operací se odehrála v prostoru Soběslavi. Zde se akce proti Banderovcům spolu s hlídkou LO – 2 zúčastnilo i několik civilních osob a členové hasičského sboru, kteří se sami a bez vyzvání zapojili do pátrání.¹⁹⁸

Práci letacích oddílů navíc komplikovala nevyhovující výstroj a výzbroj. Zbraně byly ve špatném stavu. Kulometry ještě nebyly vyzkoušeny a často porouchané. Obsluha neznala funkce kulometu. Proto bylo nutné provádět nejzákladnější bojový výcvik ve střelbě. Do zbraní byly nabíjeny závadné nábojnice, rezavé nebo pokřivené. Náboje měly často střelu vtlačenou částečně dovnitř a příliš hluboko vsazenou zápalku. Před naplněním do zásobníku museli strážníci dobře prohlédnout náboje a poškozené vyřadit. Pušky byly neodborně nabíjeny, proto dochází často k selhání nábojů. U samopalů Sten vznikaly poruchy většinou vlivem špatné obsluhy a neznalostí této zbraně. Zásobníky příslušníci ponechávali přeplněny a ponechávali dlouho naplněné, což snižovalo účinnost vzpruhy podavače. Příslušníci SNB nosili často samopaly s nataženými zásobníky a zajistili je jen zadní pojistkou, která se používala pouze při odstraňování poruch. To opět zeslabovalo předsvunou vzpruhu. Dále se nosí samopaly se spuštěnými závorníky, ale nezajištěny. Takže se stávalo, že při pádu na zem nebo při nějakém větším otřesu došlo k náhodnému výstřelu. Ruské samopaly měly dlouhým naplněním zásobníků oslabeny péra zásobníků a dodané náboje byly již staré a nespolehlivé. Proto velitelé jednotlivých oblastí dostali za úkol provádět nezbytné a časté kontroly. Pokud odhalili závady, neprodleně je museli odstranit. Navíc vše se hlásilo na Hlavní velitelství SNB

197ABS 307-52-7, *Zvláštní rozkaz k zaujetí nového postavení*, s. 5.

198ABS 307-52-3, *Situáční zpráva č. 3*, s. 86.

v Praze. Velitelé měli za úkol provádět častější výcvik se zbraní, protože mnoho příslušníku v řadách SNB neprošlo ještě vojenským výcvikem. Hlídka měla použít zbraň na člena UPA, teprve když se Banderovec přiblíží na vzdálenost 20–30 metrů, v noci i menší, jinak ho nelze zadržet, protože Banderovci jinak dostali náskok a snadněji unikli.¹⁹⁹

Několik hlášení o pohybu podezřelých osob bylo zaznamenáno 10. září 1942 v okrese Pelhřimov, kde procházeli dva ozbrojení muži. Další podezřelý muž se objevil u Malčic, okr. Český Krumlov a u obce Měšice v táborském okrese se pohybovaly 2 podezřelé osoby. Početná skupina 12 mužů oblečených do starých uniforem byla zpozorována v ranních hodinách západně od Černovic. Zvláštní rozkaz k zaujetí nového postavení byl aktivován jen částečně vzhledem k rozsáhlým akcím v prostoru Černovic, okr. Kamenice nad Lipou. Do tohoto prostoru byl odeslán LO – 8, aby zasáhl proti početné skupině. Téhož den oznámila StB, že zprava o asi 21 členné skupiny ze 3. září 1947 v prostoru Staré Město, jež hlásil MNV obce Kunín Antonín Šmejkal, byla falešná. Rovněž zpráva z 8. 9. 1947 o výskytu členů UPA u Trhových Svin se podle důkazů se nezakládala na pravdě, což prokázalo i vyšetřování orgány StB.²⁰⁰

Rozkaz z 11. září měl reagovat na předešlé zprávy za poslední dny, kdy se objevila 12členná skupina v týlu záchytného systému, kterou i potvrdily zpravodajské složky. Pohyb skupiny, která s největší pravděpodobností postupuje terénem se zajištěním, byl celkem pomalý. Je možné, že se skupina přemísťovala po několika denním pobytu v jednom prostoru náhlým a velkým přískokem.

Bylo tedy rozhodnuto opustit od dosavadního způsobu potírání Banderovců. Velitelství „Rudolf“ navrhlo vytvořit novou pohyblivou a pevnou zábranu. Všeobecný směr postupu směřoval přes tok Lužnice, která totiž i při nízkém stavu představuje značnou překážku, proto na tomto toku byla vybudována pevná zábrana s použitím nástrah. Pohyblivá zábrana pak byla zbudována v prostoru, kde byla tlupa objevena.²⁰¹

Velitelství se tedy rozhodlo obsadit levý břeh Lužnice. Po celém toku měly k tomu úkolu určené oddíly provést spojení střelbou na mosty a jiné přirozené přechody a vybudovat palebné posty. Ještě provedly kontrolu světelnými reflektory (auta, motocykly). LO – 5 a LO – 11 obsadily úsek proti vodě od Burianova mlýna až 1km severně od Sezimova Ústí, až přes most v Plané nad Lužnicí. V úseku severně od mostu v Plané nad Lužnicí až po Skalici,

199ABS 307–53-3, *Rozkaz č. 7, Nedostatky výzbroje*, s. 132.

200ABS 307–52-3, *Situační zpráva č. 4, 10. září 1947*, s. 85.

201ABS 307–52-3, *Situační zpráva č. 6, 12. září 1947*, s. 83

přivozu U Rybáků zaujaly postavení LO – 4 a 12. Létací oddíl 2 převzal úsek od Rybáka až po most přes Lužnici v Soběslavi a LO-9 obsadil úsek od mostu přes Lužnici po soutok Nežárky a Lužnice. Přesné personální a hlídkové rozestavení v úsecích si provedli velitelé sami po rekognoskaci terénu. Bezpečnostní referent ONV v Táboře zařídil odstranění veškerých plavidel z pravého břehu Lužnice na levý břeh. Převozní prámy, po případně jiné větší loďky se ponechaly jako nástraha a střežily se palbou, nebo hlídkou na pravém břehu. Velitelé příslušných úseků si tvořili dostatečné zálohy, které dle situace byli schopni vyslat do inkriminovaného místa, aby pomohli nočním hlídkám při napadení. Před samotnou akcí byla dohodnuta světelná znamení a hesla, která se měla striktně dodržovat, aby se předešlo nějakému nedorozumění. Jednotky měly obsazení provést do soumraku a vybrat si vhodný úkryt. Od všech se vyžadovalo bezpodmínečně bojové chování. Velitelé si měli vyžádat na MNV průvodce a informátory jako místní znalce.²⁰²

Celá operace skončila bez kladného výsledku. Při provádění této zábrany se ještě ukázalo, že některé typy zbraní nebyly vhodné na takové akce. Jednak se pořád objevovaly závady u střeliva (stará a válečná výroba). Mužstvo nemělo proto velkou důvěru ve zbraň, což snižovalo jeho bojeschopnost. Vzor kulometu, který byl družstvům přidělen, byl pro tyto akce příliš objemný a z důvodu častých poruch ho obsluha téměř nepoužívala. To znamenalo vyzbrojit skupinu samopaly. Hlavní příčina neúspěchu spočívala v nebojovém chování příslušníků, nedostatečném využívání terénu, kdy proti příslušníkům SNB stojí školení bojovníci, kteří využívají úhybných manévřů. Také barva bývalých četnických nebo policejních stejnokrojů je pro práci v terénu nevhodná a nedostačující. Další překážkou byla poměrně malá tělesná odolnost, neboť v jednotkách LO po větším vypětí sil, byl hlášen značný počet onemocnění. Příslušníci SNB často onemocněli angínou a museli být vystřídáni.²⁰³

Ve dnech 11. a 12. září 1947 byly zjištěny nové skupinky příslušníků UPA v počtu dvou až čtyř mužů v prostorách Želče, Měšic u Tvořovic byl napaden muniční sklad. Na akci proti těmto skupinkám se podílely LO – 12. a 13. Podle rozkazu Zemského velitelství SNB v Praze z 12. září 1947 bylo šest oddílů LO odesláno²⁰⁴ do jiného prostoru, čímž byla narušena

202ABS 307–52-6, *Operační rozkaz na den 11. září 1947*, s. 33.

203ABS 307–52-3, Situační zpráva č. 6, 12. září 1947, s. 84, LO – 6 Písek hlásilo epidemii, ale po prohlédnutí lékařem, bylo zjištěno, že šlo o běžné nachlazení u většího počtu příslušníků. Nemocní byli odesláni proti výměnou ke své kmenové oblasti.

204Šest stažených LO z prostoru zábrany na řece Lužnici bylo odesláno do Litoměřic. A v tomto pořadí LO-12 Liberec, LO-9 Jičín, LO-3 Mladá Boleslav, LO-5 Ústí nad Labem, LO-4 Plzeň a LO-11 Kutná Hora. 307–52-3, Situační zpráva č. 8, s. 81. 16. září se vrátilo šest LO, které byly nasazeny na severu Čech a to následovně: LO-3 Mladá Boleslav umístěna v Českém Krumlově, LO-4 Plzeň v Kaplici, LO-5 Ústí nad

zábrana na řece Lužnici v prostoru Veselí nad Lužnicí – Tábor. Vzniklá mezera byla hned 13. září 1947 na důležitých místech znovu obsazena, ale jak již bylo uvedeno dříve, 12členné skupině nebo alespoň její části se podařilo zábranou na Lužnici projít. Z náročných povinností vytrhl létací oddíl alespoň průjezd prezidenta republiky tímto krajem. Dva oddíly LO střežily železniční trať z Tábor na Slovensko, po průjezdu vlaku se vrátila na svá stanoviště.²⁰⁵

Dne 14. září 1947 v Prostoru Vyšná-České Velenice se objevili dva ozbrojení muži, kteří po zahájení akce proti nim, přešli rakouské hranice. O den později se v Kašperských horách objevila 11 členná skupina. Pátrání se ujal soustředěný oddíl a pohraniční útvary SNB. Ve večerních hodinách 16. září byl nasazen jeden létací oddíl u Brandlína, okres Tábor, kde se měli pohybovat 3 Banderovci, ozbrojení samopaly. Ukázalo se, že zpráva od informátora Bohumila Vaňka byla nepravdivá. Dotyčný muž si celou zprávu vymyslel, aby získal peněžitou odměnu na opravu své chalupy. Vaněk byl pro rozšiřování nepravdivých zpráv zatčen a dodán do vězení okresního soudu v Soběslavi. Nasazené LO se vrátily na původní stanoviště. LO – 1 z Českých Budějovic téhož večera prováděl pátrání po neznámém muži v prostoru Hluboká nad Vltavou – Zámostí. Muž se objevil u strážního domku na železniční trati z Hluboká nad Vltavou-Zámostí do Českých Budějovic, ale hlídka, která dorazila na místo, nic nezjistila.

Další výskyt 2 neznámých mužů ozbrojených puškami byl zaznamenán v lese tzv. Podolkovice 3km jihozápadně od Neveklova. Na pátrání nasadilo velitelství 15 příslušníků SNB a 1 asistenční četu 30 mužů od vojenského útvaru Benešov. Pátrání opět skončilo negativním výsledkem. Taktéž skončilo i pronásledování větší skupiny v Kašperských horách, protože se jí podařilo překročit státní hranice.²⁰⁶

Státní bezpečnost ve spolupráci s místními strážníky SNB odhalila, že v poslední době se objevily na různých místech a cestách v jižních Čechách určitá znamení, jako položené větvičky, nebo hrstka suché trávy zatížená kameny, což mohlo navodit domněnku, že byly dělány členy UPA. Všem takovým značkám příslušníci měli věnovat zvýšenou pozornost a značky sledovat a o výsledku pozorování podávali písemnou zprávu svému veliteli, který

Labem v Netolicích, LO-9 Jičín v Mezimostí nad Nežárkou, LO-11 Kutná Hora v Třeboni, LO-13 Liberec v Plané nad Lužnicí. ABS 307–52-3, *Situační zpráva č. 10*, s. 79,

205Po odjezdu šesti LO do Litoměřic je teď stav 8 důstojníků a 260 gáz.m.sl.tř. Do Litoměřic odjelo 6 důstojníků a 238 mužů. Jednotky, které zůstaly v jižních Čechách, hlídaly prostor na řece Lužnici a prostoru Radenín – Mlýn. ABS 307–52-3, *Situační zprávy 7., 8., 9.*, s. 80–82.

206Po návratu létacích oddílů bylo 18 důstojníků, 416 mužů, 14 služebních psů. ABS 307–52-3, *Situační zpráva 10., 11.*, s. 78–79.

všechny poznatky odesílal do hlavního stanu v Českých Budějovicích.²⁰⁷

Velitelství „Rudolf“ se po dosavadních neúspěších, kdy se podařilo několika skupinkám projít zabranou a následně i překročit státní hranice, pozměnilo dosavadní opatření. V přidělených úsecích se LO rozdělily na dvě části. První skupina v místě, kde byl oddíl ubytován, setrvala neustále v pohotovosti, aby mohl být včas nasazena. Druhá část rozdělená do dvojic prováděla v daném operačním pásmu hlídkovou službu. Hlavním úkolem bylo pátrání po Banderovcích na okrajích lesů, v porostlém terénu a na vedlejších komunikacích. Dále hlídky prováděly důkladné perlustrace u všech podezřelých osob a jejich následné zadržení. Při této činnosti s nimi spolupracovali místní příslušníci SNB, kteří se dobře vyznali v tamním prostředí. Další úkol, kterým byli příslušníci LO pověřeni, spočíval v navázání styku s civilním obyvatelstvem a rozšiřování zpravodajské sítě.

Létací oddíly se střídaly vždy po 12 hodinách, aby měly dostatek času k odpočinku. Psovod se psem setrval v neustále pohotovosti. Velitelé zůstávali taktéž na posádce a na obhlídky vysílali své zástupce. Velitel všechny události zaznamenával do deníku a určoval obvody, které se musely propátrat. Když dvoučlenná hlídka narazila na Banderovce, tak je sledovala a neprodleně vyrozuměla svého velitele. Pokud to situace umožnila, pokusila se zajmout Banderovce sama. Při zjišťování a předávání podezřelých osob musel příslušník SNB počínat velmi obezřetně. Jeden z dvojice neustále mířil na zadrženého zbraní a druhý ho perlustroval. V terénu se musely hlídky pohybovat nenápadně a v noci se ukryly na vedlejších komunikacích a okrajích lesů, hlídkování prováděly pomocí hesel. Úkoly, které obdržela hlídka LO, mohly provádět také orgány StB. Hlídky byly vyzbrojeny puškou, samopalem a ručními granáty. Členové UPA, ze získaných zpravodajských informací, nevyhledávali boj, protože již neměli dostatek střeliva nebo zbraně,²⁰⁸ proto se snažili co nejrychleji odpoutat a zmizet v lese. Hlídky měly střelbu tedy používat jen do vzdálenosti 100 metrů.²⁰⁹

Pplk. Marek na žádost oblastního velitelství v Chrudimi a Kutné Hoře z 20. září odeslal létací oddíl 13²¹⁰ do Havlíčkova Brodu, aby prověřil zprávu o výskytu početné skupiny UPA, jež pronikla do okresu Polička. Npor. Mora, velitel LO-13 hlásil, že zpráva byla pravdivá a zahájil iniciativně pronásledování. Velitelství neprodleně vydalo rozkaz, aby tento prostor byl zajištěn. Jako posily do trojúhelníku Moravská Třebová – Polička – Boskovice,

207ABS 307–52-6, *Denní rozkaz č. 7*, 18. září 1947, s. 65.

208Z výpovědí zajatých Banderovců, kteří v protokolu uvedli, že po dosažení našich hranic často zbraně zahodili a dále postupovali bez nich.

209A spíš ještě menší, doporučovalo se vzdálenost 2040m. Na větší vzdálenost se používaly jen pušky, v lese se zase používal pro rychlé nasazení samopal. ABS 307–52-6, *Denní rozkaz č. 2*, 19. září 1947, s. 34–35.

210V počtu 1 důstojníka a 42 mužů.

kde se nacházelo přibližně 30 příslušníků UPA, dorazily ještě LO – 11 a LO – 8 a další jednotky setrvaly v pohotovosti.²¹¹

Zpráva o výskytu větší skupiny UPA u Moravské Třebové byla potvrzena šetřením Oblastního velitelství Chrudim. Dne 21. 9. dorazily další zprávy o výskytu přibližně 30 mužů UPA v prostoru Poličky. Do Poličky také dorazili mjr. Vacek a škpt. Hofman, kteří měli celou akci řídit. Mjr. Vacek si vyžádal ještě téhož dne posily. Během dvou dnu se přesunuly do tohoto prostoru další čtyři LO. Následně

Celá akce započala 23. září ve 20 hodin, kdy LO – 11 vytvořil uzávěru na úseku Malá Losenice, Borová-Slavětín, severovýchodně od Přibyslavi, okres Chotěboř. Létací oddíl – 11 druhý den ráno se přesunul na žádost velitelství „Sosna“ na novou uzávěru proti Banderovcům na česko-moravských hranicích. A to ve směru Malá Losenice – Borová – Slavětín, severovýchodně od Přibyslavi, aby byl v kontaktu s jednotkami na severním křídle velitelství „Sosna“, které byly rozmístěny v úseku Meziříčko – Arnolec – statní silnice Záborna (3km západně od Polné) – až po zemské hranice česko-moravské.

Během 24. září 1947 dorazily zprávy o 4členné skupině UPA východně od Telče – uzávěra na cestě mezi Javořicí a Hradiště. Dále spatřily hlídky 2 až 3 člennou skupinku UPA u Bohdalova (15km východně od Polné). Na základě těchto zpráv a konzultací s velitelstvím „Sosna“ velitelství „Rudolf“ podnikla řadu opatření. Nejprve přesunulo LO – 3 ze Ždírcce, okr. Chotěboř na čáru Přibyslav – Polná. Doplnoval ho Létací oddíl – 13, který byl převelen z Horní Cerekve na Sv. Kateřinu v okrese Kamenice nad Lipou, aby zajistil čáru v údolí říčky Jihlavy od Horní Cerekve – Horní Ves – až k obci Jihlavka – dále západním směrem podél lesa jižně na rozcestí cest Počátky a Sv. Kateřina. Létací oddíl – 1 se přesunul z Jindřichova Hradce do Kunžaku, kde zřídil prozatímní velitelství a rozestavil před setměním zábranu od obce Leština – Kunžak – Mosty – Valtinov na Moravu.²¹²

Jelikož se akce proti členům UPA přesunuly na českomoravské hranice, tak pro zlepšení koordinace bezpečnostních jednotek navrhl velitelství „Rudolf“ v Jihlavě schůzku s veliteli, jež operovali na Moravě. Do Jihlavy přijel zástupce velitele „Sosna“, velitel „Jasan“, oblastní velitel SNB v Jihlavě, kteří reprezentovali Moravu. Za českou stranu to byl pplk. Marek za velitelství „Rudolf“, zástupce ZNV mjr. Vacek a velitel partyzánských jednotek spadajících pod velitelství Rudolf mjr. Exnar. Předmětem jednání byla vzájemná spolupráce v akci UPA na česko-moravském pomezí. Zásadně byla ujednána dohoda v tom smyslu, že

211ABS 307–52-3, Situační zpráva č. 15, 16, s. 73–74.

212ABS 307–52-3, Situační zprávy č. 18., 19, 20, s. 68–71.

jednotky se navzájem podporují a budou vyžadovány a podřízeny tomu veliteli, který zahájil první akci. Při těchto společných akcích nebude zemská hranice důsledně respektována. Zemské velitelství SNB v Praze s tímto ujednáním souhlasilo. Moravští zástupci nejprve přednesli dohodu štábu MNO a gen. Dragáčovi, který se k tomu měl vyjádřit.

Spolupráce mezi jednotlivými zemskými velitelstvími se začala úspěšně rozvíjet, když se na potírání čtyř členné skupině Banderovců v okrese Dačice podílel Létací oddíl 1 a partyzánský pod velením pplk. Ulbrichta z velitelství „Sosna“. Zajišťovací postavení vytvořil LO-1 a partyzánského praporu západně od Telče v šířce 16 km. Rozestavení se mělo uskutečnit do 18:30. Velitelství „Sosna“ ještě informovalo, že se větší skupina Banderovců pohybovala v lese u Nepomuku, okres Dačice a 2 členové UPA v obci Lačnov okres Polička. Stíhání prováděl LO-5 z Poličky.

Dne 26. 9. byli zjištěni dva Banderovci v obci Turovka jihozápadně Horní Cerekve, kde vyžádali 5 litrů mléka a dva bochníky chleba. Do akce byly nasazeny LO – 13 a 7. Operace proti skupině v lese u Nepomuku nadále pokračovala. Partyzánský prapor v prvním sledu přehradil úsek Třešť – Řídelov – Řásná – Lhotka – Mrákotín – Olše – Mysletice. Po celé čáře zábrany se rozmístil ještě LO-1. Druhý sled byl na čáře od severu Klátovce – Horní Pole – Studená – Horní Němčice – Maršov. Během noci velitelství „Rudolf“ povolalo záložní LO – 8, který utvořil záchytné pásmo Kunžak – Kaprouň. Létavý oddíl 10 se rozmístily v prostoru od Klenové až ke Starému Městu. Pohraniční útvary Nová Bystřice, Staré Město a Slavonice ve svém prostoru zesílily hlídkovou službu. I přes všechna opatření se skupině Banderovců podařilo zábranám vyhnout. Podle zpráv partyzánského praporu obešla, asi v jednu hodinu po půlnoci jižní křídlo záchytného pásma u Mysletice, skupina 15 Banderovců, která dále směřovala na jihozápad.²¹³

Během měsíce a půl nasbíraly bezpečnostní složky mnoho informací o taktice, chování i boji Banderovců v jižních Čechách. Další informace poskytla Štátní bezpečnost z akcí na Slovensku a StB z akcí na Moravě. Ze získaných informací byly vypracovány instrukce a velitelství „Rudolf“ je rozeslalo k jednotlivým velitelům, aby poučili své mužstvo. Podle dřívějších zjištění se Banderovci zdržovali a pohybovali nejčastěji v lese. Za dne zde odpočívali dobře ukrytí, nebo na místech vhodných k obraně, často poblíž vody – zajištěno strážemi a pozorovateli, sledují široké okolí, cesty a silnice, občas byli pozorovatelé i na stromech. Proto hlídky měli dodržovat určité zásady při pátrání a průzkumu terénu:

213ABS 307–52-3, *Situační zpráva 21, 22, 23*, s. 63–66.

- a) dávat pozor při přesunech, aby nebyli zpozorováni a v noci slyšeni
- b) přesun do bezprostřední blízkosti, je nutné provádět skrytě a nenápadně
- c) stále být ve střehu, vyhýbat se pohybu větších jednotek v roklích, pozorovat porost, půdu i koruny stromů a postupovat po skocích od jednoho místa k druhému. Nepostupovat po pasekách, ale skrytě v lese a podél jeho okraje. Nejprve propátrat okraj paseky a až pak samotnou paseku.

Když byli Banderovci vypátráni, snažili se proniknout mezerami obrany nebo v místech, kde předpokládali nejmenší odpor. Při potírání si museli hlídky připravit vždy dobrý průzkumný sled. Na průzkum velitelé neměli posílat celá družstva, ale jen malé čety s důstojníkem. Do bojového úkolu bylo dobré vyslat rotu nebo alespoň její část a osoba, jež rotu vyslala do akce, musel nejprve zkontrolovat její složení a vybaven. Stíhací jednotka postupovala vpředu a byla zajišťována vpředu, na křídlech i v týlu. Lepší je dobré se rozdělit na dva bojové sledy a postupovat šachovnicově. Banderovci se pohybují zpravidla v noci, za mlhy nebo za deště. Jejich průzkumné hlídky byly vysílány předcházející noc nebo i 2 noci před tím. Hlídky pak posílaly hlášení, aby upozornily na možnost nějakého nebezpečí.²¹⁴

Banderovci se pohybovali terénem velmi rychle. Někdy urazí i za měsíční noci 40 a více km. Proto se nabízí možnost, že část cesty chodili po veřejných komunikacích. Během cest používali průvodců, které zadrželi na samotách a v lesích. Tito průvodci byli vždy propuštěni na svobodu bez nějaké újmy na zdraví. Pro orientaci používali mapy, které získali během pochodu a doplňovali je odcizením ze škol, od turistů nebo z hájoven. Větší skupina postupovala kompaktně, v těsném sledu za sebou. Tak často vznikla ve směru, jímž se vydali, viditelná stopa (zejména za ranní rosy).

Pokud jsou napadeni bezpečnostní hlídkou, zahájí krycí palbu a snaží se většinou prorazit, aniž by změnili směr. Když zjistí, že nepřítel je početnější, stáhnou se a jednotky obejdou. V poslední době se mění jejich taktika a větší uskupení se rozdělí na dvě nebo více skupin, aby se po překonání zátarasu opět spojili. Je velmi pravděpodobné, že skupiny postupují v předem přesně stanoveném směru, ze kterého se odchylují, když narazí na překážku. Ze svého směru se odchýlí i o 1 denní pochod, a pak se vrátí do již předem vytyčeného směru. To můžeme pozorovat i na východním Slovensku, kdy jednotky UPA

214ABS 307-52-6, *UPA-zpravodajské zhodnocení*, 29.října 1947, s. 18.

přecházející přes toto území se drží téhož směru.²¹⁵

Většina těchto poznatků se dala prakticky využít při sestavování uzávěr na našem území. Bylo nutné, aby se uzávěry začaly provádět v co největším utajení, protože přehrady a obklíčení prováděné za dne ztrácí na účinnosti, a také vše banderovci mohli vidět. Staly se případy, kdy naše jednotky stály volně v terénu a k tomu ještě kouřily, při nočních hlídkách podupávaly nebo si dokonce rozdělávaly oheň. To samozřejmě zapříčinilo, že se Banderovci těmto léčkám vyhnuli. Aby se podobným případům předešlo, zintenzivnily se kontroly, které prověřovaly hlídky, jestli se dobře ukryly a podle potřeby i zakopaly, ale tak aby sousední hlídky na sebe viděly. Od teď byly podél linie přehrady dislokovány pohotovostní oddíly, připravené k rychlému zásahu. Mezi přehradou a pohotovostními oddíly se muselo zlepšit spojení i celková komunikace mezi jednotkami.²¹⁶

Pro příslušníky SNB byla služba v terénu velmi vyčerpávající a namáhavá. Proto musel být zajištěn pro tyto muže dostatečný odpočinek. Přesuny měli provádět vhodnými dopravními prostředky (autem, autokarem, nákladním automobilem) – nevyžadovalo-li to bojové nasazení. Velká péče se věnovala také zdravotní službě.²¹⁷

U Létacích oddílů prováděli příslušníci pravidelnou údržbu vozového parku. Velitelé museli udržovat u mužstva dobrou morálku a utužovat jejich bojového ducha. Statečnost zpravodajské služby odměňovat pochvalami nebo udělit vyznamenání. Vydávali peněžní odměny a ve zvláštních případech, navrhovali povýšení.²¹⁸

Vzhledem k zvýšenému pohybu skupin UPA na Moravě v dačickém okrese provedlo velitelství „Rudolf“ novou dislokaci a nová záchytná pásma.²¹⁹ Navíc do záchytného pásma byl včleněn do hloubky partyzánský oddíl Franta a rozmístěn na linii Strmilov – Číměř – Nová Bystřice – Staré Město – Slavonice. OblV Kutná Hora hlásilo, že 29. září asi v jedenáct

215ABS 307–52-5, *Poznatky a zkušenosti z bojů s Banderovci*, s. 16.

216Jednotek, které tvořily přehradu, musely vždy zahájit bez váhání palbu. Při kontaktu s nepřítelem rychle vyrozuměly sousedních hlídek vpravo a vlevo a pohotovostní jednotku. V noci se hlídky dorozumívaly pouze pomocí smluvených raketových znamení. Když je hlídka napadena v noci tak si raketou osvětlila terén, aby mohla přesně střílet. Pohotovostní oddíl se stavěl tak, aby viděl, co se děje v prvním sledu. Přehrada nesloužila ke zdolání band, jejím úkolem bylo nepřítele zdržet a přivolat posily. Až přivolané stíhací oddíly byly určeny k pronásledování, obklíčení a následnému zneškodnění nepřítele. Když se nepřátelská skupina rozdělila, zneškodňovaly stíhací oddíl tyto menší skupinky jedna po druhé. ABS 307–52-5, *Poznatky a zkušenosti z bojů s Banderovci*, s. 16.

217Jednotky měli mít zajištěný přístup ke sprše a pravidelně dostávat čistému prádlu. Všichni nosili u sebe obvazy, v případě nějakého zranění, které se v terénu mohlo lehce přihodit. U létacích oddílů byl lékaři a zdravotnický personál. ABS 307–52-5, *Poznatky a zkušenosti z bojů s Banderovci*, s. 17.

218ABS 307–52-5, *Poznatky a zkušenosti z bojů s Banderovci*, s. 17.

219Dislokace LO-1 ve Slavonicích na Moravě, LO-2 Soběslav, LO-3 Příbyslav, LO-4 Staré Město, LO-5 Polička, LO-6 Pelhřimov, LO-7 Žirovnice, LO-8 Kunžak, LO-10 Žižpachy, okres Jindřichův Hradec, LO-11 Polná, LO-12 Jindřichův Hradec, LO-13 Svatá Kateřina u Počátek.

večer navštívili 2 příslušníci UPA obec Šicendorf, okres Havlíčkův Brod. Tři ozbrojení muži šli podél lesa u Benátek v okres Kamenice nad Lipou. Během noci z 28. na 29. září překročil neznámí počet příslušníků UPA státní hranice jižně od Nové Bystřice do Rakouska. Téhož dne použili dva příslušníci SNB Horní Radouň, okr. Kamenice nad Lipou zbraň na 2 Banderovce v bez výsledku. S největší pravděpodobností titíž členové UPA se střetli na silnici Lodhěřov – Jindřichův Hradec s vojenskou hlídkou, která také použila zbraň a také bez výsledku.

Jednotky zůstávaly v rozestavení, které zaujaly před dvě dny společně s partyzánským oddílem a hlídaly vymezený prostor. Jen LO – 1 a 2 se přesunuly do prostoru na říčku Stropnice, jižně od Borovan, kterou měly zajistit až po vesnici Býnov, aby zabránily přechodu 7 Banderovců, kteří byli hlášeni dne 29. 9. 1947 ve 20 hodin u Chlumu na Třeboňsku. Téhož dne pronásledovali příslušníci SNB z Týna nad Vltavou jednoho Banderovce, který byl spatřen v daném okrese v Hněvkovicích. O den později byli spatřeni dva Banderovci u myslivny Farská asi 1 km od Sudoměřic u Bechyně. Čtyřčlenná hlídka SNB uzavřela most v Bechyni uzavřen čtyřčlennou hlídkou SNB. Nejspíš se jednalo o dva muže UPA, kteří se před dva dny objevili u Horní Radouně.²²⁰

Akce prováděna na říčce Stropnice v noci skončila bez výsledku. LO – 1, který se při této akci ubytoval v Borovanech, spatřil zelenou raketu vystřelenou v prostoru Ledenice – Vrcov. Kdo raketu vystřelil se nepodařilo zjistit. Jelikož se ale v daném prostoru nenacházela žádná vojenská a bezpečnostní jednotka, lze tedy usuzovat na Banderovce. Zábranu vytvořená z LO a partyzánského oddílu na Dačicku velitelství „Rudolf“ zrušilo, protože se ukázala jako neúčinná. Ani motorizovaná hlídka z Týna nad Vltavou, která sledovala dva Banderovce, neměla úspěch a vrátila se bez kladného výsledku.

Dne 1. října navštívili 3 Banderovci na samotě Ledenice rolníka Marek, který po jejich odchodu vše ohlásil na stanici SNB Lednicích. Za skupinkou třech mužů vyrazil LO – 1 a přepadový oddíl SNB sestavený z partyzánů a LO – 12. Protože toho večera byla dobrá viditelnost, začalo se s okamžitým pročesáváním lesa v blízkosti samot. Po půlnoci narazila hlídka SNB na tři Banderovce a po krátké přestřelce Banderovci zmizeli v lese. Na stopu byli nasazení okamžitě služební pes, který sledoval jejich stopu ke dvoru Mysletín v Ledenicích. Zde byl nalezen odhozený bochník chleba, ale pes už ztratil stopu. Tři hodiny po půlnoci provedli bezpečnostní oddíly uzávěru Ledenice – Záluží – Strážkovice – Střížov a odtud na sever k obci Borovnice. Uzávěru tvořily LO-1, 12 a partyzánský oddíl. Ráno přijel na pomoc

220ABS 307-52-3, *Situační zpráva č. 24, 25, 27*, s. 60-62.

partyzánský prapor a LO-8. Akce proti třem příslušníkům UPA u Lednice, okres České Budějovice, skončila 2. října v 18:00 bez výsledku a jednotky byly odeslány do hotovostních postavení. Ještě večer okolo deváté hodiny prošli dva Banderovci obcí Telecí v okrese Polička.²²¹

V prvních dnech měsíce října zaznamenaly bezpečnostní složky řadu případů, kdy se Banderovci pokusili projít přes české území. Hned 3. října prošli dva příslušníci UPA okolím Českého Krumlova. V tom samém okrese ještě téhož dne večer vnikla asi 14členná skupina do obce Žumberk.²²² U Nové Pece zase pohraniční hlídka SNB svedla přestřelku se čtyřmi Banderovci, kteří však prchli do lesa.

Na samotě Solopysky na Pelhřimovsku večer 4. října prošli dva Banderovci ozbrojeni samopaly. Na řece Lužnicí mezi Soběslaví a Planou nad Lužnicí byly všechny přechody a na samotách rozmístěny hlídky. Partyzánský prapor Franta se přemístil z Hradiště do Přibyslavi a rozmístil se své hlídky v prostoru: Zhoř na Moravě – Polná – Přibyslav – Žiškovo Pole – Oudoleň – Ždírec a spolupracoval s velitelstvím „Sosna“, aby zábrana na českomoravských hranicích byla posílena. Tříčlenná skupina UPA se objevila na hájovně Václava Maďara, jižně od Volar, kde si vynutili jídlo. Podle zjištění od hajného byla skupina dobře informována o opatřeních ze strany SNB a dvakrát bezpečně nástrahu obešla.²²³

Dva Banderovci navštívili 10. října mlýn Dražičky u Tábora. Do akce byl vyslán pohotovostní oddíl z Českých Budějovic. Dále byla vyslána do Dražic 2členná hlídka, aby prošla silnicí Dražice – Bor – Oltyně. Ve 20:10 přepadla obec Kondrač u Trhových Svin větší skupina UPA a s nimi byla jedna žena. Proti této skupině velitelství nasadilo LO – 8, aby přehradil les Velký Braník a měl zabránit v postupu na jihozápad. Předseda ZNV v Praze mjr. Vacek vydal příkaz OblV Tábor SNB, aby nařídilo ve svém okolí zvýšenou hlídkovací službu a zařídilo co nejrychlejší podávání zpráv o pohybu této skupiny. Žena, která skupinu doprovází asi 8členou skupinu, provádí za dne zpravodajskou a výzvědnou službu pro jmenovanou skupinu.²²⁴ Podle LO – 8, který během noci získal zprávy o nepříteli, jež se posunul na sever až k obci Veliš. Kde LO a vojenské asistenční oddíly obklíčily les, ale podle zjištěných stop nepřítel prošel vysokým lesem přes křižovatku silnice Veliš – Libouň směrem

221ABS 307-52-3, *Situační zpráva* 28, 29, s. 57-58.

222Po vyšetření velitele por. Krála z Českého Krumlova se ukázalo, že šlo pouze o 3 Banderovce. ABS 307-52-3, *Situační zpráva* č. 32, 4. října 1947, s. 54.

223ABS 307-52-3, *Situační zpráva* č. 32, 33, s. 53-54

224Popis: střední postavy, stáří asi 30-35 let, tmavé pleti, tmavých vlasů, oblečena někdy v teplácích s koženou blůzkou, nebo krátký kožíšek, sukní a vysokých bot. Mluví slovensky nebo ukrajinsky. ABS 307-52-53, *Situační zprávy* č. 38, s. 49.

na západ.²²⁵

Nepříteli se podařilo obejít zábranu jednotek SNB a armády u lesa Velký Blaník jižně Vlašimi, proto bylo vytvořeno nové záchytné pásmo jihovýchodním směrem Sedlčany – Sedlec – Vrchotice – Libenice – Střežimír – Sudoměřice. Zábranu tvořili LO – 2, 8 a partyzánský prapor Franta. LO – 1 a LO – 11 vytvořili zábranu na západním břehu potoka Bystré od Bystřice k Votici. Zesílená partyzánská četa střežila most v Kamýku nad Vltavou. Po skupině se intenzivně pátralo a do inkriminované oblasti proudily posily, ale prozatím všechna učiněná opatření vycházela na prázdno. Sice se českým jednotkám podařilo skupinu obklíčit nedaleko Sedlčan, ale skupině se opět podařilo uniknout. Na místě obklíčení zanechali v lese pistole, jeden samopal, zásoby potravin, kotlík a jednoho zajíce. Velitel „Rudolf“ odjel do bojového prostoru a osobně řídil celou akci.

Podle velitelství Franta byl nepřítel obklíčen kruhem v lese severně Jesenice u Sedlčan, takže únik UPA z obklíčení není možný. Navíc velitelství „Rudolf“ obdrželo několik zpráv, že se k česko-moravským hranicím blížilo několik skupinek UPA, takže lze očekávat, že proti nim bude nutno zakročit.²²⁶

Skupina se z obklíčení pokusila během noci z 12. na 13. října o průnik v 20:00, ve 23:30 a ve tři hodiny ráno a pak ještě jednou o půl šesté. V prostoru byla vystřelena šikmo zelená raketa směrem na Kosovu Horu. Dále se v obklíčeném kruhu objevovaly různá světelná znamení a z pravidla v těchto místech se skupina pokusila o průlom. Obklíčení bylo ukončeno v 17:00. Skupina byla sice obklíčena kulometnou palbou, ale vylákala jednotky v záchytném pásmu, čímž se obranné postavení prozradilo. Banderovci vystřelili zelenou raketu severozápadním směrem od Jesenice a pronikla z obklíčení směrem k Vltavě. Skupina UPA prošla třemi sledy a odpoledne se objevila u severovýchodně od Dobříše. Banderovci směřovali na západ do brdských lesů. Všem jednotkám, které se zúčastnily této akce byl nařízen povinný odpočinek.²²⁷

Ještě téhož dne večer se skupina střetla s hlídkou východně Kamýku nad Vltavou, kterou vyzval ke vzdání se slovy „Ruky hore“ a utvořila rojnici. Desátník Chaloupek na vzdálenost 15m hodil ruční granát a vystřelil dva zásobníky z pistole. Jeden Banderovec zůstal ležet po těžkém zranění na místě a ostatní uprchli. Zraněný byl převezen do nemocnice v Příbrami.²²⁸ Okamžitě byla vytvořena zábrana na západním břehu Vltavy. V akci se

225ABS 307-52-53, *Situační zprávy č. 37, 38*, s. 48-49.

226ABS 307-52-53, *Situační zprávy č. 40, 41, 42, 43 44*, s. 42-47.

227ABS 307-52-53, *Situační zpráva č. 46, 13. října 1947*, s. 40.

228Jméno Petr Sisýk, narozený dne 7. 4. 1919 ve Velké Hlibowitzi u Lvova, svobodný, rolník, krycí jméno

pokračovalo. Postavení na Vltavě zůstávalo a prostor posílilo několik odpočínutých LO, přivolaných ze zálohy.

Do jižních Čech pronikali z Moravy menší skupinky Banderovců. U Temelína byli spatřeni dva muži. Další tři muže viděl Karel Staněk ze samoty Vlažinka okres Moravské Budějovice, kteří se ho ptali na rozestavení hlídek SNB, vojenských posádek a kdo střeží československé hranice. Po skupině bylo zahájeno pátrání.²²⁹

Tři Banderovci se pohybovali jižně od Třeboně, proto hlídky SNB učinily zábranu ve směru Mladošovice – Hrachoviště – Kojákovice. Skupina, která unikla z obklíčení v prostoru Jesenice u Sedlčan, se objevila u obce Zalužany v píseckém okrese. Skupina se zřejmě rozdělila na menší celky, aby nebyla tak nápadná a snáz mohla projít přes zábrany, které tvořili létací oddíly, partyzánský prapor a vojenské aistenční oddíly.²³⁰

19. října dostalo velitelství „Rudolf“, že jihozápadně Telče pohybovala 10-12 členů UPA, proto velitelství vytvořilo záchytné pásmo Blažejov – Nová Bystřice – Staré Město – Slavonice. Na akci se podílelo LO – 1, LO – 8, vojenské jednotky, prapor Franta a létací pohotovostní oddíl. Dále byli zaznamenáni Banderovci nedaleko obce Srby u řeky Úhlavy. Muži se pokusili překročit řeku, ale byli odrazeni střelbou. Banderovci se pokusili o přechod zábrany na řece Úslavě znovu 21. října a tentokrát byli úspěšní. Oblastní velitel v Klatovech pplk. Havlíček reagoval na tuto situaci novým bezpečnostním opatřením a posunutím hlídky na čáru Domažličky – Nový Čestýn – a obloukem na východ Plánička, ale pplk. Zemánek z Plzně odeslal do Klatov posily se značným zpožděním, proto nemohl pplk. Havlíček žádnou zábranu nevytvořit.²³¹

Intenzita výskytu Banderovců se v poslední době snížila, ale neustala. Větší akce probíhala v okolí Klatov, kde se pohybovala asi 4členná skupina UPA. V noci 27. října přešlo 6 členů UPA do Bavorska u Železné Rudy. V jindřichohradeckém okrese se nacházely tři menší skupiny. O den později byl u Stašova 7 km jihovýchodně od Poličky zastřelen Banderovec a 7členná skupina u Českých Velenic přešla do Rakouska.²³²

Na přelomu října a listopadu předseda ZNV v Praze mjr Vacek informoval jednotlivé oddíly o tom že započala poslední fáze bojů proti Banderovcům. Od konečného termínu

„Burenyj“. Jedná se o větší skupinu, která prozatím unikala bezpečnostním orgánům. Ve skupině je teď 8 mužů a jedna žena. Skupina patřila do sotni „Burlaka“. ABS 305-143-2, *Banderovci v Čechách, hlášení o pohybu – dodatek ke zprávě ze dne 14. října 1947*, s. 91.

229ABS 307-52-53, *Situační zpráva č. 48, 14. října 1947*, s. 39.

230ABS 307-52-53, *Situační zpráva č. 50, 16. října 1947*, s. 37.

231ABS 307-52-53, *Situační zpráva č. 55, 21. října 1947*, s. 32.

232ABS 307-104-1, *Situační zpráva ze dne 28.-29. října 1947 o činnosti band na území ČSR*, s. 57.

stanoveného naší vládou k jejich zlikvidování do 10. listopadu 1947 zbývalo totiž jen několik málo dnů. Pro získání přehledu o všeobecném použití jednotek proti UPA v jihočeské oblasti, vydal informativní směrnici, které současně určovaly způsob jak zakročit a jak spolupracovat z velitelského hlediska. Tato směrnice obsahovala pět zásadních bodů, jak se měly vypadat a fungovat obranná pásma.

Ve směru od nepřítele byla hraniční čára Čech a Moravy obsazená v ohrožených prostorech rotami partyzánských praporů „Franta“, které měly za úkol provádět v přiděleném pásmu denní průzkumy v moravském předpolí, jako reakci na konkrétní zprávy o nepříteli a na noc přetínaly nejpravděpodobnější osy (postup šachovitě rozdělenými skupinkami). Pokud by to situace vyžadovala, měly se do daného prostoru vyslat průzkumné hlídky s důstojníkem. Bylo-li v terénu více průzkumných hlídek, jejich cesty se nesměly protnout.

Velitel partyzánského praporu „Franta“ fungoval jako velitel bojového úseku a případ přebíral za účelem dosažení plné koordinace a jednotného velení. Podřízovaly se mu proto některé jednotky SNB. Oddíl „Franta“ byl přímo podřízen velitelství „Rudolf“, přesto byl povinen ve svém úseku reagovat na zprávy o nepříteli, které došly od stanice SNB, eventuálně od civilního obyvatelstva, a provedl iniciativně potřebný zákrok.

Za čarou jednotek „Franta“ byly rozmístěny v pásmu pohraničních okresů zesílené stanice SNB, jejichž úkolem bylo provádět ve dne hlídkování s využitím terénu, pátraly v obvodu stanice na možných osách postupu nepřítele. Na samotách a v osadách se snažily nabádat místní obyvatelstvo ke spolupráci s SNB a vyzvat je, aby v co možná nejkratším čase informovali o všem podezřelém a v noci, aby byli připraveni k zákroku proti nepříteli.

Zesílené stanice byly samostatnými bojovými jednotkami. Po zjištění polohy nepřítele informovaly oblastní nebo okresní velitele a nejbližší LO (Létací oddíl). Zesílené stanice se trvale podřízovaly Okresnímu velitelům SNB, který jejich akce řídily. Stanice, která podala zprávu OV-SNB, aniž by čekala na nějaké rozkazy, se měla vydat za podezřelými osobami. Pronásledování se musela zúčastnit celá stanice, kromě jednoho muže – telefonisty. Okresní velitelé SNB se postarali společně s Národními výbory, aby stanice měli dostatek jízdních kol pro rychlý a tichý přesun. V noci se pohybovali pokud možno bez rozsvícených světel a sesedali na vhodném místě a měli se přibližovat tak, aby nepřítel nevyrušili a nedali mu možnost k útěku.²³³

Třetí sled obranné sestavy měly tvořit za čarou zesílených stanic SNB Létací oddíly

233ABS 307-52-6, *Akce proti Banderovcům směrnice z 29.10.1947*, s. 1.

(LO) SNB, dislokované na místech s pravděpodobným výskytem Banderovců (asi 20-30 km za druhým sledem). LO podléhaly velitelství „Rudolf“. Oblastní velitelství SNB měly však oprávnění provádět kontroly těchto jednotek a zjištěné závady pak hlásily velitelství „Rudolf“.

Velitelé LO musely však povinně nasadit svoji jednotku, když byly o to požádány, aniž by dostaly příkaz svého velitelství. Létací oddíly se účastnily obkličovacích akcí nebo vyslaly alespoň část svého oddílu jako nezbytnou posilu. Velitelé SNB museli odůvodnit, proč vlastními silami nebyli schopni úkol splnit.

V týlu sledu LO se nacházel čtvrtý sled – zálohy velitelů oblastí. Tyto oddíly, pokud možno motorizované, si vytvořili všichni oblastní velitelé, kteří nedisponovali vlastními jednotkami LO. Členy těchto jednotek mohli být bývalí příslušníci místní policie, StB nebo kriminální složky. Bylo jen na oblastních velitelích, aby tyto oddíly co nejpočetnější, co nejlépe vybavili. Tyto zálohy se měly nasazovat iniciativně na základě došlých zpráv o nepříteli. Měly se používat k vytváření léček na vhodném místě nebo k průzkumu terénu.

Pokud se podařilo Banderovcům projít všemi zátarasy a opatření, bylo zřízeno ještě páté záchranné pásmo Pohraničních útvarů (PÚ) a Létacích oddílů pohraničních útvarů (LOPÚ). Tyto oddíly na rozkaz velitelství „Rudolf“ připravily ve směru pochodu Banderovců léčku nebo se zúčastňovaly obkličování nepřítelů. Využívaly se také k průzkumu.²³⁴

Na konci října se ještě podařilo dvěma občanům zadržet na Poličsku velitele sotně „Brodyč“ - Romana Hrobelského.²³⁵

Během listopadu nebylo zaznamenáno téměř žádné hlášení o výskytu Banderovců v Čechách, jen několik ojedinělých případů. V polovině listopadu se ještě v jižních Čechách objevil zbytek sotni „Rizun“, které se podařilo projít Slovenskem a Moravou bez ztrát. Jednoho z

234ABS 307-52-6, *Akce proti Banderovcům směrnice z 29.10.1947*, s. 2.

23530. října 1947 asi v 18:15 byl zadržen v obci Korouhvi okres Polička, čeledínem Jiřím Michlem a dělníkem Karlem Motyčkou, oba bytem Korouhev okr. Polička, neznámý muž, o němž se oba domnívali, že by mohl jít o Banderovce. K zadržení neznámého došlo za těchto okolností: Dne 30. října 1947 oral Jiří Michl se svým strýcem, rolníkem Trnkem na poli v místě tzv „Na hranici“. Za setmění se oba vraceli z pole domů a z lese proti nim vystoupil muž, který požadoval na Michlovi sirky. Michl dal muži několik zápalek a vrátil se na pole, kde zapomněl hrábě. Při cestě zpět ho opět cizinec zastavil a požádal rolníka o chleba. Michl vybídl cizince, aby s ním šel do vesnice, že doma má nějaké jídlo. Během cesty se cizinec vypytał Michal na vojsko a četníky a Michl pojal podezření, že se mohlo jednat o Banderovce. Protože bylo obyvatelstvo upozorňováno místní stanicí, aby každý výskyt podezřelé osoby hlásili na stanici SNB. Když vešli do usedlosti rolníka Trnky, kde byl Michl zaměstnán, cizinec zůstal stát venku. Michl mu přinesl bochník chleba. Cizinec si chleba vzal a podal Michlovi náramkové hodinky a obrátil se k odchodu. V tu chvíli Michl udeřil několikrát železným zákolníkem do hlavy. Chtěl cizince omráčit a zadržet. Muž se obrátil chvilku s Michlem zápasil, pak ho odstrčil a utíkal pryč z vesnice. V tu chvíli přišel Michlovi na pomoc dělník Motyčka. Rozsvítil kapesní svítilnu a posvítil cizinci přímo do očí, což ho oslepilo a v běhu narazil do plotu a tak ho Motyčka a Michl zadrželi a vedli ho ke stanici SNB. ABS 307-103-9, *Hrobelskýj Roman člen UPA zadrženi*, s. 124.

této skupiny zastřelila 15. listopadu 1947 v Olešniku u Českých Budějovic hlídkou SNB a o den později zadrželi druhého Banderovce obyvatelé samotě „Petrův dvůr“ u Netolic, okres Prachatice. Velitelství „Rudolf“ v listopadu pomalu rušilo letací oddíly a muže posílalo zpět ke svým kmenovým útvarům.²³⁶

²³⁶FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 215.

IX. Státní bezpečnost při odhalování podzemních sítí OUN

IX.1 Pražský výbor

Přes československé území hledali ukrajinští nacionalisté spojení mezi svými středisky na západě a ilegálními organizacemi v Polsku a na Ukrajině. V Československu vznikala civilní síť hned po skončení 2. světové války. Síť se ze začátku spoléhala na emigraci, která se tu usadila po první světové válce. Dále se spojila s novými emigranty, kteří po druhé světové válce přišli do našich zemí. Bandera osobně vyslal na podzim 1945 člena hlavního štábu UPA Čyževského-Demyda, aby přes Československo vytvořil zpravodajskou síť na Ukrajinu a do Polska. Při druhé cestě měl Demyd převést náčelníka hlavního štábu UPA Dmytro Hryceje a jeho dalšího člena Macievského-Kosova. Všichni tři však při přechodu do Rakouska byli zadrženi československou bezpečností.²³⁷ Téhož roku 19. prosinci 1945²³⁸ byli zadrženi při pokusu o překročení hranic u České Kubice další vedoucí činitelé OUN Bohdan Rekečuk, Josef Kapko a referent OUN pro Československo Jaroslav Germanič s důležitými zprávami do Mnichova.²³⁹ Všichni tři muži patřili k banderovské organizaci, jejíž středisko je v Bavorsku. Odkud vysílala centrála skupiny přes Československo do Polska a pak dále do SSSR se zpravodajskými úkoly.²⁴⁰ Všichni byli ozbrojeni pistolemi zn. Walter, měli sebou kompas, filmovací aparát, úzký film a jeden už použitý. Při vyvolání těchto filmů v budově ZOB II v Praze, bylo zjištěno, že šlo o filmové hlášení o činnosti Banderovců, údajně na území SSSR, de facto však prováděné a filmované na území naší republiky. Film znázorňuje sabotážní akce, vyhazování do povětří kolejnic, vypalování obcí, pořadová cvičení, bojová cvičení atd. Dále byli podezřelí muži zásobeni spoustou mezinárodních valut. Kromě těchto byly u zadržených agentů zabaveny dvě aktovky, jež obsahovaly většinou agitačně propagační materiály a několik dopisů.²⁴¹

Krátce po zajištění třech podezřelých osob, ještě než mohly být členy SNB prohlédnuty, se Jaroslav Germanič zastřelil z pistole do úst. Do Prahy byli dovezeni zbylí dva

237FIALA, Jan, Zpráva o akci B, s. 51-52.

238Fiala uvádí 4. – 5. prosince 1945. FIALA, Jan, Zpráva o akci B, s. 52.

239Vůdce skupiny měl u sebe doklady vystavené na jméno Michal Sirota (doklad vystavený národním výborem v Dolním Sabinově? Jakož i doklad vystavený anglickými nebo americkými místy.

240Národní archiv, čís. Pomůcky 571 Noskúv archiv, inv. č. 2199, sign. 506, karton 4.

241 Celkem 9 kusů, většinou pečlivě zalepených a zapečetěných voskem).(V jedné z těchto zpráv na stránce 12 je konkrétně vypočítáno, kolik ve kterém pohraniční obci na území SSSR bylo zabito čekistů, sovětských pohraničnicků apod. Počet těchto obětí dosahuje čísla asi 25 – 30 osob. ABS 305–144-3, *Banderovci – stopa, šetření*, s. 8.

vězňové. Josef Kapko vypověděl po delším úporném mlčení a zapírání, že na naše území přišel z Mnichova, aby dělal Geramničovi průvodce. Potvrdil, že jejich centrála je na jihu Německa. O dva dny později byl se jmenovanými proveden první informační výslech, který skončil před půlnocí. Další den, tedy 22. prosince 1945, byla telefonicky podána o průběhu a výsledcích výslechu zpráva ministerstvu vnitra. Oba muži byli po výslechu umístěni do věznice, nacházející se v budově ZOB II.²⁴²

Pražský výbor byl ve stálém spojení s ústředím UHVR (Ukrajinská hlavní osvobozenecká rada) se sídlem v Mnichově. V Praze vyvíjel živou činnost, konal ilegální schůzky, jak Rekečuk vypověděl pod širým nebem na Petříně, které mnohdy trvaly 1 až 2 hodiny. Na těchto schůzkách se diskutovalo o pokynech, jež přišly z mnichovského ústředí a o jejich realizaci. Domlouvaly se zde konkrétní kroky podpory jednotlivým Ukrajincům nebo se jen diskutovalo o aktuálních politických událostech. Hlavním úkolem tzv. Banderovského výboru v ČSR, jak vyplývá z Rekečukovy výpovědi, byla hlavně propagační činnost mezi určitými vrstvami zdejšího obyvatelstva, hlavně mezi studenty. Výbor se snažil vzbudit nespokojenost a odpor k SSSR a proti východní orientaci naší zahraniční politiky. To se mělo ve svých počátcích projevat studentskými demonstracemi. Dále pražský výbor podporoval ukrajinské kurýry při přechodu našeho státu. Opatřoval jim falešné dokumenty a převedl je přes státní hranice. Rekečuk během výslechu uvedl, že členové pražského výboru Germanič, Djačuk a Moros se zúčastnili banderovského sjezdu v Mnichově, kde dostali od členů UHVR detailní pokyny pro konspirační činnost v ČSR. Jak nebezpečné úkoly měli, můžeme jen odhadnout z toho, že když byli zajati, raději spáchali sebevraždu, aby něco neprozradili.²⁴³

O zatčeného měl zájem Hlavní štáb obrany bezpečnosti země (HS OBZ). Škpt Dr. Vaš telefonicky žádal referenta ZOB II Buriánka o zapůjčení Rekečuka Theodora k výslechu. Buriánek toto odmítl s tím, že nejprve potřebuje svolení zpravodajského odboru ministerstva vnitra. Buriánek se pokusil spojit se škpt. Pokorným, aby od něho získal souhlas se zapůjčením materiálů, jež byly uzamčeny v trezoru. Pokorný souhlasil se zapůjčením materiálů vojenskému zpravodajskému oddělení. Dr. Vaš ještě upozorňoval referenta Buriánka na to, aby Rekečuk byl bedlivě střežen, protože se jednalo o nebezpečného špióna. Buriánek proto upozornil velitele vesnice na možnost, že by se podezřelý mohl pokusit o útěk. Buriánek ještě pověřil Rekečukova spoluvězně, bývalého policejního inspektora Drnovského,

242V samovazbě, cela č. 9 Josef Kapko, kde také spáchal sebevraždu oběšením. Rekečuk Theodor byl umístěn v cele č. 2. Národní archiv, čís. Pomůcky 571 Noskův archiv, inv. č. 2199, sign. 506, karton 4.
243ABS 305-144-1, *Banderovci*, s. 1-2.

střežením a ten na každý záludný pokus měl upozornit stráž. Přes všechna bezpečnostní opatření se 2. ledna 1946 podařilo Rekečukovi uprchnout. Ráno, když šel do tzv. umývárny, využil nepozornosti stráže a uprchl otevřeným oknem na dvůr a přes sousední dvůr až na Václavské náměstí, kde se mu podařilo zmizet.²⁴⁴ I přesto že se poslednímu ze zadržených podařilo uniknout z vězení, z výsledku se vyšetřovatelé dozvěděli potřebné informace, které je přivedly k výboru OUN pro Československo v Praze. Dalšími členy vedení v pražském výboru byli Josef Tesluk, který spolu s Vasilem Lelykem měli na starost styk se zahraničím. Ing. Vasil Morozov se staral o finanční záležitosti. Všem se podařilo uprchnout.²⁴⁵

Krátce před zadržením oněch mužů byl zatčen Ukrajinec Jurij Djačuk, jež byl konfrontován s Rekečukem, kterého poznal. Poté byl předán orgánům OBZ a pak vrácen. V polovině ledna 1946 byl propuštěn, protože se mu nepodařilo prokázat žádnou činnost namířenou proti Československu.

Podle přiznání posledních tří: Kapko, Rekečuka a Djačuka, spávali tito muži v bytě u jisté Antonovičové v Praze-Karlíně, Poděbradská č. 3. Ta při výslechu uvedla, že nevěděla, kdo tam bydlí, protože místnost pronajímala nějakému mladému studentovi, jež si občas vodil domů studenty. Tento mladý student se jmenoval Vasil Lelyk, který na vánoční svátky odjel do Bratislavy ke svým příbuzným. Lelyk se však již z Bratislavy nevrátil. Je možné, že byl varován a někde se skryl. Také Antonovičová, která ohlásila, že bude přes vánoční svátky mimo Prahu, se již nevrátila. Dnešní datum je již 15. ledna 1946.²⁴⁶

IX.2 Kurýr „Zilinskij“

Dne 24. ledna 1947 byl bezpečnostními orgány zatčen na bavorských hranicích u Žandova Bohdan Kovalyk alias „Zilinskij“, který převážel písemný materiál. Při výslechu se přiznal, že byl členem ilegální skupiny OUN. Také doznal, že byl vyškolen touto organizací a že prošel jak politickým školením tak i vojenským výcvikem. Byl ve styku s vedoucím jedné z největších banderovských organizací v Polsku, jež čítala velké množství příslušníků a disponující i ozbrojenými oddíly. Velitelem této ilegální ukrajinské složky byla osoba

244Národní archiv, čís. Pomůcky 571 Noskův archiv, inv. č. 2199, sign. 506, karton 4.

245 Dále zde byli Čaban, který se staral se o styk se zahraničím, Karpov měl za úkol organizaci kurýrů přes československé hranice, Hričenko referent propagandy na Slovensku, Djačuk ideologickým referentem. ABS 307-1-1, Ukrajinské *nacionalistické nebezpečí proti míru a lidovým demokraciím*, s. 36. Veselého zpráva pro Klementa Gottwalda.

246ABS 305-144-3, *Banderovci – stopa, šetření*, s. 8-9.

vystupující pod krycím jménem „Orlan“.²⁴⁷ Ten pověřil Kovalyka-Zilinského, aby převezl přes naše území na západ důležité a tajné písemné materiály. Před začátkem své cesty z Polska přes ČSR do Bavorska se Zilinskij pro radu zastavil u řeckokatolického faráře dr. Hraba v Krakově, aby získal informace o postupu přes naše území.²⁴⁸

Řeckokatolický farář dr. Hrab v Krakově mu poradil, aby jel do pohraniční polské stanice Zebrzydowice, odtud aby přešel tajně přes hranice směrem na Karvinou a dále, aby jel do Prahy, kde se mu na řeckokatolické faře v Praze, Karlově ulici od faráře Hučka dostane nejen rady, ale i další potřebné pomoci. Hraba dále Zilinského ujistil, že farář Hučko mu umožní ilegální přechod přes československé hranice do Bavorska, protože takovou pomoc poskytl již mnoha Ukrajincům. Dále dal Zilinskému svou vizitku opatřenou razítkem řeckokatolické fary v Krakově. V polovině ledna 1947 dorazil Zilinskij na faru do Prahy. Poté co předal Hučkovi vizitku a vyřídil vzkaz „pozdrav od otce Methoda, který odjel do Francie“ (zřejmě se jednalo o heslo), hovořili spolu zcela otevřeně. Zilinskij se Hučkovi svěřil a požádal ho o pomoc. Farář Hučko mu pomoc přislíbil a sdělil mu adresu Ivana Prodana v Dolním Žandovu, který ho převede přes hranice do Bavorska. Před cestou ještě Zilinskému předal balíček, který měl doručit do Mnichova. 23. ledna odcestoval Zilinskij do Dolního Žandova a druhý den se vydal směrem, který mu jeho průvodce ukázal. Jelikož ale ztratil směr a bloudil, byl zadržen pohraniční hlídkou SNB u Oldřichova.²⁴⁹

Listinný materiál nalezený u kurýra, obsahoval zpravodajské údaje studijního rázu, týkající se činnosti ukrajinských povstaleckých skupin, situační zprávy z jednotlivých oblastí. Listinný materiál, který kurýr přenášel, lze rozdělit na tři části: materiál týkající se činnosti banderovských organizací v SSSR, Polsku a ČSR. Jednalo se převážně o tiskoviny politicko-zpravodajského a částečně i vojenského zpravodajského rázu.²⁵⁰ Před odchodem část materiálů zanechal u faráře Hučka, jež nechal část spálit. Další písemnosti zanechal u Ivana

247Vlastním jménem Vasil Halasa. Byl zástupcem krajského vedoucího a krajský referent propagandy OUN, podílel se i na prvním a druhém „rejdu“ na Slovensko.

248Z důvěryhodných pramenů bylo zjištěno, že farář Holub byl v přímém styku s banderovskou organizací OUN. Spojení mezi farářem a „Orlanem“ obstarával Oranova žena, která používala krycí jméno Halka. Ta také zprostředkovala styk „Orlana“ a Kovalyka-Zilinským a původně měla materiály doručit do Mnichova právě ona.) ABS 305–144-1, *Banderovci*, s. 2–4.

249ABS 307–1-1, *Ukrajinské nacionalistické nebezpečí proti míru a lidovým demokraciím*, s. 95–97. Veselého zpráva pro Klementa Gottwalda.

250Letáky protistátního obsahu, výzvy k veřejnosti a příslušníkům naší armády, vybízející k neposlušnosti k veřejným orgánům a vojenským velitelům, k neuposlechnutí rozkazů, zejména v souvislosti s prováděním vojenských akcí proti Banderovcům na Slovensku. Dále materiály obsahují nejrůznější zprávy o propagační činnosti banderovských skupin na Slovensku, jejímž úkolem bylo přesvědčit tamní obyvatelstvo, že patří do svazku tzv. Velké Ukrajiny. Hranice Velké Ukrajiny měli zasahovat k řece Poprad na Slovensku. Dále zde byly šifrované zprávy a řada fotografií.

Prodána, aby zbytečně nevzbudil pozornost na hranicích. Část těchto písemností byla nalezena při pozdější domovní prohlídce.²⁵¹

IX.3 Přepážka na řeckokatolické faře v Praze.

Informace získané od kurýra, zavedla bezpečnostní orgány na stopu spojovacího kanálu na řeckokatolické faru v Praze, kde při cestě na západ našel Kovalyk-Zilinský odpočinek a pomoc při své cestě na západ. Fara představovala banderovskou přepážku²⁵² s dalšími opěrnými body v Prešově a Trebišově a v západočeském pohraničí v Aši, Brtné a Dolním Žandově.²⁵³

V polovině března byl zatčen farář Hučko společně se svými spolupracovníky. Než se Hučko stal farářem u sv. Klimenta v Praze, Karlově ulici, působil zde konzistorní rádce Hradil. Ten podle státní bezpečnosti nebyl příliš nakloněn činnosti banderovské organizace. Proto místo něho navrhl provinciál řádu basiliánů v Prešově Šebestián Sabol biskupovi Gojdičovi, aby na místo Hradila poslal do Prahy Pavla Hučka. Farář Hučko jednak opatroval cestovní průkazy, získané na základě zfalšovaných listin, na kterých také spolupracoval. Také se podílel na účasti při ilegálních přechodech různých osob zapojených do banderovského hnutí přes státní hranice. Farář Hučko také umožnil různým Ukrajincům přechod do Bavorska za podpory kněze v Aši, se kterým si ujednali poznávací heslo „Der heilige Kliment.“ Dále poskytoval na krátký čas ubytování osobám z Ukrajiny a Polska, kterým opatroval falešné křestní, oddací listy a cestovní pasy. Podstatnou část tvořili duchovní a řeholnice, byli mezi nimi i kurýři a funkcionáři OUN.

Hučkovým spolupracovníkem byl Gregor Buranyč, který byl vedoucím civilní sítě OUN pro Československo. Do Prahy přišel koncem roku 1945. Pro styk s třetí osobou používal krycí jména jako Griško, Polívka nebo Roman. Burayč byl oficiálně na faře uveden jako ministrant a spal v klášteře. Hučko mu opatřil dokumenty jako pro Čecha, který přišel z Polska. V dubnu 1946 získal potvrzení o národní a státní spolehlivosti. Na to získal státní občanství a pas. Buranyč zřídil v Brtné a Dolním Žandově další „přepážky“. Brtná sloužila jako tajná noclehárna pro Banderovce, kteří přecházeli do Bavorska. V Dolním Žandově byl

251ABS 305–144-1, *Banderovci*, s. 5–6.

252Přepážka, znamenalo v tajném politickém nebo vojenském zpravodajství a v konspirační činnosti určité, zasvěceným známé místo, na kterém mohli získat nebo odevzdat zprávy, kde dostali instrukce, mohli zde požádat o pomoc, ukrýt se, získat peníze.

253FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 164–165.

záchytný bod pro ilegální přechod do Bavorska. Dále obstarával cestovní průkazy, zhotovoval falešné listiny k převádění členů, jež pracovali pro UHVR a OUN.²⁵⁴

Rozsudkem Státního soudu z 18. prosince 1948 byli odsouzeni podle § 2 – příprava úkladu o republiku a § 6 – vojenská zrada zákona č. 50/1923 Sbírký, tedy zákona na ochranu republiky, farář Pavel Hučka k žaláři 15 let, Buranyč a Zilinský odsouzeni na doživotí, Sabol také na doživotí (v nepřítomnosti). Ivan Leontovyč, kdysi úředník petljurovské Ukrajinské centrální rady v Kyjevě a po emigraci stenograf a tlumočnick československého Národního shromáždění. Byl přítelem Lobodyče, kterého na konci války ukrýval ve svém bytě a po jeho útěku do Belgie s ním udržoval písemný styk. Byli odsouzeni na 5 let, další tři osoby k menším trestům, tři obvinění byli žaloby zproštěni.²⁵⁵

K hlavním úkolům těchto ilegálních skupin na našem území patřila rozsáhlá propagační činnost, pořádání schůzí, přednášek, rozšifrovávání letáků, vyznačování hesel při různých příležitostech, zasílání literatury a tiskovin církevním úřadům, rozšiřování těchto tiskovin. Z obsahu zabavených tiskoviny je patrné, že šlo o hlavně propagování ideje ukrajinského nacionalismu, jejímž cílem byl vznik samostatné Velké Ukrajiny.

Kurýři z Polska

Oblastní úřadovna StB v Jičíně předložila zprávu, že dne 17. září asi v 16. hodin byli příslušníky SNB v prostoru Lomnice nad Popelkou, okres Semily zatčeni dva muži, kteří doznali, že jsou Banderovci.²⁵⁶ První zadržený kurýř²⁵⁷ vypovídal, že v V září 1947 jsem byl odveden na určité místo do lesa východně Lubačova, kde již na mě čekal „Stjah“. Po příchodu mi řekl asi toto: „*Máte možnost se dostat k setře do Německa, ale musíte sebou vzít důležitý spisový materiál. Nepojedete sám. Pojede s Vámi ještě jeden muž, při čemž ukázal na jednoho muže, kterého já jsem znal pod pseudonymem „Rybak“. Materiál, který sebou povežete si rozdělíte, dobře uschováte, neb jeden spis, který je označen písmem „Š“ je šifra. Způsob*

254Faráře Hučka přiznal, že těchto Ukrajinců a Ukrajinek, kterým vystavil falešné osobní dokumenty mohlo být něco málo přes stovku. Úředně se však zjistilo, že jen cizích státních příslušnic ukrajinské národnosti, které se vydávaly za řeholnice a ukryly se v ženských klášterech na našem území bylo více než tři sta. K dalším významným lidem patřili třeba řeckokatolický kněz Mikuláš Lysko, banderovský žurnalista Pater Bašuk-Krásnojarskyj, kněz Vasil Melnik se ženou a dětmi. Více 305-144-1, *Banderovci*, s. 7-10., MLYNÁRYK, Ján, *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*, s. 65-67.

255MLYNÁRYK, Ján, *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*, s. 67; FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 165.

256ABS 305-143-3, *Banderovci v Čechách – hlášení o pohybu ze dne 17. a 18. 9. 1947*, s. 16.

257Vladimír Zabolotnyj se narodil v Chicagu (USA) 29. 12. 1921, svobodný, náboženství řecko-katolické, učitel na ukrajinské škole. ABS 305-144-7, *Zápis sepsaný 20. září 1947 s Zabolotnyj Vladimírem*, s. 64.

*jakým se dostanete do Německa nechávám na Vašem rozhodnutí, ale po překročení československých hranic odevzdáte všechny materiál v americké okupační zóně nejbližšímu ukrajinskému komitétu. Chytnout se nesmíte nechat, od toho máte zbraň, a v nejkrajnějším případě se zastřelíte.*²⁵⁸

Vladimír Zabolotnyj dostal od „Stjah“ na cestu balíček peněz, kde bylo 47 amerických dolarů, 1350 říšských marek, asi 5000 zlotých. Kurýr vyrazil z 8. na 9. září 1947 vyrazil s „Rumjanokem“ z lesa, ležel asi 30km od Lubačova v Polsku do stanice Dluhy Kont. Odtud jeli vlakem přes Lublín-Demblín-Radom-Čentochova do Wroclawi, kde si koupili kompas, mapu a aktovku. Poté odjeli přes Legnici do Jelení Gury. Odtud elektrickou dráhou na Podhoří (Podgurzie) a dále pěšky k hranici ČSR východně od Špindlerova Mlýna. Hranice překročili ze 14. na 15. září 1947. Prošli kolem Vrchlabí a Jilemnice, kde v lese přespali. Dále pokračovali přes Semily a Lomnici nad Popelkou ke křižovatce v lese, je zadržela hlídka SNB. Podle výpovědi chtěli jít dále na Rovensko a na Mladou Boleslav, a pak chtěli pokračovat podle mapy. Materiál, který dostali od „Stjaha“ měl Vladimír Zabolotnyj zašitý v prádle na těle. Materiál obsahoval propagační tiskoviny, vydané OUN a situační zprávy o poměrech a o bojích jednotek UPA v Polsku.²⁵⁹

Druhý kurýr²⁶⁰ vypověděl, že se v americké zóně měl hlásit s materiálem u nejbližšího ukrajinského komitétu a měl se informovat na muže, který se jmenoval Lelyk. Muž měl být v Bavorsku dobře znám a komitét měl vědět, kde se zdržuje. Dále vypověděl, že při zadržení bezpečnostními orgány se měli zastřelit. Na cestu dostal 70 amerických dolarů, 1250 říšských marek a asi 10000 polských zlotých.

Zadržený dále vypověděl, že v Československu jsme neměli žádné spojení. Na nikoho se o pomoc neobrátili, ani neměli žádné adresy. Spojení s volyňskými Čechy jsme neměli. Písemné materiály, které převážel obsahovali nějaké brožury jako „Do bratrského českého a slovenského národa“, která pojednávala o cílech UPA a i účelu „rejdu“ do Československa v roce 1946. Druhá brožura „Povstalec“ byl propagační žurnál UPA s protibolševickými tendencemi.²⁶¹ Další dva kurýry zajistili 28. září 1947 příslušníci SNB za pomoci obyvatelstva obyvatelstva v Pavlovičkách u České Lipy. Tito kurýři přenášeli cenné materiály od

258ABS 305-144-7, *Zápis sepsaný 20. září 1947 s Zabolotnyj Vladimírem*, s. 72-73.

259ABS 305-144-7, *Zápis sepsaný 20. září 1947 s Zabolotnyj Vladimírem*, s. 74.

260Matejkiv Roman, narozený 21. 11. 1921 v Potoscheka na Ukrajině, svobodný, nár. řecko-katolické, povoláním knihář. Používal tyto pseudonymy: od roku 1943 – 1946 „druh W“, později „Rybak“ a „Rumjanok“. Na cestu na západ obdržel od „Stjaha“ falešné dokumenty na jméno Jan Wroblewski. ABS 305-144-7, *Zápis sepsaný 21. září 1947 s Matejkivem Romanem*, s. 75.

261ABS 305-144-7, *Zápis sepsaný 21. září 1947 s Matejkivem Romanem*, s. 83-85.

vedoucího OUN (Organizace ukrajinských nacionalistů) v Polsku „Orlana“ pro banderovské ústředí v Bavorsku.²⁶²

²⁶²FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 215.

X. Českoslovenští občané a „akce B“

Hlavní tíha úspěšného a rychlého likvidování skupin UPA spočívala v časném podávání zpráv. Stanice byly v tomto směru poučeny, ale samy nestačily. Bylo nutno zapojit civilní obyvatelstvo. Srovnáme-li počet případů, kdy UPA byly objeveny přímo hlídkami SNB nebo vojska s počtem případů, kdy byly objeveny civilisty, byla první možnost téměř nulová. Vše záleželo na obyvatelstvu. Zde však bylo třeba dlouhé doby a přesvědčování, než obyvatelstvo bylo zburcováno, ale 100% výsledku nebylo dosaženo. Důvody můžeme uvést hned několik, u některých mohl důvod hrát sympatie k Banderovcům, u jiných zase strach z pomsty, kdy se báli o své životy nebo majetek. Podle výpovědí často lidé při výslechu na místních stanicích StB se hájili strachem z pomsty a odvety ze strany Banderovců. Dalším motivem mohla být liknavost a nechut' opustit byt a jít třeba i několik kilometrů k nejbližší stanici SNB. U některých mohla hrát roli i zlovůle. Objevili se i případy, kdy občan neinformoval stanici SNB, protože by musel zaplatit telefonní hovor uskutečněný z poštovní úřadovny.

Pokud se nějaký svědek rozhodl učinit oznámení, tak se v často stávalo, že se tak učinil s 8 až 10 hodinovým zpožděním. Bandy se převážně objevovaly pozdě večer, a tak oznámení byly podávány až ráno. Když vezmeme v potaz rychlost s jakou se Banderovci pohybovali a v noci pochodovali nejméně 6 hodin, nemohly hlídky SNB za v času zasáhnout, protože Banderovci se přesunuli na neznámé místo.

Aby bylo obyvatelstvu umožněno včas podávat zprávy a tak si mohli vyžádat pomoc od SNB, bylo v neohroženějším prostoru (tj. východně od řeky Moravy) obsazeno 72 vesnic silnými hlídkami SNB a StB, které měly úkol navázat styk s obyvatelstvem a získávat od nich informace o pohybu UPA. Toto opatření se ukázalo neúčinným. Složky StB si z toho vyvozovaly, že členové UPA jsou pravděpodobně informováni obyvatelstvem, a tak se takovým vesnicím vyhýbají.²⁶³

Pro zlepšení informovanosti byli ještě u všech nasazených bojových jednotek SNB zmobilizováni osvětoví důstojníci a instruktoři SNB do ohrožených krajů, kde by přednáškami usměrňovali obyvatelstvo. „*Před nasazením bojových jednotek jest naléhavě nutné výstižně všem zúčastněným vyznačit úkol jejich nasazení, nezatajovati nebezpečí a vysvětliti vše co ve skutečnosti UPA představuje, její poslání a jaky nebezpečný cizopasník jest*

263ABS 307-77-1, *Boj proti UPA*, 8. prosince 1947, s. 33-34.

*pro náš stát.*²⁶⁴

Také Zemský národní výbor v Praze podporoval a nabádal k aktivování civilního obyvatelstva, aby pomohlo bezpečnostním orgánům v akci proti Banderovcům, protože spolupráce s civilním obyvatelstvem a bezpečnostními orgány se pořád nerozvinula v míře, jak se předpokládalo. Na některých místech civilní obyvatelstvo plnilo svoji občanskou povinnost, ale jinde byla zjištěna značná liknavost, nebo ustrašenost, která zapříčinila, že občané podávají zprávy o objevení Banderovců se značným zpožděním, nebo je nehlásí vůbec.

Aby všichni občané chápali nutnost hlásit objevení se členů UPA jako mravní povinnost, měli bezpečnostní referenti ONV vyvíjeli veškeré úsilí organizovat obranyschopnost a iniciativu k prohloubení spolupráce mezi civilního obyvatelstva a bezpečnostními orgány. Navíc položit základ k občanské svépomoci při podobných akcích.

Doporučovalo se svolávat v místech ONV časté konference na tato témata. Konferencí by se měli účastnit:

- a) předsedové MNV (bezpečnostní referenti MNV)
- b) okresní vedoucí Svazu brannosti
- c) předseda okresní odbočky Svazu národní revoluce
- d) předseda okresního sdružení Svazu českých partyzánů
- e) zástupce Svazu české mládeže
- f) zástupce Sokola nebo PTJ
- g) okresní velitel hasičské jednoty

Konání častých přednášek bylo důležité také pro výměnu zkušeností nebo k vyvolání diskuse.

V programu konference mělo určitě zaznít.

- a) ve stručnosti vysvětlit, kdo jsou Banderovci a co jejich cílem
- b) objasnit nutnost zabránit jim v pohybu přes ČSR
 - 1) Z hlediska zahraničního, jde o nepřátele bratrského národa SSSR a Polska, kteří jsou našimi věrnými spojenci.

264ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti UPA*, s. 12.

- 2) Z hlediska vlastní obrany, je možné, že se vrátí vyškolení velitelé s trhavinami, pomoci kterých se budou snažit rozvrátit naši dopravu, hospodářství, průmysl. Mohou ohrožovat po boku Němců dokonce i samotnou existenci našeho státu
- c) vysvětlit, že akce proti Banderovcům je výsledkem usnesení československé vlády
- d) podávat zprávy o výskytu UPA stanicím SNB u MNV nebo nejbližšímu bezpečnostnímu orgánu, hlásit početnost skupiny, směr odkud přišla a kam jde, popis osob. Pokud se naskytne příležitost, tak skupinu z bezpečné vzdálenosti sledovat a poté podat zprávu.
- e) Psát zprávy o nepříteli
- 1) uvnitř osady
 - 2) mezi osadami
 - 3) ve spolupráci s bezpečnostními orgány²⁶⁵

V menších osadách stojících u lesa a na samotách mělo MNV zařídit, aby obyvatelé mohli informovat o návštěvě Banderovců nějakým smluveným znamením, aniž by si toho Banderovec všiml. Třeba vyvěsit do okna nějaký barevný šál, květináč v okně nebo v noci zapálená svíčka. Soused, který tento signál uvidí, ihned zalarmuje SNB. Když v některém obydlí se objevila podezřelá osoba, mělo se obyvatelstvo pokusit o zadržení takovéto osoby. To se mělo stát tak, že když se zpráva roznesla po vesnici, tak muži, jež měli v držení střelnou zbraň, připravili plán na zaskočení a následné zadržení nepřítel. Část se schová do úkrytu a zahájí palbu, až dotyčná osoba vyleze z domu. Další lidé obklíčí dům a obsadí východy z obce a přístup k lesu, kdyby se podezřelému přeci jen podařilo uniknout. Spojka doběhne na nejbližší stanici SNB a podá informaci. Pro takové bojové akce se nejlépe hodí bývalí partyzáni, revoluční bojovníci, vojáci, členové Svazu brannosti atd. Civilní obyvatelstvo mělo být vhodně vycvičeno k takovému úkolu, aby každý přesně věděl, co má v za takové situace dělat. Proto předsedové MNV ve spolupráci s SNB a odbojovými složkami vyberou obyvatelstvo k tomuto nácviku. Budou s nimi provádět nácvik obrany osady.²⁶⁶

Zprávy o směru pohybu Banderovců museli občané předávat co nejrychleji, což umožnilo včasné a úspěšné zasáhnutí proti Banderovcům. Předem se domluvily znamení, pokud to umožňuje zasazení vesnice v terénu (zvukový signál, siréna, zvon, světelná raketa apod.). Měli se také využívat telefony, auta nebo motorky, když byly k dispozici.

²⁶⁵ABS 307-102-11, *Akce proti UPA – spolupráce civil. Obyvatelstva*, s. 8.

²⁶⁶ABS 307-52-5, *Akce proti UPA*, s. 9.

Pokud byla v obci i stanice SNB, měli její příslušníci jít obyvatelstvu příkladem v rozhodování a chladnokrevném počinání. Zneškodnit nepřítel bylo totiž jejich hlavním úkolem. Ve vesnici, která neměla stanici SNB, vyslala spojku, která měla zalarmovat nejbližší stanici SNB. Příslušníci na tuto výzvu okamžitě reagovat a neprodleně zařídit okamžitou pomoc ohrožené obci

Všechna tato opatření se měly mezi obyvatelstvem důkladně procvičovat, aby každý dobře pochopil, jak vážný úkol před ním stojí. Předsedové národních výborů a bezpečnostní referenti měli vyvíjet veškerou činnost, aby vypomohli bezpečnostním složkám.

„...Žádám pány předsedy a bezpečnostní referenty ONV, aby věnovali otázce výcviku obyvatelstva pozornost jaké si zaslouží a chápali úkol, který je jejich péčí tímto svěřován jako první praktický krok k převýchově našeho národa.“²⁶⁷

„I když banderovské nebezpečí je přechodné, je velmi pravděpodobné, že toto nebezpečí vyvstane v budoucnu ze strany Němců, kteří ozbrojení budou ilegálně přecházet hranici, aby rušili konsolidační poměry u nás. Je také dobře možné, že Banderovci a jim podobné živly za podpory zahraniční reakce budou se k nám vracet a bojovými úkoly, mohou být vysazováni i z letadel atd., jest prostě za daného napětí ve světě nemožné nečinně přihlížet a umožnit tak vnějším nepřátelům znovu ohrozit samu existenci našeho státu.“²⁶⁸

S tím je spojena otázka podpory vnějších nepřátel domácími živly státu nepřátelskými. Bylo zjištěno, že v řadách obyvatelstva jsou jedinci, kteří poskytují Banderovcům podporu všeho druhu. Proto je dobré obyvatelstvo na přednáškách nabádat, aby sledovalo osoby ve svém sousedství, které se za okupace hlásili k německé národnosti, složili v německé armádě, byli členy vlajky, fašisty, kolaboranty atd. Všimnout si, zda je nenavštěvují osoby, které ve vesnici nikdy dřív nebyli, nebo se lidé nescházejí k tajným schůzkám. Takové skutečnosti je nutné neprodleně hlásit bezpečnostním orgánům.

Poté co by byly položeny pevné organizační základy k aktivování civilního obyvatelstva, mělo se přejít k praktickému cvičení, nejprve se bude jednat o denní a později i noční cvičení, kterých se zúčastní také pohotovostní jednotky SNB. Bude aktivován celý okres najednou a vše bude pečlivě pozorováno, a pak bude celá akce vyhodnocena. To by se mělo uskutečnit několikrát za sebou, než se odstraní poslední chybičky.

V další etapě nácviku se měla vydat fingovaná zpráva o přepadení nepřítelem a budou se sledovat průběh protiopatření. K těmto nácvikům se využije podzimního a zimního období.

267ABS 307-102-11, *Akce proti UPA – spolupráce civil. obyvatelstva s. 9.*

268ABS 307-102-11, *Akce proti UPA – spolupráce civil. obyvatelstva s. 9.*

Všechny výsledky (výše výcviku, chování obyvatelstva) budou zaslány ZNV Praha referátu vnitřně.²⁶⁹

Navíc z příkazu ZNV – referátu vnitřně byl předložen návrh na vytvoření zpravodajské sítě v akci UPA. Z dosud prováděných akcí proti členům UPA bylo zjištěno, že k zdárnému plnění bojových úkolů jest nezbytně nutné, aby byla v celém ohroženém prostoru vybudována civilní zpravodajská síť. Na rychlé podávání zpráv o výskytu UPA záleží kladný výsledek akce. Je důležité, aby od doby objevení a podání zprávy či vyrozumění bezpečnostních orgánů byla doba co nejkratší. K tomuto úkolu dále patří podávat zprávy o podezřelých osobách, které podporují Banderovce a nebo jsou podezřelé z nadržování.

Ke splnění tohoto úkolu (návrhu) měli oblastní úřadovny státní bezpečnosti, zejména v ohrožených oblastech, napadených členy UPA, vybudovat civilní zpravodajskou a hlášenou síť za účelem předávání zjištěných zpravodajských poznatků o případném pohybu Banderovců. Je nutné, aby v každé vesnici byli získáni a to nejen na okrajích vesnice, ale i v jejím středu a pak hlavně v přilehlých osadách a samotách. Důvěryhodní lidé, kteří podávali zprávy o pohybu UPA. Přednostové OStB mají vytyčit každému jednotlivému příslušníkovi StB úsek, ve kterém vybuduje civilní zpravodajskou síť. Spojením více oblastních StB se vytvoří do hloubky a do šíře kompaktní zpravodajskou čáru. Při vyhledávání zpravodajců je nutné uložit stanicím SNB, aby s příslušnými orgány StB řádně spolupracovaly a poskytly jim patřičné informace o určitých osobách. Dále je nutné, aby stanice SNB takto vybudovanou zpravodajskou síť udržovaly v naprosté tajnosti a byl do ní zasvěcen pouze jeden z příslušníků stanice. Při získání důvěrníka muselo jít o osoby státně a politicky spolehlivé, které by za žádných podmínek od svého úkolu, podávání zpráv neodstoupily. Kromě podávání zpráv o objevených členech UPA, podávali by získaní důvěrníci i tato zpravodajská hlášení.²⁷⁰

- hlášení o podezřelých osobách, které podporují členy UPA
- poukazování na různé závady, které mají na pátrání po členech UPA
- podávání zpráv o osobách, které se staví k dnešnímu státoprávnímu zřízení odmítavě
- podávání zpráv, rázu vojensko-zpravodajského
- podávání zpráv o všech osobách, bývalých členech Vlajky, kolaborantech, kteří svým počínáním ruší klidný vývoj hospodářského a politického života ve státě.

²⁶⁹ABS 307-52-5, *Akce proti UPA*, s. 10.

²⁷⁰ABS 305-143-8, *Banderovci – vybudování zpravodajské sítě*, s. 28.

Orgány StB při poučování získaného důvěrníka by vytyčili tomuto důvěrníkovi jeho úkol a v první řadě jde o hlášení o výskytu UPA. Po osvědčení takového důvěrníka by tento dotyčný prošel další instruktáží a obdržel nové úkoly, které by od něho StB požadovalo. Pracovník StB by dal důvěrníkovi patřičné instrukce a telefonní číslo, kam má svá zjištění zatelefonovat. Výdaje s tím spojené měly být důvěrníkovi proplaceny, jako použití dopravního prostředku. Při výběru důvěrníka bylo nutné postupovat se zřetelem na spolehlivost a staví se kladně k dnešnímu politickému zřízení. K těmto spolehlivým občanům můžeme řadit:

- a) příslušníky prvního a druhého odboje
- b) partyzány a jejich pomocníky
- c) zasloužilé příslušníky Svazu národní revoluce
- d) politické vězně
- e) starší příslušníky Svazu brannosti
- f) hasiče
- g) Sokoly
- h) Svaz české mládeže
- i) vojenské osoby a osoby SNB v. v., hajné, cestáře, poštovní posly, učitele apod.

Po skončení akcí proti členům UPA mohl by se tento systém zpravodajců rozšířit i na všechny pohraniční oblasti s podmínkou, že nemá být dána širokému obyvatelstvu domněnka, že jde o policejní dohled nad smyšlením a demokratickým jednáním občanů. Ke splnění tohoto úkolu bylo by nezbytně nutné vydati patřičný pokyn i pro pořádkovou složku SNB.²⁷¹ Z toho můžeme usuzovat, že bezpečnost chtěla mít naprostý přehled i o té nejdůležitější vesnici a samotě. Je celkem logické, že bezpečnost a komunistická strana se snažila dostat pod kontrolu dění ve velkých městech a průmyslových aglomeracích. To byly důležitá centra pro jejich pozdější mocenské střetnutí s nekomunistickými stranami. Zde se snažili získat hlavní slovo. Přejít Banderovců přes naše území jim mohl umožnit sledovat smyšlení na těch nejdůležitějších místech.

Na jiných řádcích jsme se mohli dozvědět, že Banderovci ve většině případech nepoužili při vymáhání potravin zbraně a násilí, a když to nebylo nezbytně nutné, tak se lidem vyhýbali, aby na sebe neupoutali pozornost. Přesto československé bezpečnostní složky se

²⁷¹ABS 305-143-8, *Banderovci – vybudování zpravodajské sítě*, s. 28.

snažili zapojit civilní obyvatelstvo do akcí proti Banderovcům a dokonce z nich chtěli vytvořit jakousi domobranu, která by se postavila na odpor. Proto byla prohlášena jako to, které vydal brněnský Zemský národní výbor dne 2. října 1947, jež varovali obyvatele: „*Banderovci si razí cestu násilím, automaty a ručními granáty, loupeží. Je to nepřítel sveřepý, cvičený dlouhá léta v žoldněřské válce, který se neštítí rozrušovatí právní řád a pořádek násilím.*“ A dále vyzýval občany: „*Mějte všude oči otevřeny, doma, na poli, v lese.*“²⁷²

Na jedné straně se vlastně civilisté měli pustit do ozbrojeného střetu s protivníkem, o kterém téměř nic nevěděli. Na druhé straně Zemský národní výbor možná až neúměrně mezi lidmi šířil paniku a nabádala občany k ostražitosti. Podle mého názoru by obyvatelé neměli příliš velkou šanci proti dobře vycvičeným a ozbrojeným mužům. Jako stát, který měl fungující armádu a bezpečnostní sbor, bylo by to jen hazardování s životy občanů. Je pravdou, že na některých místech republiky se občané pokusili zadržet Banderovce, ale šlo jen o ojedinělé případy.

²⁷²Do Brna docházeli z okolních okresů zprávy o tom, jak plnily daná opatření. (Ve zprávě ONV v Kyjově z 31. října 1947 se píše: „...instruování občanstva ve smyslu vydaných směrnic bylo provedeno tím způsobem, že byly ve ve schůzích tělocvičných a podobných spolků v jednotlivých obcích projednány všechny v úvahu připadající okolnosti se zřetelem k místním poměrům a určeny spolehlivé osoby pro službu pozorovatelů hlášení a pro službu spojovací.“ KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In. Policista 12/2002, s. 36.

XI. Závěr „akce B“

XI.1 Výsledky akce v Čechách

Počet zjištěných členů UPA, kteří prošli v prostoru jižních Čech směrem od moravsko-českých hranic v době od 3. září 1947 do 19. listopadu 1947 činilo přibližně asi 75 osob. Z nich prošlo do Rakouska okolo 50 osob a do okupačního pásma asi 15 osob. Zadrženo bylo 10 členů UPA a to:

- a) 1 zajatec dne 5. září 1947 v Borkovicích , okres Třeboň
- b) 1 zraněn dne 13. října 1947 u Radova, okres Sedlčany, který později zemřel v příbramské nemocnici
- c) 1 raněn dne 16. října 1947 u Kačležského rybníka a o den později zajat u Kunějova, okres Jindřichův Hradec²⁷³
- d) 2 obklíčení dne 17. října 1947 u Stojčína, okres Jindřichův Hradec, spáchali sebevraždu z nichž jeden ihned mrtev a druhý těžce zraněný zemřel ve vojenské nemocnici v Českých Budějovicích²⁷⁴

273Dne 16. 10. 1947 asi ve 20:30 hodin se střetla dvoučlenná hlídka LO-8 strážm. Josef Suk a strážm. Bohumil Martinec s 5 člennou skupinou UPA u Kačležského rybníka, sv. Číměře, okres Jindřichův Hradec. Skupina UPA narazila na naši zábranu, kterou zpozorovala jen několik metrů před sebou, když zaslechla natahování závěru u samopalů. Obrátila se na útek, aniž by použila zbraně. Hlídka LO-8 zvolala „Stůj“ a použila zbraň. Strážm. Suk vystřelil dávku asi 15 ran, přičemž mu ulítla klika závěru samopalů. Strážm. Martinec se pokoušel zahájit palbu, vyměnil zásobníky, ale ze zbraně nevyšla ani jedna rána. Dávka vystřelená strážm. Sukem zranila do levé ruky Rabko Dmitro – „Zorjan“, člena této skupiny UPA. Zraněný byl převezen do nemocnice v Českých Budějovicích a po ošetření byl podroben zpravodajskému výslechu u velitelství Rudolf. Po překročení řeky Váh směřovali do prostoru Uh. Hradiště. Když zjistili, že zde byly všechny mosty sřezány, obrátili se na sever podél řeky, kterou se jim podařilo přebrodit blízko Kroměříže. Odtud postupovali jihozápadním směrem jižně od Brna na Moravské Budějovice. Odtud pokračovali směrem na Dačice, okolo kterých šli asi 14. října a 15. října dosáhli českomoravské hranice, kde v podvečer na jedné samotě obdrželi nějaké potraviny, a po krátkém zdrželi, a pokračovali na západ. 16. října odpočívali u Kačležského rybníka, kde si udělali malý ohniček a opekli brambory. Asi v sedm hodin večer se vydali na jih k Rakouským hranicím. Po zasažení do ruky stále utíkal do lesa, kde ztratil vědomí. Když se probudil, obvázal si ránu kapesníkem a vydal se k nejbližšímu světlu (obec Kunějov). Přespál ve stodole a ráno byl objeven Marii Koheferovou, která ho odmítla ošetřit. Poté žena došla pro strážníky, kteří ve stáji Zorjana zatkli. ABS 307-103-9, *Rabko Dimitro – Zorjan, zajatý člen UPA zpravodajský výslech*, s. 94.

274Dne 17.10. u Starého Města, okres Jindřichův Hradec, byli obklíčení dva Banderovci. Byla vyzooměna stanice SNB ve Starém Městě a velitel partyzánského oddílu Franta v Hradišti u Nové Bystřice, stanice SNB ve Slavonicích a okresní velitelství SNB v Jindřichově Hradci, že u českomoravských zemských hranic na okresní silnici Slavonice – Staré Město se vyskytují dva ozbrojení členové UPA. Do prostoru, kde myli muži spatřeni, bylo vysláno asi 26 příslušníků SNB a partyzánů a obklíčili daný prostor. Když Banderovci zpozorovali, že jsou obklíčení, vyšla z lesa jedna rána a za nimi další čtyři rány. Po výstřelech běželi strážníci na místo a zjistili, že jeden z Banderovců byl mrtev a druhý těžce zraněn v obličejí a silně krvácel. Měli u sebe lehký kulomet zn. ČZ vz. 26 a dva zásobníky, 2 ruské ruční granáty, pistole zn DUO, ráže 6.35 mm. ABS 307-103-9, *Pokus vraždy a sebevraždy dvou členů*, s. 15.

- e) 1 zraněn dne 30. října 1947 u obce Korouhev, okres Polička (Brodyč)
- f) 1 utonulý nalezen 14. listopadu 1947 u Soběslavi, okres Tábor
- g) 1 zastřelen dne 15. listopadu 1947 v Olešníku, okres České Budějovice
- h) 1 zajat dne 16. listopadu 1947 na samotě „Petrův dvůr“ u Netolic, okres Prachatice
- i) 1 zraněn a následně zajat dne 18. listopadu 1947 ve stohu slámy u myslivny Stará Obora, obec Hluboká nad Vltavou, okres České Budějovice²⁷⁵

Akce k potírání skupinek UPA u velitelství „Rudolf“ začalo 3. září 1947 se šesti létacími oddíly v počtu 200 mužů. Dne 9. září již bylo 13 létacích oddílů a čítala asi 450 mužů. Z příslušníků SNB a z řad partyzánů byly vytvořeny zvláštní skupiny PO (přepadové oddíly) v síle 19 mužů. Od října se v okresích moravského pomezí provádělo zesilování stanic SNB. Dále se na akci podílely partyzánské oddíly, kterým velel mjr. Exnar.²⁷⁶

od 5. září 1947

- a) 7 stíhacích oddílů (SO) SNB a jedem pohotovostní oddíl (PO) SNB v počtu 259 příslušníků SNB (13 LO čítalo asi 450 mužů)
- b) zesílené stanice SNB v prostoru českomoravské vysočiny v počtu 276 příslušníků SNB²⁷⁷

od 18. listopadu do 30. listopadu 1947

- c) V listopadu docházelo ke snížení stavu. Současné stanice SNB byly jen zesíleny a

²⁷⁵ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti v akci UPA, Situace nepřátelská*, s. 12-13.

²⁷⁶ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti v akci UPA, Situace vlastní*, s. 15.; Partyzáni se nabídli k likvidaci ozbrojených skupin UPA procházejících naším územím. Po souhlasu vlády byli partyzáni povoláni k čtyř nedělnímu cvičení ve dvou směnách. A to sice 1. směna od 22. září do 18. října a 2. směna od 13. října do 8. listopadu 1947. V Čechách nastoupily obě směny ve dvou posádkách, v nichž byla organizována vždy jedna rota a to 1. směna v Pardubicích a Jindřichově Hradci a 2. směna v Praze a Jindřichově Hradci a to v tomto složení: 1. směna: 1. rota Pardubice: 1 důstojník akt. Partyzán, 5 důst. v záloze, 83 mužů. 2. rota Jindřichův Hradec: 3 důstojník akt. Partyzán, 4 důst. v záloze, 75 mužů; 2. směna: 1. rota Praha: 1 důstojník akt. Partyzán, 6 důst. v záloze, 75 mužů. 2. rota Jindřichův Hradec: 1 důstojník akt. Partyzán, 6 důst. v záloze, 75 mužů. Obě rotý pro snadnější velení s společné úkoly byly sloučeny v partyzánský prapor pod velením mjr. Františka Exnara. ABS 307-102-11, *Relace o zasazení partyzánského praporu Čechy proti UPA*, s. 20.; O nasazení partyzánů do bojů proti Banderovcům se rozhodlo na tajné 102. schůzi třetí vlády ze dne 16. září 1947, podle odst. 4 paragr. 22 branného zákona. Partyzáni-záložníci byli povoláni na čtyřnedělní vojenské cvičení. K dispozici byly jen slabé ročníky 1924. V prvním turnusu od 22. září do 19. října 1947 nastoupilo 1951 mužů. V druhém turnusu od 13. října do 8. listopadu 1947 nastoupilo 1679 mužů. ABS 305-144-4, *Slavná vláda projev min. nár. obrany Svobody z listopadu 1947*, s. 1.

²⁷⁷ABS 305-144-4, *Akce proti Banderovcům – účast SNB*, s. 8.

zřízeny expozitury v okresích Havlíčkův Brod, Humpolec, Pelhřimov, Kamenice nad Lipou, Třeboň, Jindřichův Hradec, Chrudim, Polička a Chotěboř celkem o 279 příslušníků SNB²⁷⁸

K uniformovanému sboru příslušníků SNB musíme ještě připočítat také pracovníky Státní bezpečnosti a kriminálních složek, kteří v počtu asi 200 mužů nasazeni do akce proti Banderovcům na zpravodajskou službu.

Nesme opomenout ztráty u příslušníků Sboru národní bezpečnosti. Při akcích proti Banderovcům přišla řada příslušníků bezpečnosti o život, nebo byli zraněni. Často došlo ke zranění nebo k úmrtí, jež pramenila z nedbalosti strážníků při neopatrném a neodborném zacházení se zbraní nebo při různých nehodách, které byli zapříčiněny zbrklostí a nepozorností strážníků.

- boji bylo 6 mrtvých a 15 raněných příslušníků SNB
- autonehody 4 mrtvých a 29 raněných příslušníků SNB
- nehody 1 mrtvých a 4 raněných příslušníků SNB²⁷⁹

Výzbroj jednotek u velitelství „Rudolf“:

- lehký kulomet vz. N 34, německý zn. Dod z roku 1941
- samopal: vzor MP 40, 41, 42/43, 44 Stenguan a Beretta
- pušky: ČZ vz. 24 a vz. 33, bývalé četnické, polské vz. Radom 98, německá vz. 33
- pistole: ČZ vz. 24 a 22, ČZ vz. 27
- granáty: Škoda vz. 34

Velká část těchto zbraní byla ve špatném stavu. Kulomety byly nevyzkoušené a porouchané. Chyběly nebo byly zlámané úderníky. U samopalů byly závady ve vzpruhách a vyhazovačích a u pušek v pérech vyhazovače. Podle LO – 2 Klatovy, byly tyto vadné zbraně vydávány ze skladiště ZV – SNB v Praze. Lehké kulomety německého vzoru N 34 a samopaly MP 40 měli nejčastěji poruchy, které spočívaly zejména při posunování náboje do nábojové komory, kde se náboj vzpříčil. Dále se vyskytly poruchy u nábojovém pásu. U samopalů Stenguan docházelo k častému vzpříčení nábojů. Část pušek měla krátké nebo tupé

²⁷⁸ABS 307-103-10, *Měsíční přehled akcí proti UPA po 18. listopadu 1947*, s. 12.

²⁷⁹ABS 305-144-4, *Akce proti Banderovcům – účast SNB*, s. 9. Uvádím počty za Čechy, Moravu a Slovensko.

úderníky, takže se stávalo, že z pěti nabitých nábojů vyšly jen tři. U pistole docházelo k pomačkání záložního zásobníku. Jako 100% spolehlivé se ukázaly jen granáty.²⁸⁰

Příslušníci nosily dlouhé kalhoty, spinky, dobré boty, plášť a polní čapky. Příslušníci SNB nosili různé stejnokroje např. černé policejní bývalého četnictva. Jednotlivci nosili polní čapky a jiní brigádírky, jedni vysoké boty a druzí boty šněrovací. Tato nejednotná výstroj zavinila, že velmi často byly jednotky SNB zaměňovány za UPA.²⁸¹

Podle získaných poznatků zaujalo kladný postoj k akcím proti Banderovcům asi 70% civilního obyvatelstvo v celé oblasti jižních Čech. Lhostejnost a nepochopení eventuálně sympatie a těmito bandami UPA se zvláště projevily v těchto okresech: Havlíčkův Brod, Polička, Český Krumlov a Kaplice. Někteří obyvatelé v těchto okresech nejenže nehlásili přítomnost členů UPA, nýbrž je i podporovali potravinami, informacemi o cestě. Zvláště bylo pozorováno v okrese kaplickém a českokrumlovském, kde noví osídlenci slovenské národnosti s Banderovci sympatizovali a podporovali. Část obyvatelstva byla mylně informována z denního tisku, že by bylo nejlepší tyto skupinky nechat volně projít naším územím do amerického okupačního pásma. Jen malé části obyvatelstva bylo známo, že v daném případě jde o „teroristické tlupy“.

Pokud jde o případy opožděného hlášení výskytu UPA, stalo se tak většinou ze strachu před pomstou a také pro nedostatek spojovacích prostředků. To platilo zvláště na samotách a na odlehlých místech od obcí a stanic SNB. Potravinu si často Banderovci vyžádali se zbraní v ruce, ale po získání potravin vždy odešli, jak to dokazují protokoly z poličského okresu. Celkem bylo na velitelství „Rudolf“ hlášeno 164 případů výskytu členů UPA z toho bylo po prověření 54 nepravdivých, respektive se jednalo o mystifikaci. 16 osob bylo nahlášeno okresnímu výboru nebo okresnímu soudu, že neoznámili výskyt členů UPA. A sedm osob předáno soudům pro nadržování zločincům a rozšiřování poplašné zprávy.²⁸²

Během nasazení LO proti Banderovcům byli zjištěny v jednotlivých příkladech, že příslušníci SNB neměli dostatečný výcvik pro stíhání a potírání tohoto nepřítele. I když mužstvo bylo dobře poučeno jak se služba měla provádět, objevovaly se případy liknavosti, nedostatečného výcviku. K tomu se přidala nedůvěra ve zbraně, jež pramenila z neznalosti zbraní a střelby. Vojenská vyspělost, kázeň a trpělivost Banderovců chyběla u československých složek. Závady byly zjištěny jak u starších příslušníků SNB tak i mladých,

280ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti v akci UPA, Situace vlastní*, s. 15.

281ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti v akci UPA, Situace vlastní*, s. 17.

282ABS 307-102-11, *Zpráva o činnosti v akci UPA, Spolupráce s civilním obyvatelstvem*, s. 30.

kteří neprodělali vůbec vojenský výcvik.

U velitelství „Rudolf“ byli nasazeno do akcí proti UPA asi 200 příslušníků státní bezpečnosti a kriminální služby. Tyto složky ve spolupráci akci proti UPA selhaly úplně. Jako důvod uvádí zmíněné velitelství, že někteří příslušníci StB, zvláště z větších měst, projevíli nespokojenost se svým rozmístěním do chudých odlehlých obcí, samot atd., někteří informovali veřejnost o svém tajném poslání. Jiní nebyli dosti odvážní a požadovali, zvláště v noci, ochranu uniformovaných členů Sboru. Jednotlivci z řad StB si úmyslně ponechávali služební zbraň a služební legitimaci v ubikaci, aby při případném zajetí členy UPA nevyšlo najevo jejich příslušnost k StB; v tomto směru byli prý již instruováni z Prahy. Řada příslušníků StB a kriminální služby přijela do místa svého přidělení ve vybraném civilním oděvu, který byl zvláště nápadný ve venkovském prostředí a nehodil se k plnění jejich úkolů; poznatky zjišťovali nikoliv od civilního obyvatelstva, ale na stanicích SNB. Vážnou příčinou jejich neúspěchu bylo také neznámé prostředí, v němž příslušníci StB a kriminální služby pracovali a obtížnost organizování zpravodajské služby v tak krátké době.²⁸³

Z celé akce velitelství vyvodilo, že v nejbližší době se bude muset upravit výcvik SNB bez rozdílu služebního stáří. Mladí příslušníci SNB neměli vůbec dostačující výcvik pro plnění úkolů malých bojových jednotek a staří co znali, už zapomněli. Bude také nutné provést školení ve čtení map a nejzákladnějších topografických pojmů a práce z buzolou. Také pro podobnou akci se museli být sjednocená výstroj.²⁸⁴

XI.2 Výsledky akce na Moravě

Morava byla rozdělena do třech úseků, které byly podpořeny stíhacími oddíly. Takže celkový počet příslušníků, kteří se zapojili do akcí na Moravě byl 2433 mužů.

283ABS 305-143-8, *Boj proti bandám UPA; zasazení členů StB a kriminální služba*, s. 121.; K shora citovanému tamnímu přípisu se sděluje: Okolnost, že civilní orgány před svým odchodem do služby v průběhu akcí proti UPA ponechávali v ubikacích zbraně a průkazky, z nichž bylo zřejmé, že jsou státně bezpečnostní orgány, nelze vytýkati jako závalu a to z toho důvodu, že v tom směru jim byly dány též instrukce. Tyto orgány měli sloužit ke sbírání poznatků a k informování velitelů pořádkové složky za účelem včasného a úspěšného zákroku. Nebylo zajisté v zájmu služby, aby příslušníci UPA v případě přepadení takového orgánu byli informováni o tom, že je v místě nasazen jako orgán, proti nim pracující, a aby takovýmto způsobem byl účel jeho nasazení vlastně zmařen. Z toho vyplývá, že je nasnadě i ta okolnost, že takoví to orgánové v případě potřeby se dožadovali pomoci, nebo ochrany u složky pořádkové, která k přímým zákrokům proti příslušníkům UPA byla vhodným způsobem vyzbrojena a vybavena. (ABS 305-143-8, *Ministerstvo vnitra*, Va/3, čj. VII/C-23859/taj.-47, s. 120

284ABS 307-102-11, *Poznatky a návrhy v akci UPA*, s. 33.

- a) zřízení záchytného pásma na řece Moravě, které bylo prodlouženo na sever až na polské hranice u Bohumína. Ve zřízených podúsecích byly zasazeny tyto počty SNB podúsek „Jasan“ 502 příslušníků SNB; podúsek „Palma“ 969 příslušníků SNB; podúsek „Habr“ 520 příslušníků SNB.
- b) dále zesílená stanice v prostoru Broumova a Vlárského průsmyku 82 příslušníků SNB
- c) stíhací oddíly SNB 360 příslušníků SNB

Dne 14. září 1947 dochází k reorganizaci u stávajících jednotek, které se podílely na akci proti UPA a do boje byli rozděleni příslušníci SNB takto:

Zesílené stálé stanice SNB:

- d) 27 stanic SNB v počtu 255 příslušníků SNB v prostoru moravsko-slovenského pohraničí
- e) 30 stanic SNB v počtu 188 příslušníků SNB v prostoru východně od řeky Moravy
- f) 23 stanic SNB v počtu 190 příslušníků SNB v prostoru Hostýnských lesů
- g) 20 stanic SNB v počtu 69 příslušníků SNB v prostoru Bystřice nad Pernštejnem – Tišnov - Moravský Krumlov
- h) 9 stanic SNB v počtu 69 příslušníků SNB na Drahanské vrchovině

Celkem tedy šlo o 109 stanic obsazených 771 muži.

- a) stíhací oddíly SNB (SO SNB) celkem 7 SO v síle po1/30..... 217 příslušníků SNB²⁸⁵

od 18. listopadu do 30. listopadu 1947

- b) Jeden stíhací oddíl SNB Brno-město v síle 1/30 a tři expozitury stanic SNB v prostoru Bílý Kříž v počtu 3/50²⁸⁶

Příslušníkům SNB na Moravě a ve Slezsku se podařilo zneškodnit 70 Banderovců, z

285ABS 305-144-4, *Akce proti Banderovcům – účast SNB*, s. 8.

286ABS 307-103-10, *Měsíční přehled akcí proti UPA po 18. listopadu 1947*, s. 12.

toho bylo 17 mrtvých, 51 zajatých a 2 se dobrovolně vzdali.²⁸⁷

Účelem rozdělení na úseky Habr, Palma a Jasan bylo, aby vzniklo pružnější velení a aby bylo docíleno účinnějšího potírání tlup. To znamenalo, že velitelé jednotlivých úseků se svými prostředky disponovali podle potřeby zcela samostatně. Zvýšená povinnost jim ukládá těchto prostředků plně využívat ve svých úsecích nejen k střežení, ale v první řadě k aktivním zásahům, tj. Hlídkování, zpravodajské službě, stíhání a ničení tlup UPA. Ke každému veliteli jednotky SNB bude přidělen jeden důstojník vojska jako technický poradce ve věcech taktického použití, výcviku v polní službě a ve střelbě, pro kontrolu vojenského chování a pro odborný dozor na výzbroj. Proto bylo uloženo důtklivě všem velitelům SNB, aby úzce a loajálně spolupracovali s veliteli a jednotkami vojenskými, dále aby vojenským velitelům dávali své iniciativní návrhy a sdělovat své zkušenosti pátrací. Velitelům SNB v jednotlivých úsecích nebyly podřízeny jenom jednotky v zajišťovacím postavení, nýbrž i všechny stíhací oddíly SNB dislokované v jejich úsecích. Mají proto povinnost jejich službu řídit a kontrolovat a jsou zodpovědní za vojenskou kázeň a bojového ducha všech jim podřízených jednotek SNB.

Úkoly jednotlivých úseků:

- Nepropustit pronikání členů UPA zajišťovacím postavením.
- Potření Banderovců v příkázaném úseku kdekoliv se objevili
- Provádět denně namátkové hlídkování (průzkumy) v prostorech (hlavně lesích, na samotách, boudách, stržích, chatách apod.), kde by se tlupy mohly přes den zdržovat, na cestách a ve směru, ve kterém se obvykle pohybuje. Nedat jim klidu a odpočinku. Hlídkování se děje silnými hlídkami za stavu odpočínuté části jednotky.
- Bylo-li hlášeno objevení tlupy, nasadit na stopu a sledovat ji pokud lze až ke konečnému úspěchu, t. j. jejímu likvidování.
- Vyvinout co největší úsilí v získání zpráv o UPA. V tomto směru navázat úzký styk se stanicemi SNB, s orgány StB, MNV, orgány lesní správy a jinými veřejnými orgány,

²⁸⁷ABS 305-144-4, *Akce proti Banderovcům – účast SNB*, s. 9.; Podle Přehled o činnosti banderovských skupin v zemi Moravskoslezské do 17. listopadu 1947 bylo zajato celkem 79 Banderovců, z toho 18 mrtvých, 59 zajatých a 2 se dobrovolně vzdali. ABS 307-64-2, *Přehled o činnosti banderovských skupin v zemi Moravskoslezské do 17. listopadu 1947*, s. 2-63. Pro úplnost uvádím i počty zajatých Banderovců na Slovensku. SNB na Slovensku zneškodnila 40 Banderovců – 14 mrtvých, 25 zajatých a 1 se dobrovolně přihlásil.

zpravodajské vojenské orgány atd.

- Lze-li ze směru pohybu tlupy usoudit, že může vniknout do sousedního úseku, podat zprávu veliteli tohoto úseku.²⁸⁸

Bylo zaznamenáno 37 případů nekázně, zbabělosti, nedostatku odporu nebo odvahy, vyzrazování vojenského tajemství, nedostatečného výcviku, nevojenského chování členů SNB případně vojska a chyby, které se projevíly při nasazení SNB (vojska) v akcích proti Banderovcům.²⁸⁹

Vyskytly se stížnosti na partyzánskou jednotku „Pavel“, která byla nasazená v okrese Hranice. Občané si stěžovali, že partyzáni v noci bezdůvodně stříleli a vyvolávali neklid v obci. Dále zjištěno, že partyzáni této jednotky upytláčili čtyři srnce a maso z nich prodávali občanům z Milenova. Další rozruch vyvolala přestřelka partyzánského oddílu „Franta“ s vojenskými jednotkami u Nové Říše, okres Dačice, 26. září 1947, při které byli zastřeleni dva příslušníci armády a další dva (možná tři-zjistit) zraněni.

Projevil se také nedostatečný výcvik hlavně u příslušníků SNB, kteří byli převzati do SNB od bývalé obecní policie a dále u těch, kteří byli přijati po osvobození a nekonali vůbec vojenskou službu. Tyto nedostatky se projevíly zvláště při stavění stálých denních a nočních hlídek. (nedostatečný úkryt, samovolné vzdalování se z určeného místa, vzájemné bavení, kouření, rozdělávání ohníčků, spaní nebo čtení na hlídce, nedostatečné ovládání a používání hesel, nedostatečná znalost mechanismu, ovládání a použití zbraní – samopal, kulomet. Výzbroj a výstroj byla obdobná jakou používali příslušníci SNB v jižních Čechách.²⁹⁰

XI.3 Epilog

Vláda Československé republiky se usnesla 12. listopadu 1947 po vyslechnutí návrhu ministra národní obrany, že další opatření proti zbytkům banderovských band, které jsou již bezpečnostního rázu, budou prováděna bezpečnostními orgány, podléhající ministerstvu vnitra, při čemž vojenská správa poskytne v případě potřeby podporu asistenčních oddílů.

288ABS 305-143-8, *Směrnice pro boj s UPA v zemi Moravskoslezské*, s. 126-128.

289Byly to přečiny: a to porušení subordinace, trestný čin proti kázni a pořádku, v podnapilosti ohrožování zbraní, kritizování a zlehčování před civilními osobami akce, prováděné proti Banderovcům, podnapilost a ztráta služební pistole, porušení povinnosti ve strážní službě, rvačka, neopatrné zacházení se zbraní, vzdálení se ze služby, zbabělost.

290ABS 307-64-2, *Přehled o činnosti banderovských skupin v zemi Moravskoslezské do 17. listopadu 1947*, s. 64-65.

Podle tohoto usnesení přejímali další provádění bezpečnostních opatření, počínaje dnem 17. listopadu 1947 v 18:00 hodin, zemští velitelé Sborů národní bezpečnosti. Hlavní velitelství Sboru národní bezpečnosti vydalo zemským velitelům SNB v Praze, Brně a Bratislavě před uplynutím uvedené doby potřebné rozkazy. Úkoly dosavadního jednotného vojenského vedení u hlavního štábu ministerstva národní obrany, přebírá hlavní velitelství Sboru národní bezpečnosti. Armádní asistenční oddíly měly být nasazeny jen v případě nutné potřeby a na vyžádání zemských velitelů SNB.²⁹¹

Na území Čech a Moravy se dostaly zbytky třech větších sotní (Burlaka, Brodyč a Hromenko)²⁹² také několik dalších skupin nebo jednotlivců.²⁹³ Celkový počet zneškodněných Banderovců bylo asi 344 (59 mrtvých, 217 zajatců, 39 raněných a 29 se dobrovolně přihlásilo).²⁹⁴

Někteří Banderovci si při přechodu našeho státu snažili najít zde práci nebo se usadit v Československu. Z řady výpovědí se dovídáme, že Banderovci projevíli přání po odpykání případného trestu zůstat u nás a pracovat. Takto dlouhá léta žil pod cizím jménem jeden z velitelů UPA „Železnák, který byl po odhalení odeslán do Polska.

Na jaře se zbytky banderovců vydali z Polska na Západ. Značná opatření ministerstva vnitra proti těmto skupinám nepřinesly valné výsledky. Do srpna 1948 přes naše území prošlo v malých skupinkách asi 200 ozbrojených mužů.²⁹⁵

Jinak celá akce byla i poměrně nákladná záležitost. Do konce měsíce října 1947 bylo u „Pořádkové složky SNB“ (včetně Slovenska) na výdajích z titulu akce proti

291ABS 305-143-8, *Opatření proti Banderovcům – převzetí řízení bezpečnosti*, s. 36.

292Skupina „Hromenko“ pronikla v počtu asi 120 mužů 10. června 1947 v prostoru Medzilaborce. Skupina byla ze 75% zlikvidována. „Hromenko“ a jeho zástupce byli na Slovensku raněni. Z jeho bandy byl zajat význačný člen osvětový důstojník Zorjan. Jen malá část této bandy se podařilo dostat do americké zóny. Skupina „Burlaka“ v počtu 101 mužů a 1 žena pronikla 21. června 1947 u Telepovce na naše území. Banda byla zlikvidována asi z 85% Burlaka spolu se svým štábem zajat. Mezi zajatými byl i vysoce postavený člen UPA „Zenko“, jež vedl v Polsku poddůstojnickou školu UPA a zpracoval bojové předpisy. Skupina „Roman – Brodyč“ přešla v počtu 45 mužů koncem září u Jablůnkova do Československa a byla ze 70% zlikvidována. „Roman-Brodicz“ byl 30. října 1947 zajat kousek od Poličky. ABS 305-144-4, *Slavná vláda projev min. nár. obrany Svobody z listopadu 1947*, s. 2.

293a) Z rot Bir 4 muže, kterým nebyl prokázán žádný trestný čin, b) Z roty Brill 4 muže, jimiž se podařilo prokázat 18 případů krádeží, nebezpečné vyhrožování a útisku a 3 případů střetu s československými orgány, c) Z roty Strach 3 muže, kteří spáchali jednu krádež a jeden střet s vojenskou hlídkou, d) Z roty Chryň 3 muži, kteří nespáchali žádný trestný čin, e) Z roty Kalinovič 5 mužů, kteří spáchali zřejmě několik drobných krádeží, f) Z roty Chmara 1 muž, žádná kriminální činnost, g) Rota Tuča 1 muž, obviněn z krádeže, z vyhrožování, h) Z roty Jar 1 muž, jenž nebyl obviněn z žádné trestné činnosti, ch) Z Civilní sítě 16 osob, jimž mohlo být prokázáno jen několik málo případů krádeží. ABS 305-143-1, *Výšetřování Banderovci – Závěrečná zpráva*, s. 123-124.

294ABS 305-144-4, *Slavná vláda projev min. nár. obrany Svobody z listopadu 1947*, s. 3.; Fiala uvádí 350 zajatců (61 mrtvých, 260 zajatých a 29 se vzdalo) FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 218.; Šmigel uvádí, že by se mělo jednat o nadhodnocená čísla. SMIGEL, Michal, *Banderovci na Slovensku (1945-1947)*, s. 192.

295FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*, s. 220.

Banderovcům zúčtováno 41 057 083 Kčs. Předpokládá se, že za dobu do konce listopadu 1947 budou výdaje činit ještě asi 25 043 000 Kčs, takže celkový náklad u „Pořádkové složky SNB“ by celková částka dosáhla výše 66 100 000Kčs. Konečná částka výdajů od 1. 7. do 17. 11. 1947 bude známa až po skončení celé akce ke konci roku 1947. Výdaje kriminální a státní bezpečnosti, jako i ostatních úřadů ministerstva vnitra jsou účtovány u Zemského národního výboru, respektive pověřenectva vnitra. Z toho lze usoudit, že se částka ještě zvýší.²⁹⁶

²⁹⁶ABS 305-143-8, *Opatření proti Banderovcům – vyúčtování výdaj*, s. 33.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusil podat ucelený obraz postupu bezpečnostních složek proti banderovským skupinám na Moravě a hlavně v prostoru jižních Čech. Příslušníci SNB byli nasazení do „první linie“ v boji proti Banderovcům zejména v jižních Čechách, kde jim vypomáhal jen partyzánský prapor. Na Moravě jednotky SNB sice podporovala armáda, ale pohyb Banderovců zde byl daleko aktivnější. Příslušníci StB měli na starost výslechy zajatých Banderovců a získané informace se využívaly v boji s Banderovci. Vyslýchali civilní obyvatelstvo, kontrolovali denní tisk a při akci proti nepříteli zpravodajsky zajišťovali okolí.

První skupiny začaly pronikat na území Moravy v červenci roku 1947. Do moravskoslezského prostoru byly nasazeny značné síly, které měly vytvořit bezpečnostní kordon „Vlára“ na řece Moravě a Bečvě. Terén v Čechách a na Moravě nebyl tak členitý, proto umožňoval Banderovcům rychlý denní postup. Skupinkám UPA se dařilo vyhýbat hlídkám, zábranám, uzávěrám a nastraženým pastím. Což svědčí, že byly dobře informovány. Často vysílaly hlídky na průzkum, aby rekognoskovaly terén. Získávaly informace od místních obyvatel nebo do vesnice a obcí vysílaly své zvědy. Důležitým úkolem při potírání skupin Banderovců byla zpravodajská služba, která měla získávat informace o pohybu banderovských skupin. Tímto úkolem byla pověřena Státní bezpečnost.

Státní bezpečnost měla vybudovat zpravodajskou civilní síť, respektive síť důvěrníků, jejichž prvním úkolem bylo podávat zprávy o výskytu nebo pohybu Banderovců. Tito důvěrníci měli dále sledovat politické smýšlení lidí ve svém okolí nebo vyjadřování se ke státnímu zřízení. Tato síť důvěrníků měla být zachována i po skončení „akce B“. Přechod skupinek UPA mohl umožnit bezpečnostním složkám podchytit i ty nejdlehlější osady a samoty. Přijde mi to poněkud zvláštní, že by bezpečnost měla zájem o politické smýšlení obyvatel samot a odlehlých osad. Těžko zhodnotit, jaký úspěch měla bezpečnost při plnění tohoto úkolu. Já se domnívám, že lidé, jež žili v těchto odlehlých končinách, se spíše zajímali o potřeby denního života, než aby sledovali politické dění. Navíc frekvence hlášení výskytu Banderovců se nijak nezvýšila a vůle občanů zapojit se do boje proti ozbrojeným mužům, byla dle mého názoru liknavá. Neochota při zneškodňování Banderovců svědčí i to, že občané hlásili pohyb podezřelých osob se značným zpožděním, nebo ho nehlásili vůbec.

Jinak i podle pplk. Marka, který řídil operace v jižních Čechách ve svém hodnocení,

konstatoval, že složky Státní bezpečnosti se neosvědčily, respektive svůj úkol příliš nezvládly. Většinou se jednalo o příslušníky z velkých měst a svým oblečením příliš nezapadali do prostředí, kam byli vysláni. Což mělo za následek, že jejich nasazení v utajení příliš nefungovalo. Dále jejich práci znesnadňovala neznalost prostředí. Navíc řada příslušníků nelibě snášela, že musí být nasazena ve vzdálených místech od svého bydliště. Akce proti banderovcům dále ukázala nepřipravenost některých příslušníků SNB. Hlavně se jednalo o mladší ročníky, který neabsolvovaly vojenskou službu, a proto neměly dostatečné zkušenosti v zacházení se zbraněmi. K tomu se ještě přidal problémy s nevyhovující výzbrojí a municí. Obdobné problémy se vyskytly i na Moravě. Zemský velitel v Brně plk. Mlynář zaznamenal řadu případů nekázně, výtržnictví, dokonce opilství a ohrožování střelnou zbraní. Dále byla zaznamenána řada přestupků a stížností na jednotky partyzánů. „Akce B“ ukázala jisté nedostatky v bezpečnostních složkách, které bude třeba odstranit.

V jižních Čechách se první Banderovci objevili v září 1947. Velitelství „Rudolf“ pro potírání Banderovců vytvořilo 13 letacích oddílů, které podporovaly partyzánský prapor „Franta“. I zde se Banderovcům dařilo vyhýbat se československým jednotkám.

To že se podařilo zneškodnit značnou část Banderovců, bylo dáno hlavně početní přesilou a pak zhoršeným počasím. Terén měl značný vliv na postup UPA. Velikou výhodou pro UPA byly lesy a vyschlá řečiště, které následkem sucha tvořily všude brody (léto 1947 bylo extrémně suché – pozn. autora). Ke stíhání band UPA pak značně přispělo i zhoršení povětrnostních podmínek – hlavně tedy dešť, mráz a vítr. Řeky stouply a Banderovci byli nuceni při přechodu řeky využít mostů a loděk.

Zemský národní výbor v Praze přišel s návrhem, který měl zlepšit akceschopnost v boji proti členům UPA. Zemský národní výbor navrhoval vedle osvětové činnosti mezi civilním obyvatelstvem, také jeho aktivní zapojení do boje proti ozbrojenému nepříteli. Obyvatelé pod dozorem instruktorů z řad SNB, vojska a partyzánů by nacvičovali odzbrojování Banderovců, kteří by přišli do vesnice pro jídlo. Pomocí smluvených signálů a značek měla být zalarmována celá vesnice, a když by Banderovci vycházeli ze stavení, měl být překvapen ze zálohy a odzbrojen. Hned na druhé straně národní výbory informovaly o tom, jak Banderovci jsou nebezpeční zločinci. Není divu, že to mohlo občany mást. Bylo by velmi nebezpečné vyslat proti dobře vycvičenému a vyzbrojenému vojákovu jen civilistu. K tomuto úkolu bylo vládou pověřeno ministerstvo národní obrany a ministerstvo vnitra.

Při přechodu Čech a Moravy se Banderovci chovali vcelku spořádaně. Členové UPA boj nevyhledávali, pokud jim byl vnucen, snažili se vždy napřed rychlým ústupem uniknout z akce. Zbraně používali příslušníci UPA jen v nejkrajnějším případě. Lidem se snažili vyhnout, aby nebyli prozrazeni. Když jim docházely možnosti zásobování z přírodních zdrojů, doplňovali zásoby ve večerních hodinách na samotách, nebo v osamocených obcích ve staveních blíže k lesu. Zdržení při zásobování bylo krátké za dobrého počasí a v letních měsících. Za špatného počasí bylo zdržení i několika hodinové a jsou případy, že Banderovci v obytných domech i přespávali. Otrhaní a špinaví Banderovci se zbraněmi v ruce jistě u obyvatel vyvolali strach a obavy o život, ale pokud se občané nepostavili na odpor, nedošlo k žádné újmě na zdraví. V několika případech se stalo, že za jídlo zaplatili.

Členové UPA, kteří přecházeli přes Moravu a Čechy byli vesměs mladíci, kteří po roztrhání hlavní sotně se ocitli bez velení a snažili se jen co nejrychleji dostat do Bavorska. Nemám iluze, že by Banderovci byli bez viny. Jejich hlavním cílem bylo vytvoření vlastního státu. Bojovali proti sovětskému režimu, Polákům, Židům i Němcům. Na svědomí mají řadu lidských životů. Banderovci měli za sebou mnoho let partyzánským způsobem života v lesích za bojového nasazení, což je muselo také silně ovlivnit. Na území Československa se snažili vůči obyvatelstvu vystupovat ohleduplně.

Summary

At the end of World War One Ukrainian nationalism began to develop together with the idea of the independent Ukrainian state. In spite of some initial success the Ukrainian politicians didn't achieve their goals. However they never resigned. The territory of the Ukraine was shared by Poland and the Soviet Union but the Ukrainian nationalist politicians went underground and they pursued their activities from abroad. When World War Two approached, their hopes of establishing the independent Ukraine became more and more concrete. Unfortunately the exile representatives didn't recognize the well-opened power game of Hitler's Germany in time. After they had found out the actual German plans, they began to rely on their own power only. The regular Ukrainian Rebellious Army started to be formed in a similar way as partisan groups. According to the chief of the underground Organization of the Ukrainian nationalists Mr Stepan Bandera these men were sometimes called Bandera's members.

During World War Two the Ukrainian Rebellious Army fought against Germany as well as the Soviet Union. After the war this army occurred on Polish and Soviet territories. In 1945 and 1946 the Ukrainian Rebellious Army made a propagation "raid" to East Slovakia in order to inform local inhabitants about the programme and goals. When the Polish government carried out a massive operation against the Ukrainian army in April 1947, approximately 150 000 Ukrainians were expatriated and deported to northwest Poland. For this reason the Ukrainian Rebellious Army lost support of local population and so some of the members decided to cross Czechoslovakia and get to the American zone in Germany.

In June 1947 three big and several small groups (Burlaka, Hromenko and Brodyč – in total about 450 or 500 men) came to Slovakia. Czechoslovakia wasn't prepared for this situation at all. Military troops as well as the National security corps were called up to Slovakia. The groups of the Ukrainian Rebellious Army tried to make a fast transit and avoid fighting. At the end the Czechoslovak army together with the National security corps surrounded commander Burlak (proper name Wolodymír Sczyhelský) in the area to the north of Fatra.

The first groups of the Ukrainian Rebellious Army came to Moravia in early July 1947. The ledgement of "Vlára" along the Morava and the Bečva rivers was set up to protect the territory from these groups. This barrier was supported by military troops and patrols of the

National security corps as well. The members the National Security Organization were sent to this area too in order to get information that should be provided not only to the headquarters in Brno but also to the patrols of the National security corps and the Fighter groups. In September 1947 the “Sosna” Command was established and guidance of all units embattled against the Ukrainian Rebellious Army was unified in Moravia.

In Bohemia the actions were controlled by the “Rudolf” Command with residence in České Budějovice. The flying service was sent to South Bohemia because the occurrence of the Ukrainian Rebellious Army was most probable there. The pivotal actions of the flying service were supported by the “Franta” partisan battalion. On the territory of South Bohemia there were approximately 200 members of the National Security Organization dealing with reporting activities and intelligence on the enemy.

The whole operation in which participated in turns even tens of thousands of soldiers, partisans, members of the National security corps or members of the Frontier police – in total maximum 13 000 men , finished in November 1947. Czechoslovak units disarmed about 350 members of the Ukrainian Rebellious Army. Furthermore tens or perhaps hundreds of members incorporated in the civil network of the Ukrainian Rebellious Army crossed Czechoslovak territory. Some captives were in accordance with the agreement sent to Poland. Czechoslovak troops registered about 30 soldiers or members of the National security corps who were killed during these fights.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Archiv bezpečnostních složek ČR Praha:

Fond 307 – Banderovci

Fond 305 – Ústředna Státní bezpečnosti

Fond 300 – Zemský odbor bezpečnosti

Národní archiv v Praze:

Národní archiv, 571 Ministerstvo vnitra – tajné, inv. č. 2119, sign. 506, karton 46

Dobový tisk a periodika:

Lidová demokracie 1947

Mladá fronta 1947

Práce 1947

Rudé právo rok 1947

Svobodné slovo 1947

KALOUS, Jaromír, ŽÁČEK, Rudolf, *Střetnutí s banderovci na Morávce*. In: Těšínsko 1990, č. 1, s. 17-20.

KUX, Jan, *Banderovci v regionu Blanska*. In: Sborník Muzea Blansko, 1989, s. 45-47.

KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In: Policista 12/2002. s. 35-37.

KUX, Jan, *S banderovci měli zkušenosti i lidé na Hodonínsku*. In: Slovácko, č. 41, 2002, s. 26.

POVOLNÝ, Daniel, *Operativní technika StB*. In: Securita Imperii č. 10, Praha, 2003, s. 73-145. ISBN 80-86621-01-4.

PROKŠ, Petr, *Politická moc a sovětizace Československa (1945-1948)*. In: Moderní dějiny 3, Praha, 1995, s. 173-212. ISBN 80-85268-23-X.

PULEC, Martin, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených složek v letech 1948-1951*. In: Securitas Imperii č. 7, Praha, 2001, s. 55-72. ISBN 80-85821-93-1.

SYRNÝ, Marek, *Za svobodnou Ukrajinu: Banderovci na území Československa*. In: Dějiny a

současnost, č. 11, roč. 28, 2006, s. 14-17.

Literatura:

AUSKÝ, Stanislav A., *Dobrovolníci a druhá světová válka*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7229-177-9.

BOJKO, Olexander, GONĚC, Vladimír, *Nejnovější dějiny Ukrajiny*. Brno, 1997. ISBN 80-7217-031-7.

DEJMEK, Jindřich, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století (1918 až 1992)*. Praha, 2002. ISBN 80-86547-07-8.

DEJMEK, Jindřich,; KUKLÍK, Jan,; NĚMEČEK, Jan, *Kauza: tzv. Benešovy dekrety. Historické kořeny a souvislosti*. Praha, 1999. ISBN 80-7286-001-1.

DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*. Svazek II, Kniha 1. Praha, 1992. ISBN 80-7023-114-9.

DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*. Svazek II, Kniha 2. Praha, 1992. ISBN 80-7023-114-9.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina, *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Praha, 2007. ISBN 978-80-86621-27-2.

DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Smrt pro tři ministry*. Třebíč, 2000. ISBN 80-7268-049-8.

FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*. Praha, 1994. ISBN 80-7021-066-4.

HÜBL, Milan, *Češi, Slováci a jejich sousedé: úvahy*. Praha, 1990. ISBN 80-206-0279-8.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945-1948*. 1. část. Praha, 1991. ISBN 80-04-25699-6.

KAPLAN, Karel, *Československo v poválečné Evropě*. Praha, 2004. ISBN 80-246-0655-0.

KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*. Toronto, 1985. ISBN O-88781-157-4.

KAPLAN, Karel, *Pět kapitol o únoru*. Brno, 1996. ISBN 80-85765-73-X.

KAPLAN, Karel, *Poslední rok prezidenta: Edvard Beneš v roce 1948*. Praha, 1993. ISBN 80-85270-18-8.

KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-193-0.

KROUPA, Vlastimil, *Sbor národní bezpečnosti 1945-1948*. Praha, 1977.

KUKLÍK, Jan, *Mýty a reality tzv. Benešových dekretů: dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

LUKEŠ, Igor, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benšova cesta k Mnichovu*. Praha,

1999. ISBN 80-7260-015-X.

MLYNÁRIK, Ján, *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-204-X.

MLYNÁRYK, Ján, *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-204-X.

RATAJ, Jan, *KSČ a Československo I. (1945-1960)*. Praha, 2003. ISBN 80-245-0642-4.

RIPKA, Hubert, *Únorová tragédie*. Brno, 1995. ISBN 80-7108-098-5.

SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha, 2002. ISBN 80-7205-901-7.

SNÍTIL, Zdeněk, *Stručný přehled dějin SNB*. Praha, 1981.

STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?* Praha, 2008. ISBN 978-80-7250-433-6.(Pražská vydavatelská společnost).

ŠMIGEL, Michal, *Banderovci na Slovensku 1945-1947*. Banská Bystrica, 2007. ISBN 978-80-8083-483-8.

VEBER, Václav, *Osudové únorové dny*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7106-941-6.

VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944 – 1989*. Praha, 2000. ISBN 80-85983-82-6.

ZILYNSKYJ, Bohdan, *Ukrajinci v Čechách a na Moravě*. Praha, 2002. ISBN 80-903164-1-7.

Legenda k obrazové příloze:

- 1) Volodymyr Vynnyčenko, předseda USDRP; BOJKO, Olexander, GONĚC, Vladimír, *Nejnovější dějiny Ukrajiny*. Brno, 1997. ISBN 80-7217-031-7. (Z této publikace jsou obrázky 1 až 11).
- 2) Mychajlo Hruševskij, předseda centrální rady
- 3) Symon Petljura jako představitel Direktoria (r. 1919)
- 4) Sehij Jefremov, představitel UPSF
- 5) Hetman Pavlo Skoropadskij v ceremoniálním odění
- 6) Stepan Bandera
- 7) Andrej Melnyk
- 8) T. Bul'ba-Borovec
- 9) Jevhen Petruševyč, prezident Západoukrajinské republiky (1919)
- 10) Augustin Vološin, prezident Karpatské Ukrajiny
- 11) Ukrajina v rámci SSR ve 20. a 30. letech. Olexander, GONĚC, Vladimír, *Nejnovější dějiny Ukrajiny*, s. 77.
- 12) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?* Praha, 2008. ISBN 978-80-7250-433-6. (Pražská vydavatelská společnost).
- 13) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 14) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 15) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 16) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 17) Společná fotografie zbytku Hromenkovy sotně s Američany. SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 18) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 19) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 20) SYRUČEK, Milan, *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*
- 21) KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In: *Policista* 12/2002. s. 35.
- 22) Chvilka odpočinku příslušníků SNB. KUX, Jan, *Horké léto a mlhavý podzim*. In: *Policista* 12/2002. s. 36.
- 23) Leták vyzývající Ukrajince za 2. sv. války ke vstupu do UPA. SYRNÝ, Marek, *Za svobodnou Ukrajinu: Banderovci na území Československa*. In: *Dějiny a současnost*, č. 11,

roč. 28, 2006, s. 15.

24) Jednotka partyzánského praporu Franta, nasazená do bojů proti UPA. SYRNÝ, Marek, *Za svobodnou Ukrajinu: Banderovci na území Československa*. In: Dějiny a současnost, č. 11, roč. 28, 2006, s. 17.

25) Z akcí partyzánů proti banderovcům v jižních Čechách. FIALA, Jan, *Zpráva o akci B*. Praha, 1994.s. 207.

26) Těmito značkami si Banderovci ukazovali cestu. ABS 307-61-1, s. 153.

27) Roman Hrobelskij - „Brodýč“, ABS 307-78-6, s. 17.

28), 29) Kurýr dopadený u Lomnice nad Popelkou Roman Matejkiv. ABS 305-144-7, s. 9 a 10.

30), 31) Kurýr dopadený u Lomnice nad popelkou Vladimír Zabolotnyj. ABS 305-144-7, s. 7 a 8.

32) Karikatura, jež zobrazovala Banderovce, který nabodl bajonetem Hitlera a Stalina. ABS 307-102-13, s. 13.

33) Obrázek se náboženským motivem. ABS 307-102-13, s. 4.

34) Další karikatura, v pozadí je vidět část znaku jednotek UPA. ABS 307-102-13, s. 7.

35) Další karikatura, reakce na sovětský režim, ABS 307-102-13, s. 6.

36) Náboženský motiv. ABS 307-102-13, s. 10.

37) Náboženský motiv. ABS 307- 102-13, s. 12.

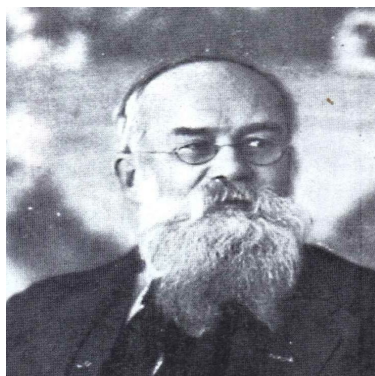
38) Ukrajinský národní symbol – trojzubec. SYRNÝ, Marek, *Za svobodnou Ukrajinu: Banderovci na území Československa*. In: Dějiny a současnost, č. 11, roč. 28, 2006, s. 16.

Obrazová příloha

1)

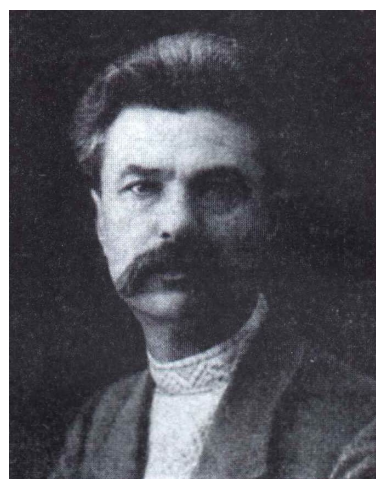
2)

3)

4)

j)

6)

7)

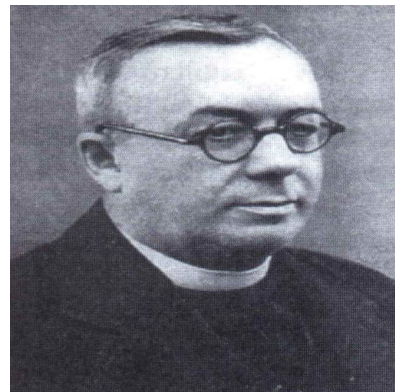
8)

9)

10)

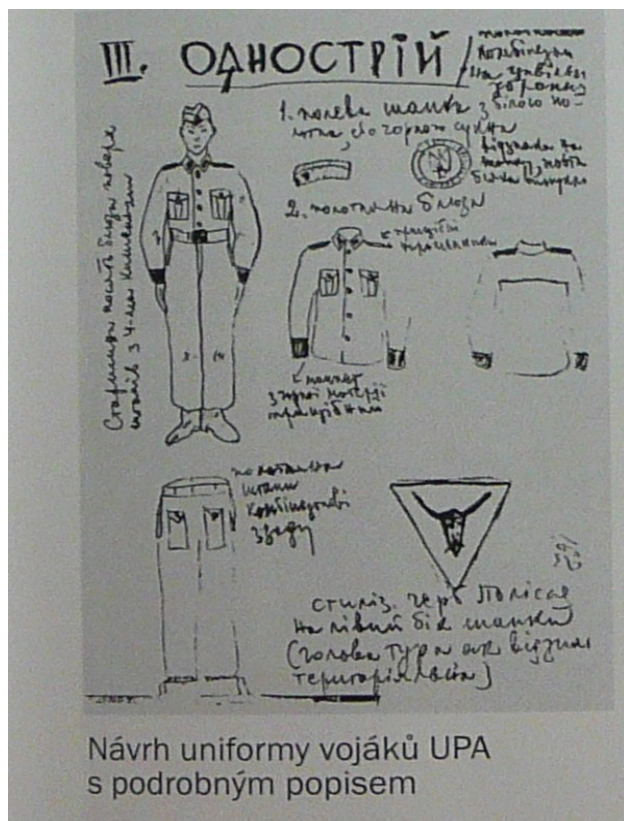
11)

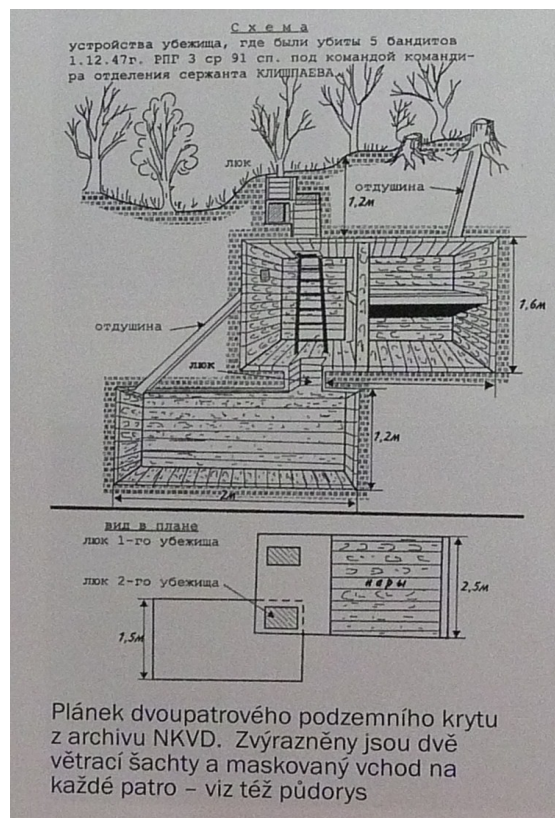
12)

13)

14)

15)

Polední odpočinek povstalců. Vpravo s miskou je jeden z velitelů Melnyk

16)

V podzemních
dílnách se
opravovaly
uniformy
povstalců
i na šicích
strojích

Řecko-katolický kněz
slouží polní mši

17)

18)

Výchovný
pracovník
čte noviny
vydávané
v ilegální
redakci
a tiskárně

19)

Generál Roman Šuchevič
(Taras Čuprinka),
hlavní velitel UPA
v letech 1943–50

20)

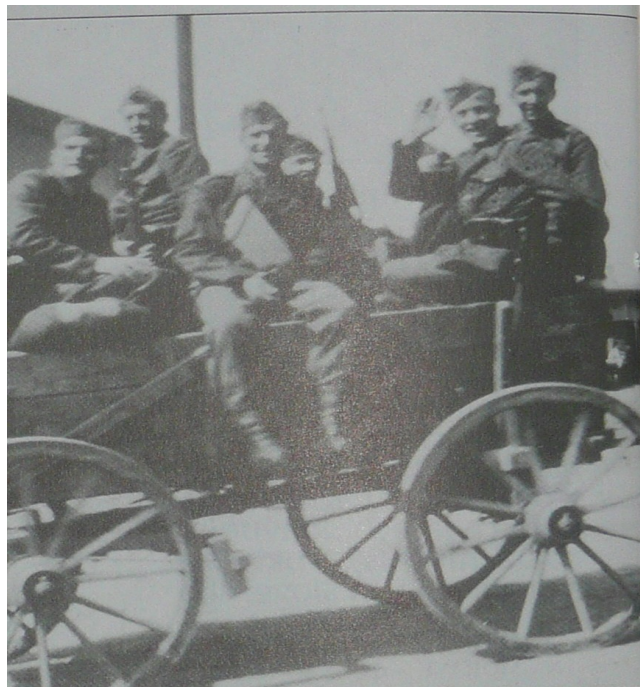

Četa ze sotni Burlaky ve
slovenských horách

21)

22)

125

23)

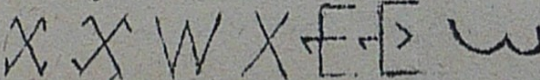
24)

25)

26)

 t.j. 3 položená vypouklou částí dolů.

Hůlkové na vnější straně položená 1 jako šipka.

Hůlkové (0) na vnější straně položená 1 jako šipka, na vnitřní straně šipka směřující ven.

27)

 Ev. svezek: 17

popis osoby:

Začátkem června 1947 podnikl pol. arm. útok na brodičovu sotm. Během boje ustoupil Brodič na naše území, kde se střetl u říčky Roprad s 3. voj. kde byli zajati Brodič a 3 3. vojáci, které vyslyšel Brodič, Doros, Uria a Krucza. Všechnu byl přitaven KUBIAK. Podle zdičení byli 3 zaj. 3. voj. usmrceni a pak zastřeleni. Kde se zhržela brodičova sotma 4 dny. Na jeho rozkaz vypáleny 3 obce ukraj. "Kamenice, Jablunka, Žebrači.

127

28)

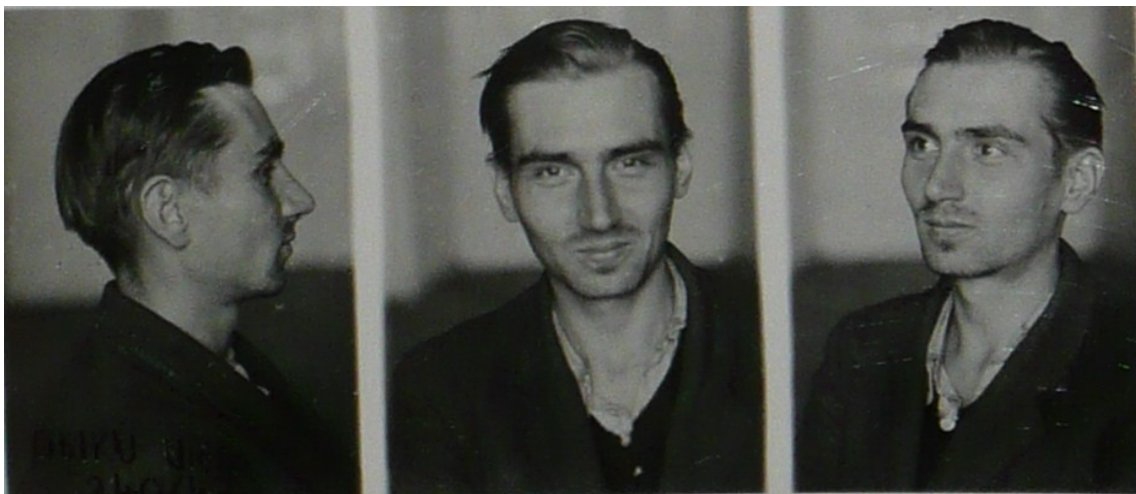
29)

30)

31)

32)

129

33)

34)

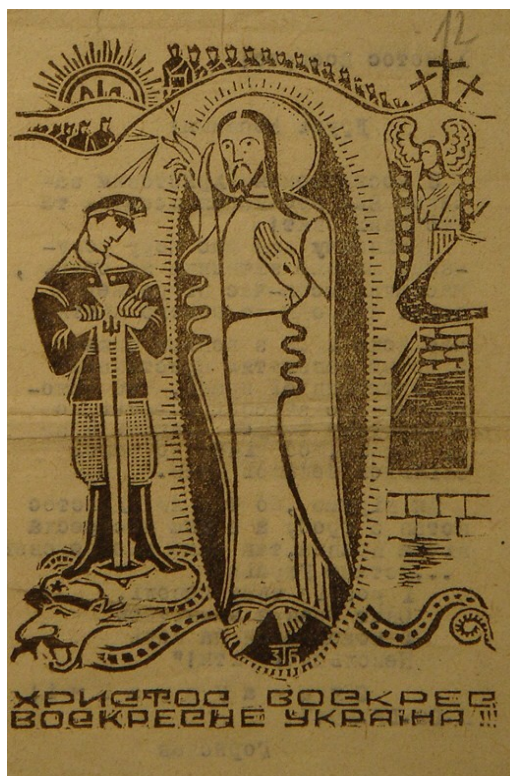
35)

36)

37)

38)

